

รายงานฉบับสมบูรณ์ระยะที่ 1

โครงการการศึกษากระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในการจัดกระบวนการ
เรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ในโรงเรียนประถมศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 1

สามารถ ผ่องศรี และคณะ

ธันวาคม 2555

สัญญาเลขที่ RDG55E071

รายงานฉบับสมบูรณ์ระยะที่ 1

โครงการการศึกษากระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในการจัดกระบวนการ
เรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ในโรงเรียนประถมศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1

สามารถ ผ่องศรี และคณะ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

คำนำ

งานวิจัยตามโครงการ การศึกษากระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1 สำเร็จได้ ด้วยความร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจของโรงเรียนในพื้นที่ดำเนินงาน 7 โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนบ้านหนองไม้ตายหนองซอแง โรงเรียนบ้านน้ำไผ่ โรงเรียนบ้านนาโพธิ์ โรงเรียนบ้านชำ โรงเรียนบ้านเวินชัย โรงเรียนบ้านควนบากน้อย โรงเรียนวัดบ้านเปาะ ขอขอบคุณ ดร.อภิชัย กรมเมือง ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1 ที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะ แนวทางในการดำเนินการวิจัยรวมทั้งสนับสนุนให้โรงเรียนในพื้นที่ดำเนินการ 7 โรงเรียน ดำเนินการตามโครงการวิจัย

ขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่กรุณา ตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ทุกฉบับ รวมทั้งปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่ร่วมสนทนากลุ่ม ทั้ง 7 โรงเรียน และที่สำคัญ ขอขอบคุณคณะทีมวิจัยทุกคน ที่ร่วมดำเนินการให้การวิจัยเรื่องนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีและบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการทุกประการ

ขอขอบคุณพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดชัยโสธร ที่ได้ให้คำแนะนำและติดตามการดำเนินการวิจัยโดยตลอด และขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยท้องถิ่น ที่ให้การสนับสนุนทุนวิจัยในครั้งนี้

คณะทีมวิจัย

มกราคม 2556

ชื่อเรื่อง การศึกษากระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดย
การมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 1 ระยะที่ 1

ผู้วิจัย : นายสามารถ ผ่องศรี และคณะ

ปีที่วิจัย : พ.ศ. 2555

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง การศึกษากระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 1 ระยะที่ 1 มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษาข้อมูลสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนของโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ และโรงเรียนขนาดเล็กอื่นๆ 2) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน 3) เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขของความสำเร็จในการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กให้เป็นต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน 4) เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน พื้นที่เป้าหมาย ได้แก่ โรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 1 จำนวน 7 โรงเรียน

กระบวนการศึกษาในระยะที่ 1 เน้นการเก็บข้อมูลแบบมีส่วนร่วมเป็นหลักโดยมีการดำเนินการใน 2 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมการ เตรียมทีมวิจัย และผู้เกี่ยวข้องโดยประชุมทีมวิจัยซึ่งประกอบด้วยศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน ครูและชุมชน เพื่อวางแผนงานเกี่ยวกับโครงการในด้านเนื้อหา กระบวนการ และการบริหารจัดการ และชี้แจงโครงการแก่หน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้อง ขั้นที่ 2 ขั้นดำเนินการ การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล จัดทำเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เก็บรวบรวมข้อมูลการจัดการเรียนรู้ จำนวน 7 โรงเรียน ศึกษาข้อมูลเชิงลึกของโรงเรียนบ้านกุดเสียดิษฐ์ จัดสนทนากลุ่ม (Focus group) กรรมการสถานศึกษา ภูมิปัญญา ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ปกครอง ในพื้นที่ ดำเนินการทั้ง 7 โรงเรียน ตรวจสอบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อดำเนินการในระยะที่ 2 ต่อไป

ผลการวิจัย พบว่า

ด้านสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน พบว่า สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยภูมิ เขต 1 ได้มีนโยบายในการบริหารจัดการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยมีการประชุมผู้ปกครองนักเรียน ประชุม

คณะกรรมการสถานศึกษา จัดแหล่งเรียนรู้ภายในและภายนอกโรงเรียน และมีการนำปราชญ์ชาวบ้าน/ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมจัดการเรียน ซึ่งทุกโรงเรียนได้ดำเนินการ แต่ยังขาดความต่อเนื่อง และบังเกิดผลเป็นรูปธรรม

ด้านสภาพการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบทั้ง 7 โรงเรียน พบว่า ด้านสภาพการบริหาร โรงเรียนมีการมอบหมายหน้าที่ให้ครูไว้ชัดเจน โรงเรียนเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีของชุมชน มีการจัดประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาขึ้นพื้นฐาน กำหนดปรัชญา วิสัยทัศน์และพันธกิจในการพัฒนาโรงเรียนไว้อย่างชัดเจน แต่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาโรงเรียนน้อย

ด้านสภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน พบว่า ครูให้การบ้านและตรวจการบ้านของนักเรียน ครูใส่ใจในการดูแลสุขภาพของนักเรียน ครูเข้าร่วมกิจกรรม ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน และครูมีการวัดและประเมินผลนักเรียนตามสภาพจริง แต่ครูไม่ค่อยใช้สื่อนวัตกรรมและเทคโนโลยีในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย

ด้านคุณภาพของผู้เรียน พบว่า นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม/ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น ในชุมชน นักเรียนมีการประหยัดและรู้จักการออมทรัพย์ นักเรียนช่วยเหลืองานของส่วนรวมด้วยความสมัครใจ แต่นักเรียนจะขาดความสามารถในการคิดคำนวณ

ด้านสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า ชุมชนให้การสนับสนุนทรัพยากร ชุมชนมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมให้กับนักเรียน และชุมชนและ โรงเรียนใช้แหล่งเรียนรู้ร่วมกัน แต่ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ และการวัดประเมินผลผู้เรียนน้อย

ในด้านความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้ที่เกี่ยวข้อง มีดังนี้

1) ด้านการบริหารโรงเรียน พบว่า โรงเรียนมีการจัดการบริหารเป็นอย่างดี โดยมีการมอบหมายงานให้บุคลากรอย่างชัดเจน ต้องการให้โรงเรียนให้มีแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน ให้ผู้บริหารและครูทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน มีการกำหนดแนวทางในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมคืออยู่แล้ว ครูเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนด้วยดี

2) ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่า ครูเอาใจใส่กับนักเรียนเป็นอย่างดี มีมาตรฐานในการจัดการเรียนรู้ เอาใจใส่ทั้งเรื่องการเรียนรู้และเรื่องสุขภาพ ส่งผลให้นักเรียนมีคุณภาพ ต้องการให้เน้นการสอนวัฒนธรรมไทย ให้ความรู้ความเป็นคนไทยควบคู่ไปกับการฝึกคุณธรรมจริยธรรม เน้นด้านสุขอนามัยของนักเรียน

3) ด้านคุณภาพผู้เรียน พบว่า นักเรียนมีการพัฒนาที่ดีขึ้นทั้งทางด้านการเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน สามารถสอบเข้าสถาบันต่างๆ ในระดับต้นๆ สร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชน มีความรับผิดชอบ รู้จักการออมและกล้าแสดงออกในทางที่ดี ต้องการให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน มีโครงการสหกรณ์โรงเรียน โครงการออมทรัพย์ ฝึกให้มีการทบทวนบทเรียนที่เรียนในแต่ละวันและสามารถตอบคำถามและบอกเล่าให้ผู้ปกครองฟังได้ในการเรียนของแต่ละวัน

4) ด้านความร่วมมือกับชุมชน พบว่า ชุมชนต้องการให้บุคลากรในโรงเรียนสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน ให้โรงเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้าน เน้นโครงการเยี่ยมบ้านและให้ครูไปสัมผัสกับนักเรียนในขณะที่อยู่กับผู้ปกครองที่บ้านจะได้เข้าถึงปัญหาของเด็กแต่ละคน

ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้บริหารและครู มีดังนี้

1) ด้านการบริหารโรงเรียน ผู้บริหารต้องมีความเสียสละ ทุ่มเท อุทิศเวลา มีความซื่อสัตย์ สร้างขวัญและกำลังใจให้กับบุคลากร ให้บุคลากรได้มีโอกาส มีส่วนร่วมในการวางแผน บริหาร และประเมินผลกิจกรรม ส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน ควรจัดสรรงบประมาณมาใช้ในการพัฒนา อำนวยความสะดวกกับบุคลากร ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนของครูในทุกด้าน

2) ด้านการจัดการเรียนการสอน ควรจัดแหล่งเรียนรู้เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ ควรจัดการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้นักเรียนมีส่วนในกิจกรรม มีการบูรณาการกับหลักสูตรท้องถิ่น นำปราชญ์ชาวบ้านมาช่วยในการเรียนการสอน ใช้วิทยากรท้องถิ่น สื่อ วัสดุในท้องถิ่น ให้นักเรียนรู้จักการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีท้องถิ่น ส่งเสริมให้ครูได้พัฒนาตนเอง และมีแหล่งเรียนรู้ให้กับครูได้สืบค้นองค์ความรู้เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ และได้เรียนรู้อย่างมีความสุข

3) ด้านคุณภาพผู้เรียน ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในวิถีชีวิตท้องถิ่นรู้จักใช้ชีวิตและปฏิบัติตนได้อย่างพอเพียง ควรมีการสอนซ่อมเสริมให้กับนักเรียนที่เรียนอ่อนหรือไม่ทันเพื่อน ส่งเสริมนักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมประเพณีในท้องถิ่น ชุมชน ประสานความร่วมมือกับชุมชนเพื่อช่วยสร้างองค์ความรู้ อบรม ส่งสอน นำมาซึ่งการพัฒนาตรงตามศักยภาพของผู้เรียน

4) ด้านความร่วมมือกับชุมชน ชุมชนควรให้ความร่วมมือในการจัดแหล่งเรียนรู้และดูแลความประพฤตินักเรียน และแนะนำนักเรียนให้มีทักษะชีวิต มีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่างๆ ในโรงเรียนให้ชุมชนทราบ ชุมชนต้องเสียสละและให้การสนับสนุน ปံจย วัสดุ อุปกรณ์ เพื่อนำมาใช้พัฒนาผู้เรียน มีส่วนร่วมและรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกับทางโรงเรียน

ในการศึกษาดูงานการจัดกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านกุศลเสถียร พบว่า ในการบริหารแต่ละด้าน โรงเรียนได้มีการกำหนดบทบาทให้ชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วม และรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน โดยมีโรงเรียนประสานงานบ้าน วัด และชุมชน ใช้ศักยภาพของชุมชนที่มีอยู่ ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ บุคลากรของโรงเรียนได้มาจากการสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนตำบล และสร้างเป้าหมายที่จะพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนของชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และปราชญ์ชาวบ้านที่มีอยู่ในชุมชน เป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ของชุมชน ทำให้ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียนร่วมกัน

การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ของกรรมการสถานศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ปกครองนักเรียน เพื่อค้นหาศักยภาพของชุมชนที่จะนำมาพัฒนาผู้เรียนและออกแบบกระบวนการจัดการเรียนรู้โดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม พบว่า แต่ละโรงเรียนได้สรุปประเด็นที่จะนำมาจัดการเรียนรู้ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านต่างในชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยการศึกษากระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 วิทยานิพนธ์นี้สำเร็จได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณาให้คำแนะนำช่วยเหลืออย่างดี จาก ดร.อภิชาติ งามเมือง ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 นายพินิจ กาคพันธ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านกุสุมาลย์ รวมทั้ง ทีมงานผู้ทรงคุณวุฒิของ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ที่กรุณาเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือและให้คำปรึกษาทุกขั้นตอนของการวิจัยในครั้งนี้ คณะทำงานขอขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ขอขอบพระคุณ คณะทำงานวิจัยทุกท่านที่ให้ความร่วมมือในการทำงานวิจัยครั้งนี้ด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ ขอขอบพระคุณผู้อำนวยการโรงเรียน คณะครู นักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน โรงเรียนขนาดเล็กที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ที่กรุณาให้ข้อมูลด้วยความเต็มใจทำให้รายงานการศึกษากระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 สำเร็จเรียบร้อยตามที่กำหนดไว้

หวังว่าคุณประโยชน์ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็กในโอกาสต่อไป

คณะทีมวิจัย

มกราคม 2556

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	ก
กิตติกรรมประกาศ.....	ง
สารบัญ.....	จ
บทที่ 1 บทนำ	
เหตุผลและความเป็นมา.....	1
คำถามการวิจัย.....	3
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	4
ความสำคัญของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา.....	7
รูปแบบการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก.....	14
นวัตกรรมสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก.....	17
การมีส่วนร่วมของชุมชน.....	19
กระบวนการจัดการเรียนรู้.....	26
รูปแบบการเรียนรู้.....	31
สภาพปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็ก.....	33
บริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1.....	37
งานวิจัยในประเทศ.....	43
งานวิจัยต่างประเทศ.....	49
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	53
บทที่ 3 วิธีดำเนินการ	
ขั้นตอนดำเนินการวิจัย.....	55
ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย.....	58
พื้นที่ดำเนินการ.....	58
รายละเอียดขั้นตอนการดำเนินการ.....	59
ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย.....	65

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	66
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	
ผลการวิเคราะห์สภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและ ชุมชนของโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ.....	68
ผลการวิเคราะห์สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	69
สภาพการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบตามความคิดเห็นของกรรมการสถานศึกษา ขั้นพื้นฐาน/ผู้ปกครอง/ผู้นำชุมชน.....	70
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก.....	74
ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ.....	78
ผลการศึกษาดูงานการจัดกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านกุคเสถียร อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร.....	80
ผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กรรมการสถานศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ปกครองนักเรียน.....	84
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	92
สรุปผลตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์สภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของ โรงเรียนและชุมชนของโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ.....	92
สรุปผลตอนที่ 2 สรุปผลการศึกษาดูงานการจัดกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียน บ้านกุคเสถียร อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร.....	93
สรุปผลตอนที่ 3 สรุปผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กรรมการสถานศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ปกครองนักเรียน.....	95
อภิปรายผล.....	99
ข้อเสนอแนะ.....	103
บรรณานุกรม.....	105

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 3.1 ปฏิทินการปฏิบัติงานของการวิจัยในชั้นที่ 1 และชั้นที่ 2 ของระยะที่ 1.....	58
ตาราง 3.2 แสดงวัน เวลาสถานที่ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ครั้งที่ 1.....	62
ตาราง 3.3 แสดงวัน เวลาสถานที่ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ครั้งที่ 2	62
ตาราง 3.4 ประชากรและกลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย.....	65
ตาราง 4.1 สถานภาพของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย.....	69
ตาราง 4.2 สภาพการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบตามความคิดเห็นของกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน/ผู้ปกครอง/ผู้นำชุมชน.....	70
ตาราง 4.3 สภาพการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู.....	74
ตาราง 4.4 เปรียบเทียบสภาพการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ ตามความคิดเห็นของ ผู้บริหารโรงเรียน ครู กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน โดยแยกเป็นรายด้าน....	77
ตาราง 4.5 แสดงความคิดเห็นของผู้ร่วมสนทนากลุ่ม นำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่กระบวนการ การเรียนการสอนในพื้นที่ดำเนินการ.....	89

สารบัญแผนภูมิและแผนที่

	หน้า
แผนภูมิกรอบแนวคิดการวิจัย.....	53
ข้อมูลนักเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1.....	40
ข้อมูลครูและบุคลากรในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1.....	40
แผนภูมิแสดงจำนวนบุคลากรในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1.....	41
แผนภูมิแสดงโรงเรียนขนาดเล็กแบ่งตามจำนวนนักเรียน ปีการศึกษา 2554.....	42
แผนภูมิแสดงร้อยละนักเรียนต่อประชากร (จำนวนนักเรียนในสังกัด สพฐ.และเอกชน).....	42
แผนภูมิแสดงร้อยละนักเรียนที่เรียนต่อ.....	42

บทที่ 1

บทนำ

เหตุผลและความเป็นมา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 8 ได้กำหนดให้การจัดการศึกษายึดหลักให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และมาตรา 24 กำหนดให้โรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดา มารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนา ผู้เรียนตามศักยภาพ จากบทบัญญัติดังกล่าวนำไปสู่การปฏิรูปการศึกษาทำให้มีการกระจายอำนาจการจัดการศึกษาให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและให้การศึกษาเป็นไปตามความต้องการของชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551 : 4) ดังนั้นแนวทางในการจัดการศึกษา ที่ให้ความสำคัญกับชุมชนจะเป็นกลไกในการผลักดันให้เกิดการพัฒนาคนในสังคมได้มาก หากชุมชน สามารถสร้างสรรค์การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพจะส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียนได้อย่างสูงสุด

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มีภารกิจเร่งด่วน ในการปฏิบัติงานเพื่อส่งเสริมให้ระบบการศึกษาเป็นระบบที่มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพควบคู่กัน ไป หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ต้องส่งเสริม สนับสนุนให้โรงเรียนสามารถดำเนินการพัฒนาคุณภาพ นักเรียนให้ได้ตามมาตรฐานที่หลักสูตรกำหนดภายใต้การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อ รองรับนโยบายการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง และมาตรการบริหารจัดการเชิงยุทธศาสตร์ ของคณะกรรมการกำหนดเป้าหมายและนโยบายกำลังคนภาครัฐ (คปร.) ระบบการศึกษาไทยมี โรงเรียนขนาดเล็กจำนวนมากและมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกปี เนื่องจากประชากรวัยเรียนมีจำนวนลดลง และความนิยมของผู้ปกครองที่ต้องการส่งบุตรหลานไปเรียนในเมือง ปัจจุบันโรงเรียนขนาดเล็กมี จำนวนมากถึง 14,397 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 45.82 ของจำนวนโรงเรียนทั้งหมด (ข้อมูล 10 มิถุนายน 2553) การมีโรงเรียนขนาดเล็กจำนวนมากดังกล่าว ทำให้การจัดการศึกษาไม่สามารถ สะท้อนคุณภาพและประสิทธิภาพได้เพียงพอ กล่าวคือ เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างไม่คุ้มค่า มี ข้อจำกัดด้านการใช้ครูหรือไม่สามารถจัดครูได้ครบชั้น และขาดแคลนสื่อเทคโนโลยีทางการศึกษา ส่งผลให้คุณภาพการศึกษาลดลงอย่างต่อเนื่อง(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554:1)

ที่ผ่านมาการจัดการศึกษาเน้นการเรียนรู้จากความรู้ที่อยู่ในตำรา หลายอย่างไม่สอดคล้อง กับความต้องการ ความจำเป็น ไม่ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคม ที่สำคัญการศึกษายังทำ

ให้คนห่างจากชุมชนท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น เนื่องจากเรียนรู้ เห็น และมองแต่ในสิ่งไกลตัวส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นอ่อนแอ ดังนั้นการเรียนรู้ที่จะสร้างความเข้มแข็งของคนและชุมชนได้นั้น จะต้องเริ่มที่การเรียนรู้เพื่อการรู้จักตนเองแล้วนำไปสู่การรู้เท่าทันโลกและสังคม ดังที่ ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์ (เว็บไซต์ : 2554) ได้กล่าวถึงการปฏิรูปการศึกษาว่า ควรมุ่งเน้นการแก้ปัญหาความทุกข์ยากให้แก่คนส่วนใหญ่ของประเทศ โดยกระจายการเรียนรู้ออกจากสถานศึกษาไปสู่ชุมชน หรือคืนการศึกษาให้ชุมชน เพื่อให้การเรียนรู้นั้นตอบสนองความต้องการของชุมชน และทำให้เกิดการสะสมองค์ความรู้ในท้องถิ่น ซึ่งจะพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและนำไปสู่การปฏิรูปการเรียนการสอนในสถานศึกษา ทั้งยังช่วยให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างชุมชนและสถานศึกษา ต่างฝ่ายต่างช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งซึ่งกันและกันกล่าวคือนักเรียน ครู และชุมชน อยู่ในกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เป็นทั้งผู้สอนและผู้เรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน

การบริหารเชิงนโยบายของการจัดการศึกษาควรมีการปฏิรูปความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ด้วยการกระจายอำนาจมิให้รวมศูนย์อยู่ที่ส่วนกลาง เพราะส่วนกลางไม่เข้าใจวิถีชีวิตอันแตกต่างหลากหลาย และเน้นความสัมพันธ์แบบสั่งการจากเบื้องบนลงสู่เบื้องล่าง เน้นปัจเจกชน ทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนขาดคุณภาพ ขณะที่การศึกษาของชุมชนเน้นทั้งการพัฒนาตัวเองและสังคม เน้นการอยู่เป็นกลุ่ม รับใช้สังคม มีความรู้คุณธรรมจริยธรรมและความรับผิดชอบต่อชุมชน เป็นความงอกงามของการศึกษาที่จัดโดยชุมชน ชุมชนจึงต้องดูแลและจัดการชีวิตของตัวเอง ทั้งเรื่องที่ดิน ทรัพยากร การศึกษา สาธารณสุข สาธารณูปโภค และความปลอดภัยของชีวิต ซึ่งเป็นวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่มีมานานก่อนที่จะมีการรวมศูนย์อำนาจของรัฐ การเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมก็ทำให้คนมีคุณธรรมจริยธรรมและมีปัญญาได้ รัชนิรพงษ์ (2554:35-39)

รูปแบบวิธีการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในปัจจุบันที่ยังหาจุดลงตัวไม่ได้ในเรื่องระบบความคุ้มทุนหรือคุณภาพในมิติทางวิชาการกับระบบคุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของคนและชุมชนท้องถิ่น การกล่าวถึงแนวทางการบูรณาการหรือรวมโรงเรียนขนาดเล็กยังหาข้อสรุปที่ยอมรับร่วมกันทั้งหมดไม่ได้ ดังที่บุญธร แก้วส่อง (2554) กล่าวในการสัมมนา “ทางออกโรงเรียนขนาดเล็ก ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและความสำเร็จการพัฒนา” เกี่ยวกับแนวทางดังกล่าวว่า “เรื่องการยุบโรงเรียนขนาดเล็กเป็นเรื่องที่ดี ถ้าไม่เกิดเรื่องนี้ขึ้นเราก็จะไม่มีโอกาสคิดและปล่อยให้กระทรวงศึกษาธิการจัดการศึกษาไปตลอด ทำให้เราตั้งสติ เริ่มต้นตัว ถ้าเราแปลงวิกฤติให้เป็นโอกาส ทำให้คนเห็นคุณค่าและความสำคัญของการจัดการศึกษา ทำให้เห็นว่ารัฐจัดการศึกษาไม่ได้ตรงไหน ชุมชนมีความพร้อมในการจัดการศึกษาอย่างไร และจะใช้โอกาสนี้สร้างกระแสทำให้คนตื่นตัวได้อย่างไร ก็จะเป็นเรื่องที่ดี”

ดังนั้น แนวคิดที่จะนำเอาชุมชนเข้ามามีบทบาทในการจัดการศึกษาจึงมีมากขึ้น เห็นได้จากการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น มีรูปธรรม ที่ปรากฏในพื้นที่ของจังหวัดยโสธร ได้แก่ ชุมชนบ้านกุดเสถียร ซึ่งเป็นการจัดการเรียนรู้ของชุมชน ในโรงเรียนประถมศึกษา

ขนาดเล็ก โดยใช้ฐานคิดและแนวปฏิบัติจากกระบวนการของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งสนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น พินิจ คาคพันธ์ (2554:23-26) ได้ทำวิจัยที่นำเอาภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาภายในชุมชนบ้านกุดเสถียร มาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดวิถีชีวิต และดำเนินชีวิตอยู่บนฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โครงการวิจัยได้ดำเนินการโดยใช้ภูมิปัญญาในชุมชน ซึ่งเป็นลุง ป้า ตายายในชุมชน เป็นผู้มีวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมที่เป็นชุดความรู้ ภูมิปัญญา โดยปลูกฝังองค์ความรู้และทักษะให้กับนักเรียน 4 ด้าน ได้แก่ 1) การเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาการทอผ้าพื้นเมือง (ผ้าฝ้าย) กระบวนการทอผ้า การย้อมผ้าด้วยสีธรรมชาติ การแปรรูป และจัดจำหน่าย 2) การเรียนรู้เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ 3) การเรียนรู้เกี่ยวกับสมุนไพร และ 4) การเรียนรู้เกี่ยวกับประเพณีวัฒนธรรม

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 1 มีโครงการพัฒนาประสิทธิภาพโรงเรียนขนาดเล็กโดยมีสาระสำคัญของโครงการคือ “โรงเรียนขนาดเล็กที่มีนักเรียนต่ำกว่า 120 คน ส่วนใหญ่ประสบปัญหาขาดแคลนบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ ขาดห้องปฏิบัติการต่างๆ และคุณภาพของนักเรียนอยู่ในระดับต่ำ แต่ลงทุนสูง สิ้นเปลืองงบประมาณเมื่อเทียบกับโรงเรียนขนาดใหญ่ ถ้าปรับการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ นักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก จะได้รับการบริการทางการศึกษาที่มีคุณภาพมากยิ่งขึ้น” (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 1, 2554 : 3)

ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมในโรงเรียนขนาดเล็กจึงเป็นปัญหาสำคัญที่นักการศึกษาและผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กไม่อาจมองข้ามได้ โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก คณะผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษา กระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 1 ที่มีรายละเอียดชัดเจนและเป็นรูปธรรมขึ้นเพื่อพัฒนาให้เป็นแบบอย่างหรือต้นแบบแก่โรงเรียนในสังกัด และสังกัดอื่นที่เหมาะสมกับโรงเรียนขนาดเล็กต่อไป

คำถามการวิจัย

คำถามหลักในการวิจัย

กระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 1 เป็นอย่างไร

คำถามรองในการวิจัย

1. สภาพปัจจุบันในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของ โรงเรียนและชุมชนของ โรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ และ โรงเรียนขนาดเล็กอื่นๆ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ยโสธร เขต 1 เป็นอย่างไร
2. ปัจจัยเงื่อนไขของความสำเร็จในการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กให้เป็นต้นแบบ ในการจัด กระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของ โรงเรียนและชุมชน เป็นอย่างไร
3. แนวทางการสร้างโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบให้เป็นแหล่งเรียนรู้เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของ โรงเรียนและ ชุมชนของ โรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ และ โรงเรียนขนาดเล็กอื่นๆ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษา ยโสธร เขต 1
2. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดย การมีส่วนร่วมของ โรงเรียนและชุมชน ของ โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ยโสธร เขต 1
3. เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขของความสำเร็จในการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กให้เป็นต้นแบบใน การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของ โรงเรียนและชุมชน
4. เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในการจัดกระบวนการ เรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของ โรงเรียนและชุมชน

ความสำคัญของการวิจัย

1. ได้ข้อมูลสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของ โรงเรียนและชุมชนของ โรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ยโสธร เขต 1 ซึ่งจะเป็นข้อมูล ในการนำไปใช้วิเคราะห์เปรียบเทียบเพื่อออกแบบการปฏิบัติการ
2. ทราบปัจจัยเงื่อนไขของความสำเร็จในการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กให้เป็นต้นแบบในการ จัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของ โรงเรียนและชุมชนเพื่อเป็นบทเรียนในการพัฒนา บทบาทผู้ที่เกี่ยวข้อง

3. ได้แนวทางการสร้างโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน

4. เกิดโรงเรียนต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนของโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1

ขอบเขตของการวิจัย

1. พื้นที่ดำเนินการ

โรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1 จำนวน 7 โรงเรียน คือ

- 1) โรงเรียนบ้านหนองไม้ตาย อำเภอเมือง จังหวัดชัยโสธร
- 2) โรงเรียนบ้านน้ำโผ อำเภอเมือง จังหวัดชัยโสธร
- 3) โรงเรียนบ้านชำ อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดชัยโสธร
- 4) โรงเรียนบ้านเวินชัย อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดชัยโสธร
- 5) โรงเรียนบ้านควนบกน้อย อำเภอค้อวัง จังหวัดชัยโสธร
- 6) โรงเรียนวัดบ้านเปาะ อำเภอค้อวัง จังหวัดชัยโสธร
- 7) โรงเรียนบ้านนาโพธิ์ อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดชัยโสธร

2. กลุ่มเป้าหมาย

ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน และชุมชนในโรงเรียนขนาดเล็กที่เป็นพื้นที่ดำเนินการ

2.1 ขั้นการเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ในโรงเรียนที่เป็นพื้นที่ดำเนินการ

1.2.1 ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 7 คน ครูผู้สอน จำนวน 36 คน กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 63 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 70 คน ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 459 คน ในโรงเรียนที่เป็นพื้นที่ดำเนินการ 7 โรงเรียน จำนวน 635 คน

1.2.2 กลุ่มเป้าหมาย คณะผู้วิจัยได้ใช้กลุ่มตัวอย่างโดยการสุ่มแบบเจาะจง (Random Sampling) จากผู้บริหารโรงเรียน จำนวน 7 คน ครูผู้สอน จำนวน 21 คน กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 35 คน ผู้นำชุมชน จำนวน 35 คน ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 70 คน รวม 168 คน

2.2 ขั้นปฏิบัติการในพื้นที่ดำเนินการ

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย ที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองนักเรียน และปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 1,087 คน

3.ขอบเขตของเนื้อหา

3.1 เนื้อหา ในการศึกษา การจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ประกอบด้วย 4 ด้าน ได้แก่

1. ด้านสภาพการบริหารของโรงเรียน
2. ด้านสภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน
3. ด้านคุณภาพผู้เรียน
4. ด้านการมีส่วนร่วมของกับชุมชน

3.2 เนื้อหาในการมีส่วนร่วมของชุมชน ประกอบด้วย ภูมิปัญญาท้องถิ่น และปราชญ์ชาวบ้าน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. กระบวนการพัฒนา หมายถึง กระบวนการบริหารจัดการ กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียน การสอน ส่งผลต่อคุณภาพที่เกิดกับผู้เรียน โดยใช้การมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน

2. กระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ หมายถึง กระบวนการบริหารจัดการของ โรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ ประกอบด้วย 1) ด้านสภาพการบริหารของโรงเรียน 2) ด้านสภาพการ จัดการเรียนการสอนของโรงเรียน 3) ด้านคุณภาพผู้เรียน 4)ด้านการมีส่วนร่วมของกับชุมชน

3. การจัดกระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีในท้องถิ่นมาใช้ในการพัฒนาผู้เรียน ให้มีความรู้ ความสามารถ และทักษะที่จำเป็น ในการดำรงชีวิต รวมทั้งการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะที่พึงประสงค์

4. การจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน หมายถึง การจัด กิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community Based) โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่น และ ปราชญ์ชาวบ้าน มาใช้ในการพัฒนาผู้เรียน

5. โรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ หมายถึงโรงเรียนขนาดเล็กที่มีนักเรียน ต่ำกว่า 120 คน ประกอบด้วย โรงเรียน 7 โรงเรียน ได้แก่ 1) โรงเรียนบ้านหนองไม้ตาย 2)โรงเรียนบ้านน้ำไผ่ 3)โรงเรียนบ้านชำ 4) โรงเรียนบ้านเวินชัย 5)โรงเรียนบ้านควนบากน้อย 6) โรงเรียนวัดบ้านเปาะ และ 7)โรงเรียนบ้านนาโพธิ์ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชายโสธร เขต 1

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง การศึกษากระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 คณะผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา
2. รูปแบบการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก
3. นวัตกรรมสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก
4. การมีส่วนร่วมของชุมชน
5. กระบวนการจัดการเรียนรู้
6. สภาพปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็ก
7. บริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1

แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ความหมายของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ความสำคัญของคุณภาพการศึกษาเป็นสิ่งที่ได้ทำการศึกษาและวางแผนตามลำดับดังที่ระบุไว้ในแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2545-2559) โดยกำหนดเป้าหมายหลักของคุณภาพการศึกษาอยู่ที่ “การพัฒนาคน” จากปรัชญาความเชื่อพื้นฐานที่ว่า มนุษย์มีศักยภาพที่จะเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ตลอดชีวิต ซึ่งเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน มีคุณภาพ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม ซึ่งนอกจากจะให้ความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพโดยตรงแล้ว ยังจำเป็นต้องคำนึงถึงกลไกและสภาพแวดล้อมที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการพัฒนาอย่างเต็มที่ เพื่อเตรียมคนให้เป็นคนที่มีคุณลักษณะเป็นผู้คิดวิเคราะห์เป็น สามารถแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

สมศักดิ์ คลประสิทธิ์ (2545 : 8) กล่าวถึงการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพหมายถึง การจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตรงตามความมุ่งหมายของผู้ให้บริการ ตรงตามมาตรฐานการศึกษา สอดคล้องกับความต้องการของผู้รับบริการ โดยใช้กระบวนการศึกษาที่มีคุณภาพ

ทวี มั่นตรง (2545 : 19) กล่าวว่า คุณภาพการศึกษาหมายถึง การทำให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะต่าง ๆ ครอบคลุมตามความคาดหวังของหลักสูตรและความคาดหวังของผู้รับบริการ ซึ่ง

เกิดจากการบริหารคุณภาพเป็นการจัดระบบการทำงานเพื่อให้ผลงานได้สร้างความพึงพอใจความประทับใจความมั่นใจแก่ผู้บริการทั้งภายในภายนอก

ขงยุทธ ขัดผาบ (2545 : 7) คุณภาพการศึกษาหมายถึง พฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนอันเกิดจากกระบวนการเรียนการสอนและการบริหารงานของโรงเรียน

ย่นยง สูงงาม (2545 : 14) คุณภาพการศึกษาหมายถึง คุณสมบัติ คุณลักษณะ สภาพที่พึงประสงค์ของผู้เรียน รวมทั้งกระบวนการบริหารจัดการของสถานศึกษาที่ตอบสนอง ความต้องการของผู้เรียนและสังคมทั้งในปัจจุบันและอนาคต

เกียรติพงษ์ อุ๋นใจ (2549 : 9) ได้ให้ความหมายของคุณภาพการศึกษาหมายถึง คุณลักษณะ พฤติกรรมที่พึงประสงค์ ของผู้เรียน อันเป็นผลผลิตทางการศึกษา โดยผ่านความสัมพันธ์เชิงระบบ คือ 1)ด้านปัจจัย ได้แก่ ครู บุคลากรทางการศึกษา เงินงบประมาณที่ใช้ในการจัดการศึกษา สื่อวัสดุต่าง ๆ รวมไปถึงหลักสูตรหรือเอกสารประกอบการสอนที่เป็นเนื้อหาสาระที่สำคัญ 2)กระบวนการ ได้แก่ การจัดรูปแบบการเรียนการสอน การถ่ายทอดความรู้ และรูปแบบการบริหารจัดการที่ส่งผลต่อคุณภาพของผู้เรียน และ 3)มาตรฐานตัวชี้วัด หมายถึง ผลผลิตทางการศึกษา ได้แก่ มาตรฐานด้านผู้เรียนที่มีคุณภาพ

Cooms (1969, อ้างถึงใน UNESCO 1991 :3) ได้อธิบายความหมายของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาว่าหมายถึง การจัดเนื้อหา วิธีการสอนการจัดกระบวนการทางการศึกษา ความพยายามต่าง ๆ ที่จะปรับการศึกษาให้เหมาะสมกับความต้องการที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปสู่สังคม

สรุปได้ว่า คุณภาพการศึกษา หมายถึง คุณสมบัติ คุณลักษณะ สภาพที่พึงประสงค์ของผู้เรียนซึ่งเกิดจากโดยใช้กระบวนการศึกษาที่มีคุณภาพ ตรงตามมาตรฐานการศึกษา สอดคล้องกับความต้องการของผู้รับบริการ

แนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาจากเอกสารและแนวคิดของนักวิชาการ ดังต่อไปนี้

ศักดิ์สิน โรจน์สราญรมย์ (2551: 7) ได้ให้แนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ว่าการจัดการศึกษาให้ได้ผลดีและเกิดผลคุณภาพในเกณฑ์ระดับสูงได้นั้น ควรเพิ่มหลักการสำคัญในการพัฒนา 3 ประการ ดังนี้

ประการแรก ควรกำหนดให้ชัดเจนว่า ผู้เรียนควรมีมาตรฐานอะไรบ้าง และกำหนดมิติคุณภาพในแต่ละมิติ เช่น มิติคุณภาพด้านความรู้ ด้านทักษะ ด้านเจตคติ แล้วจัดเป็นระดับคุณภาพในแต่ละมิติจากขั้นต่ำไปสู่อันดับสูง ทั้งนี้ เพื่อให้เป็นการฉายคุณภาพแบบภาพรวมของนักเรียนทุกคน แล้วนำมายึดเป็นธงหรือคุณภาพเป้าหมายให้เหมือนกัน เป็นหลักการที่ทุกคนนำไปใช้พัฒนาได้จริง

ดังนั้น ธงหรือคุณภาพเป้าหมายทางการศึกษาจึงไม่ควรเปลี่ยนแปลงไปตามวาระของระบบการเมืองไปเรื่อยๆ จนทำให้การบริหารและการพัฒนาขาดความต่อเนื่อง และไร้เป้าหมาย

ประการที่สอง ควรดำเนินการติดตามตรวจสอบ ต้องใช้ระบบการประเมินที่สอดคล้องกับความเป็นเหตุเป็นผลกันของวิธีการกับผลที่ต้องการ รวมทั้งต้องพัฒนาหาวิธีการประเมินที่ใช้งบประมาณสิ้นเปลืองน้อย แต่ได้ผลและเกิดผลดีอย่างถาวร เพื่อนำไปใช้เป็นหลักการในการขยายผล และไม่ควรใช้วิธีแบบเน้นผลงานแบบเร่งด่วน ผิดเพี้ยนแต่ขาดหลักการพัฒนา จึงได้แต่ผลแบบที่มีคุณภาพต่ำ สิ้นเปลืองและไม่คุ้มค่า

ประการที่สาม การนำเสนอผลงานหรือระบบการรายงานผล ต้องเน้นให้เป็นลักษณะการนำเสนอในรูปแบบการแสดงออกจริงๆ ไม่ว่าจะเป็นผลงานจากการคิด ผลงานจากการปฏิบัติ จึงต้องเน้นย้ำผลคุณภาพที่ประกอบไปด้วยการปฏิบัติจริง คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และความชื่นชม ซึ่งต้องการวัดและการประเมินด้วยผลงานจริง จากการลงมือทำจริง

เมื่อกำหนดกรอบความคิดชัดเจนแล้ว จึงดำเนินการสร้างความเข้าใจให้ตรงกันโดยการจัดประชุม อบรมให้กับครูอาจารย์เพื่อนำไปปฏิบัติจริง แนวทางดังกล่าวจะช่วยเสริมให้นโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ ที่ต้องการเพิ่มคุณภาพผู้เรียน ด้วยการเพิ่มคุณภาพวิธีจัดการกระบวนการเรียนรู้ของครู และวิธีเรียนรู้ของผู้เรียน โดยให้นั้นการจัดการความรู้หรือการออกแบบการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดผลย้อนกลับไปให้ผู้เรียนเป็นผู้สรุปความคิดรวบยอด หลักการ เป็นความรู้ของตนเอง (Backward Design)

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2551 : ออนไลน์) กล่าวไว้ว่า นักวิชาการได้วิเคราะห์สาเหตุที่ส่งผลให้เกิดวิกฤตคุณภาพการศึกษา มีหลายสาเหตุ เช่น งบประมาณที่มีความจำกัด กระทรวงศึกษาธิการ (ศธ.) มีขนาดใหญ่ ขยับยาก ขาดการมีส่วนร่วมจากภาคีอื่น ขาดประสิทธิภาพในการบริหารจัดการศึกษา หลักสูตรการศึกษาไม่เน้นการคิดเป็นทำเป็น ปัญหาครูไม่เพียงพอหรือขาดคุณภาพ ฯลฯ การแก้ไขและพัฒนาการจัดการศึกษาไทยให้มีคุณภาพ หลักสำคัญ ต้องเริ่มจากปฏิรูปฝ่ายที่เกี่ยวกับการกำหนดทิศทางและนโยบายการศึกษาของประเทศ ดังนี้

1. สรรหารัฐมนตรี ศธ. ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม เนื่องจากงานด้านการศึกษาคงใช้เวลาในการวางรากฐานและพัฒนาให้มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง แต่ที่ผ่านมาพบว่าการจัดการศึกษาจะมีการปรับเปลี่ยนวาระหรือนโยบายไปตามรัฐมนตรี ศธ. ที่เข้ามาดำรงตำแหน่ง ซึ่งไทยมีการปรับเปลี่ยนรัฐมนตรี ศธ. บ่อยมาก ทำให้การดำเนินนโยบายการศึกษาขาดความต่อเนื่อง จึงจำเป็นต้องสรรหารัฐมนตรี ศธ. ที่มีวิสัยทัศน์ไกลไปในอนาคต เพื่อให้มากำหนดทิศทางการศึกษาไทยในอนาคตและวางแนวทางผลักดันให้ไปสู่วิสัยทัศน์นั้น สามารถผลักดันผู้เกี่ยวข้องให้เข้ามามีส่วนร่วมขับเคลื่อนการศึกษาไปสู่วิสัยทัศน์นั้น อีกทั้ง จำเป็นต้องสรรหารัฐมนตรี ศธ. ที่สามารถบริหาร

การศึกษาเชิงกลยุทธ์ สามารถแก้ปัญหาความขัดแย้ง สามารถสร้างภาคีเครือข่าย มีความโปร่งใสและตรวจสอบได้

2. กำหนดคณะกรรมการด้านศึกษาที่มีพลังในการกำหนดยุทธศาสตร์และขับเคลื่อนสู่ภาคปฏิบัติ คณะกรรมการด้านการศึกษาทุกคณะ ไม่ว่าจะเป็นคณะกรรมการสภาการศึกษา คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน คณะกรรมการการอุดมศึกษา และคณะกรรมการอาชีวศึกษา ต่างมีบทบาทนำเสนอแผนการศึกษาแห่งชาติ ตลอดจนพิจารณาเสนอโยบาย แผนมาตรฐานการศึกษา การประเมินผลการจัดการศึกษา และให้ความเห็นหรือคำแนะนำแก่รัฐมนตรี ศธ. หรือคณะรัฐมนตรี จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนารูปแบบการทำงานและกลไกต่าง ๆ ของคณะกรรมการการศึกษาเหล่านี้ ให้สามารถทำหน้าที่ตัดสินใจเสนอโยบายที่เกิดประโยชน์สูงสุด โดยสามารถกำหนดยุทธศาสตร์และแผนการศึกษาชาติเชิงรุก เพื่อพัฒนาการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล และสามารถทำงานร่วมอย่างบูรณาการ

3. กำหนดกลยุทธ์บริหารการศึกษาไทย ควรกำหนดกลยุทธ์ในการบริหารงานด้านการศึกษาไว้เป็นตัวแบบ คือ กำหนดแนวทางพัฒนาการศึกษาที่ดีที่สุดในภายใต้สภาวะต่าง ๆ ได้อย่างรอบคอบ และภายใต้ความจำกัดทางทรัพยากร โดยกำหนดเป็นขั้นตอนแต่ยึดหยุ่นตามสถานการณ์ หรือเมื่อมีอุปสรรค มีการจัดเตรียมกลไกบริหารจัดการที่นำสู่ภาคปฏิบัติ แม้เปลี่ยนแปลงตัวรัฐมนตรี ศธ. ก็ยังมีระบบและกลไกขับเคลื่อนให้ไปถึงเป้าหมายการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพได้

4. ผ่านและการบังคับใช้กฎหมายการศึกษาสำคัญ ปัจจุบันมีกฎหมายและกฎกระทรวงด้านการศึกษาจำนวนมากว่าครึ่งค้างอยู่ซึ่งเป็นอุปสรรคยังต่อการจัดการศึกษาตามกรอบใน พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ดังนั้น ต้องเร่งผลักดันให้ปรับปรุงกฎหมายที่มีปัญหา อาทิ กฎหมายเกี่ยวกับการเรียนฟรี 12 ปี หรือกฎหมายที่เกี่ยวกับการระดมทรัพยากรของสถานศึกษา ฯลฯ การผลักดันกฎหมายใหม่รองรับกระแสโลกาภิวัตน์ อาทิ กฎหมายกฎระเบียบเกี่ยวกับการเปิดเสรีการศึกษา ฯลฯ การจัดทำวิจัยผลกระทบเชิงบวกและลบของการใช้กฎหมายต่าง ๆ และการเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมแสดงความคิดเห็นต่อกฎหมาย รวมถึง ให้ความเข้าใจเกี่ยวกับสาระสำคัญของกฎหมายแก่ผู้ปฏิบัติงาน

5. สนับสนุนภาคีอื่นเข้าร่วมจัดการศึกษา การจัดการศึกษาเป็นภารกิจสำคัญที่มีใช้ เป็นภาระของ ศธ. เท่านั้น แต่ต้องร่วมมือกับหน่วยงานอื่นเข้าร่วม อาทิ สื่อมวลชน องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรระหว่างประเทศที่ทำงานด้านการศึกษา หรือชุมชน ฯลฯ เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีคุณภาพ และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนแต่ละกลุ่ม ดังนั้น จำเป็นที่จะต้องมีการกำหนดแนวทางหรือกลไกที่เปิดให้ภาคีอื่นเข้ามีส่วนร่วม โดยดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรม เน้นการสร้างภาคีความร่วมมือระดับเข้มข้นเกิดผลจริง มิใช่เป็นเพียงเครือข่ายในนาม

สุพัทธ์ พิบูลย์ (2552: ออนไลน์) ได้กล่าวถึงแนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ในรูปแบบของ “การพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับสถานศึกษา : Empowerment Approach Empowerment Evaluation” เป็นแนวคิดในการพัฒนา ที่มุ่งหวังให้องค์กรหรือนุเคราะห์ในองค์กรสามารถชี้นำตนเอง(Self-Directing) ถ้านำแนวคิดนี้เข้าสู่กระบวนการบริหารเพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของสถานศึกษา จะช่วยให้สถานศึกษาเกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน ในอนาคต โดยใช้ Empowerment Approach และ Theory-Driven Approach โดยขอเสนอแนวปฏิบัติที่สำคัญ ๆ ในกระบวนการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ดังนี้

ขั้นที่ 1 Taking Stock ตรวจสอบสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหรือผลการประเมินคุณภาพโรงเรียน เพื่อวิเคราะห์ว่า โรงเรียนเรามีคุณภาพมากน้อยเพียงใด เป็นการวิเคราะห์และจัดทำ Baseline เช่น พิจารณาจากผลการสอบ O-NET ยกตัวอย่าง เช่น จังหวัดนนทบุรี โรงเรียนที่มีคุณภาพติดใน 100 อันดับแรกของประเทศ คือ โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัยนนทบุรีและโรงเรียนนวมินทราชูทิศ หอวัง นนทบุรี

ขั้นที่ 2 Setting Goal กำหนดเป้าหมายความสำเร็จ เช่น กำหนดว่า ภายในปี 2553 เราจะต้อง

- 1) ปรากฏผลการประเมินคุณภาพภายในระดับดีมาก
- 2) รายวิชาร้อยละ 90 มีคุณภาพระดับดีมาก(ตามเกณฑ์ ห้องเรียนคุณภาพ)
- 3) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยเฉพาะ O-NET จะต้องเพิ่มขึ้น ปีละ 5 %

ขั้นที่ 3 Developing Strategies and Implementing พัฒนากลยุทธ์ แล้วนำกลยุทธ์สู่การปฏิบัติ ตัวอย่างกลยุทธ์ที่จะเน้น เช่น

1) ขับเคลื่อนแนวคิดห้องเรียนคุณภาพ หรือประกันคุณภาพ
รายวิชา ครูทุกคน ทุกรายวิชาต้องตั้งเป้าคุณภาพและดำเนินการยกระดับคุณภาพให้ได้ ทั้งนี้ นิยามว่า “ผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือ ผู้ที่ทำงานประสบความสำเร็จ ใครสามารถทำให้ผลงานปีนี้ ดีกว่าปีที่แล้ว เรียกว่า ผู้นำการเปลี่ยนแปลง”

2) ปฏิรูปการบริหารจัดการห้องเรียนประจำชั้น กำหนดเกณฑ์ “ห้องประจำชั้น/ที่ปรึกษาคุณภาพ”

3) บริหารจัดการสถานศึกษาที่เน้นการขับเคลื่อนเชิงทฤษฎี อย่างเป็นระบบตามกรอบหลักวิชา

ขั้นที่ 4 Documenting Progress ประเมิน รวบรวมเอกสารหลักฐานที่แสดงถึงความก้าวหน้าของงานตามเป้าหมาย

การดำเนินการในทุกขั้นตอนเน้น “การมีส่วนร่วม” ของคณะครู-อาจารย์ในโรงเรียนและผู้เกี่ยวข้อง เช่น กรรมการสถานศึกษา เครือข่ายผู้ปกครอง สมาคมศิษย์เก่า เป็นต้น

การพัฒนางานเพื่อยกระดับคุณภาพในเรื่องใด ๆ ในสถานศึกษา ตามกรอบขั้นตอนข้างต้น เป็นแนวคิดของ Empowerment Evaluation โดยDavid Fetterman (1993) เป็นแนวคิดในการพัฒนาที่มุ่งหวังให้องค์กรหรือบุคลากรในองค์กรสามารถชี้นำตนเอง(Self-Directing) ที่จะช่วยให้องค์กรเกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน ในอนาคต

อรุณ จันทวานิช (2545 : เว็ปไซต์) ได้ให้แนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา แบ่งออกเป็น 4 ด้าน คือ

1. การพัฒนาหลักสูตร : สถานศึกษาจัดทำสาระรายละเอียดของหลักสูตรกำหนด สัดส่วนสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ที่นักเรียนสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง / นำเอาภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาใช้ให้เป็นประโยชน์และให้สอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของนักเรียน ชุมชน สังคม และการประกอบอาชีพในท้องถิ่น

2. พัฒนาครู ผู้บริหารโรงเรียน บุคลากรฝ่ายสนับสนุนในโรงเรียนและบุคลากรในชุมชน

2.1 การพัฒนาครู มุ่งพัฒนาครูให้มีความสำนึกและมีจิตวิญญาณของความเป็นครู มีความเอื้ออาทรช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันโดยมุ่งให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่นักเรียน และพัฒนาครูให้เปลี่ยนพฤติกรรมในการสอนจากแบบบรรยายให้มีความสามารถในการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ทั้งในด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทักษะ (Skill) และด้านเทคนิควิธีการ ดังนี้

2.1.1 ด้านความรู้

2.1.2 ด้านทักษะ

2.1.3 ด้านเทคนิควิธีการ

2.2 การพัฒนาผู้บริหารโรงเรียน ดังนี้

2.2.1 ให้เป็นผู้มีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล ให้มีภาวะผู้นำเป็นผู้มีคุณธรรมเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง รู้หลักชุมชนสัมพันธ์ และเป็นผู้มีความรู้ทางจิตวิทยาสังคม

2.2.2 ให้เป็นผู้มีความสามารถในการเป็นผู้สนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน/ การพัฒนาครู พัฒนาบุคลากร การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนการสอน/การจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวก การสร้างบรรยากาศ การใช้รางวัล ให้กำลังใจแก่ครูและบุคลากร การมีมนุษยสัมพันธ์และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชน

2.2.3 ให้เป็นผู้มีความสามารถทำหน้าที่สอนและสามารถจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง

2.3 การพัฒนาบุคลากรฝ่ายสนับสนุนในโรงเรียน พัฒนาบุคลากรฝ่ายสนับสนุนในโรงเรียนให้มีความรู้ความเข้าใจ ในกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลางและสามารถทำงานสนับสนุนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.4 พัฒนาบุคลากรในชุมชนและคณะกรรมการการศึกษา ให้มีความมุ่งมั่นที่จะเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน / มีความสามารถช่วยกำหนดแนวทางการจัดการศึกษา/ มีความรู้ความเข้าใจ บทบาทและหน้าที่ในการสนับสนุนการจัดการศึกษา / การร่วมกิจกรรม / การดูแลบุตรหลานในปกครอง / และการเป็นส่วนหนึ่งของโรงเรียน

3. การพัฒนาหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน

3.1 กำหนดการประเมินผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของนักเรียน ในรูปของพฤติกรรม (Performance board) เป็นคำระดับคะแนน

3.2 ให้ครูใช้กระบวนการประเมินผลในการค้นหาปัญหาของนักเรียนหรือวัดความรู้ของนักเรียน ก่อนที่จะทำการสอน

3.3 ให้ครูใช้กระบวนการวัดผลเป็นกระบวนการต่อเนื่องกับการเรียนการสอน หรือเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน

3.4 ให้ครูใช้การวัดผลจากการปฏิบัติงานจริง โดยใช้กระบวนการวัดผลด้วยวิธีการที่หลากหลายและเหมาะสม ได้แก่

4. พัฒนาการบริหารจัดการ

4.1 ให้มีการบริหารและการจัดการแบบการมีส่วนร่วมทั้งภายในและภายนอกของโรงเรียน

4.2 มีธรรมนูญโรงเรียน (School charter) ในการบริหารโรงเรียนและการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ของโรงเรียน

4.3 ให้มีระบบข้อมูลเพื่อการบริหารงานของโรงเรียน (MIS) และการสอน (CAI)

4.4 ให้มีระบบการตรวจสอบ ระบบการประเมินตนเอง การนิเทศภายใน โรงเรียนและการควบคุมการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพให้สูงขึ้น

4.5 ให้โรงเรียนเป็นศูนย์กลางของชุมชน ให้มีการบริหารช่วยเหลือกันระหว่างโรงเรียนในเขต/ในเครือข่าย การใช้ทรัพยากรร่วมกัน ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน

5. การประกันคุณภาพการศึกษา ให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนประกอบด้วย กระบวนการควบคุมคุณภาพ กระบวนการตรวจสอบและปรับปรุงคุณภาพ กระบวนการประเมินคุณภาพ

Aletta Grisay and Lars Mahlek (1991 : 4) กล่าวว่า แนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาประกอบด้วยมิติที่สัมพันธ์กัน 3 มิติ คือ

1. คุณภาพของทรัพยากรที่ใช้ในการเรียนการสอนและคุณภาพครูและบุคลากรทางการศึกษา(Input)
2. คุณภาพของกระบวนการเรียนการสอน(Teaching Process)
3. คุณภาพของผลผลิต (Output)

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า แนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาจะมีคุณภาพ จำเป็นต้องเริ่มจากผู้ที่มีส่วนกำหนดทิศทางและนโยบายให้ทิศทางที่ชัดเจน มองไกลไปในอนาคต โดยการดำเนินการในทุกขั้นตอนเน้น “การมีส่วนร่วม” สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา คณะครู-อาจารย์และผู้เกี่ยวข้อง เช่น ศิษยานุศิษย์ บุคลากรทางการศึกษา กรรมการสถานศึกษา เครือข่ายผู้ปกครอง สมาคมศิษย์เก่า เป็นต้น รวมทั้งมีการกำหนดนโยบาย กลไกการดำเนินการ และกลยุทธ์ในเชิงรุกได้ จึงจะผลักดันและขับเคลื่อน ให้เกิดการดำเนินการในลำดับต่อไปถึงระดับปฏิบัติการได้ตามเป้าหมายที่กำหนด ช่วยให้องค์กรเกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน ในอนาคต

รูปแบบการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก

แนวทางการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีหลายรูปแบบ ได้แก่ (สุวิทย์ ยอดสละ,เว็บไซต์ :2554)

- 1) รูปแบบการจัดการเรียนรู้แบบรวมชั้นเรียน
- 2) รูปแบบการบูรณาการหลักสูตร
- 3) รูปแบบความร่วมมือจากชุมชน
- 4) รูปแบบการใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศในการพัฒนาคุณภาพ
- 5) รูปแบบโรงเรียนเครือข่าย
- 6) รูปแบบการผสมผสานด้วยวิธีการหลากหลาย
- 7) รูปแบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ

สำหรับรูปแบบการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็ก โดยรวมนั้น โครงการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนของสถานศึกษาขนาดเล็ก ได้มีการจัดวางรูปแบบการดำเนินงานใน 7 รูปแบบ คือ (ประเสริฐ จันแก้ว, 2551)

- 1) โรงเรียนเรียนรวมกับโรงเรียนเรียนหลัก
- 2) โรงเรียนเรียนรวมตามระดับช่วงชั้น
- 3) โรงเรียนสอนตามปกติ
- 4) โรงเรียนศูนย์บริการสื่อ

5) การให้บริการรถหน่วยคอมพิวเตอร์เคลื่อนที่

6) การศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม และ

7) ครูช่วยสอนหมุนเวียน

สถานศึกษาหลายแห่งมีรูปแบบการพัฒนาประสิทธิภาพการบริหาร โรงเรียนขนาดเล็กให้เหมาะสมกับบริบทของท้องถิ่นตนเอง เช่น โรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอยะหา จังหวัด นครศรีธรรมราช มี 2 รูปแบบ คือ

1) รูปแบบการหมุนเวียนครู เป็นการหมุนเวียนครูสอนในสาขาขาดแคลนโดยจัดโครงสร้างการบริหารให้ชัดเจน ประกอบด้วย คณะกรรมการอำนวยการ ซึ่งเป็นผู้บริหาร โรงเรียนขนาดเล็ก คณะกรรมการประสานงาน คือ ครูวิชาการในโรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งกรรมการทั้งสอง คณะจะต้อง จัดระบบการบริหารงานให้ชัดเจนในการหมุนเวียนครู

2) รูปแบบเครือข่ายประถมศึกษาจุฬาภรณ์ เป็นการสร้างรูปแบบเครือข่ายโดยเปลี่ยน โครงสร้างใหม่ ให้ผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นผู้บริหารกลุ่มสาระ 8 กลุ่มสาระ ผู้อำนวยการกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน ผู้อำนวยการฝ่ายธุรการสารสนเทศ ผู้อำนวยการฝ่ายปฐมวัย จำนวน 11 ตำแหน่งและ แบ่งศูนย์การเรียนรู้ออกเป็น 3 ศูนย์ โดยคำนึงถึงสภาพภูมิศาสตร์การเดินทางของนักเรียน จัดรถ รับส่งนักเรียนหรือค่าพาหนะให้นักเรียน ระดมครูจำแนกตามกลุ่มสาระเป็นหนึ่งเดียวและเป็น เอกภาพ นอกจากนี้ยังพบว่าบางแห่งมีการจัดการศึกษาแบบศูนย์เรียนรวม โรงเรียนขนาดเล็ก ซึ่งมีการ ตั้งโรงเรียนใดโรงเรียนหนึ่งเป็นที่ตั้งศูนย์เรียนรวม ปรับงานทั้ง 4 งานให้เหมาะสมและสอดคล้องกับ บริบท คือ

1) งานวิชาการ ดำเนินการหลอมรวมหลักสูตรสถานศึกษาใช้ร่วมกัน จัดเวลาเรียนสัปดาห์ละ 4 วัน วันละ 6 ชั่วโมง จัดครูเข้าสอนตามความถนัดและความสนใจ จัดชั้นเรียนตั้งแต่ชั้นประถมศึกษา ปีที่ 1-6 ครูใช้สื่อและแหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน

2) งานงบประมาณ ในส่วนที่ได้รับเงินสนับสนุนในนามของศูนย์เรียนรวมโรงเรียน จะ มอบหมายให้โรงเรียนที่รับผิดชอบดูแลและเป็นผู้ดำเนินการ

3) งานบุคคล แบ่งงานมอบหมายให้แต่ละฝ่ายรับผิดชอบ ส่วนการกำหนดอัตราตำแหน่ง การย้าย การพิจารณาความดีความชอบเป็นหน้าที่ของโรงเรียนเดิม

4) งานบริหารทั่วไป ดูแลด้านระเบียบวินัย อาหารกลางวัน ทุนการศึกษา บริการรถรับส่ง นักเรียน ประกันชีวิตนักเรียน ดูแลอาคารสถานที่ และจัดกิจกรรมส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างศูนย์ เรียนรวมกับชุมชน

รูปแบบการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กที่ได้ผล สรุปมาเป็น ๗ รูปแบบ ได้แก่ (เว็บไซต์ : 2550)

รูปแบบที่ 1 การจัดการเรียนรู้แบบรวมชั้นเรียน ประกอบด้วยการจัดการเรียนรู้แบบช่วงชั้น และการเรียนรู้แบบคละชั้น โดยวิธีการยุบชั้นเรียน ให้โรงเรียนที่มีครูไม่ครบชั้นสามารถจัดการเรียนการสอนได้โดยไม่ทิ้งห้องเรียน ซึ่งโรงเรียนสามารถปรับใช้ในการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้อง และเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน

รูปแบบที่ 2 การบูรณาการหลักสูตร เป็นการนำความรู้มารวบรวมประมวลไว้ในหน่วยเดียวกัน สำหรับโรงเรียนที่มีครูไม่ครบชั้นมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เป็นอยู่รวมทั้งการนำหลักสูตรไปใช้ให้บังเกิดผลตามที่ต้องการ สำหรับการบูรณาการเนื้อหารายวิชา สามารถดำเนินการได้โดยศึกษาและวิเคราะห์หลักสูตร จากนั้นนำวัตถุประสงค์ ตลอดจนเนื้อหาการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มวิชาที่สอดคล้องกันมาเชื่อมโยง ผู้จัดทำหน่วยการเรียนรู้แบบบูรณาการ แล้วนำมากำหนดกิจกรรม เพื่อให้สามารถจัดการเรียนรู้ ได้ครั้งเดียวพร้อมกันในแต่ละช่วงชั้น

รูปแบบที่ 3 ความร่วมมือจากชุมชน เพื่อแก้ปัญหาที่สำคัญและเร่งด่วนของทุก สพป. ในเรื่องการขาดแคลนครู งบประมาณไม่เพียงพอ และขาดสื่อเทคโนโลยี โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษา องค์กรท้องถิ่น เครือข่ายสถานศึกษา ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ซึ่งเป็นแรงสนับสนุนให้โรงเรียนขนาดเล็กได้รับการพัฒนาต่อยอดทั้งในด้านการบริหารจัดการ งบประมาณ ตลอดจนทรัพยากรต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

รูปแบบที่ 4 การใช้ ICT ในการพัฒนาคุณภาพ โดย สพป. หลายแห่งได้นำเทคโนโลยีมาใช้อย่างหลากหลาย เช่น รถคอมพิวเตอร์เคลื่อนที่ (Mobile unit) เพื่อให้บริการนักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็กที่อยู่ห่างไกล การส่งเสริมการเรียนการสอนด้วยการรับสัญญาณ การสอนทางไกลจากโรงเรียนไกลกังวลหัวหิน เป็นต้น

รูปแบบที่ 5 รูปแบบโรงเรียนเครือข่าย เป็นการร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนหลัก และโรงเรียนเครือข่ายในการวางแผนการจัดการศึกษา ตลอดจนผู้บริหารและครูได้รับ การพัฒนาจนสามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสามารถเรียนรู้รูปแบบนี้ได้ที่

รูปแบบที่ 6 ผสมผสานด้วยวิธีการหลากหลาย สพป. เป็นการผสมผสานรูปแบบ ที่ ๑-๕ ดังกล่าวข้างต้นมาดำเนินงาน นับว่าเป็นรูปแบบที่ทำให้โรงเรียนจำนวนมาก ประสบผลสำเร็จ

รูปแบบที่ 7 การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ เป็นรูปแบบที่มีผู้บริหารใช้ความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการสถานศึกษา มีวิสัยทัศน์ ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีความเป็นประชาธิปไตยยึดหลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นที่ยอมรับของทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาตลอดจนมุ่งมั่นสร้างเครือข่ายการทำงาน โดยใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

นวัตกรรมสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก

สำหรับวิธีดำเนินการนำเสนอนวัตกรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กนั้น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้แต่งตั้งผู้แทนจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาทุกภาคทั่วประเทศ และผู้แทนจากสำนักงาน/หน่วยงานในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ร่วมเป็นคณะทำงานวิเคราะห์ข้อมูลและจัดทำรูปแบบนวัตกรรมที่สามารถนำเสนอเป็นแบบอย่างในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็ก โดยจำแนกได้เป็น 4 รูปแบบ ได้แก่

1. การจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการ
2. การจัดการเรียนรู้ด้วยคอมพิวเตอร์
3. การจัดการเรียนรู้ระบบทางไกลผ่านดาวเทียม รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ระบบทางไกลผ่านดาวเทียม
4. การสร้างเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา รูปแบบการสร้างเครือข่าย การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

นวัตกรรมที่ 1 การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

รูปแบบ การจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการ ที่โรงเรียนขนาดเล็กได้จัดทำนวัตกรรมขึ้นมาใช้ แบ่งเป็น 5 รูปแบบ

1. รูปแบบการบูรณาการภายในกลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกัน เป็นการบูรณาการแบบรวมชั้นเรียนเป็นช่วงชั้น และบูรณาการกลุ่มสาระการเรียนรู้ภายในกลุ่มการเรียนรู้เดียวกัน ซึ่งสามารถแก้ปัญหาการขาดแคลนครู ครูไม่ครบชั้นได้
2. รูปแบบการบูรณาการระหว่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ เป็นการบูรณาการ แบบคละชั้นเรียน และนาสาระการเรียนรู้ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ มาบูรณาการกันตั้งแต่ ๒ กลุ่มสาระการเรียนรู้ขึ้นไป
3. รูปแบบการบูรณาการกิจกรรม Walk Rally เป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการทั้งโรงเรียนหรือเป็นช่วงชั้น ที่ผู้เรียนได้เรียนรู้และปฏิบัติจริงจากฐานการเรียนรู้ต่าง ๆ ภายในโรงเรียนก่อนที่จะออกไปศึกษาหาความรู้นอกสถานการณ์จริง
4. รูปแบบการสอนแบบมอนเตสซอรี (Montessori) เป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นวิธีการสอนที่เด็กสามารถเรียนเขียนคำนวณโดยวิธีธรรมชาติ เหมือนกับการเรียนเดินและพูด เด็กสามารถเรียนรู้ได้สอดคล้องกับช่วงเวลาของความสนใจและความพร้อมของเด็ก

5. รูปแบบการจัดการเรียนรู้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เป็นการเรียนรู้แบบบูรณาการที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญสอดคล้องกับวิถีชีวิตของนักเรียนและชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นและแหล่งเรียนรู้

นวัตกรรมที่ 2 การเรียนรู้ด้วยคอมพิวเตอร์

รูปแบบ การเรียนรู้ด้วยคอมพิวเตอร์ มีรูปแบบที่ดำเนินการอยู่ 2 รูปแบบ คือ

1. รถคอมพิวเตอร์เคลื่อนที่ (Mobile Unit) ติดตั้งเครื่องคอมพิวเตอร์ จำนวน 13 – 21 เครื่อง ประจํารถออกไปบริการยังสถานศึกษาในเขตพื้นที่บริการ โดยใช้หลักคอมพิวเตอร์เคลื่อนไปหาผู้เรียน

2. ศูนย์การเรียนรู้คอมพิวเตอร์ (Office Station Unit) ติดตั้งเครื่องคอมพิวเตอร์ จำนวน 11 - 30 เครื่อง ไว้ที่ห้องเรียนในสถานศึกษาที่เป็นศูนย์ให้นักเรียนในเขตบริการมาใช้เรียน โดยใช้หลักผู้เรียนเคลื่อนไปหาคอมพิวเตอร์

นวัตกรรมที่ 3 การจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อทางไกลผ่านดาวเทียม

รูปแบบการจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อทางไกลผ่านดาวเทียม การจัดการเรียนการสอนโดยใช้สื่อการศึกษาทางไกลผ่านดาวเทียม เป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่โรงเรียนขนาดเล็กควรจะนำมาใช้แก้ปัญหาในการจัดการเรียนการสอนด้านต่าง ๆ เช่น ปัญหาการขาดแคลนครูไม่ครบชั้น ปัญหาการขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญในกลุ่มสาระต่าง ๆ ที่สำคัญ และจำเป็น รวมทั้งการขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ ในการใช้สื่อทางไกลผ่านดาวเทียมในการจัดการเรียนการสอนนั้น ไม่สามารถแทนครูได้เพียงแต่นำมาใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนการสอนเท่านั้น และครูต้องเป็นผู้ควบคุมดูแลคอยแนะนำนักเรียนตลอดจนการสรุปบทเรียนด้วย จึงจะได้ผลและมีประสิทธิภาพ

นวัตกรรมที่ 4 รูปแบบการสร้างเครือข่าย การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีโรงเรียนขนาดเล็กตั้งกระจายอยู่ทุกพื้นที่ได้กำหนดแนวทางการดำเนินงานบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กโดยให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา (All For Education) ประกอบด้วยบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคมอื่นๆ มุ่งให้ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดวัยเรียน โดยมีรูปแบบของการมีส่วนร่วมทั้งภายในองค์กรและหน่วยงานอื่นภายนอก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. มหาวิทยาลัยราชภัฏหรือสถาบันการศึกษา จัดส่งนักศึกษาฝึกสอน นักศึกษาฝึกงาน การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา การผลิตชุดการสอน /สื่อการเรียน

2. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ สนับสนุนงบประมาณ วัสดุ ครุภัณฑ์ สื่อ อุปกรณ์สำหรับการจัดการเรียนการสอน ครูอัตราจ้าง หรือรับจัดการศึกษาเมื่อมีความพร้อม

3. เครือข่ายแผนแม่บทเพื่อเอาชนะความยากจน จัดทำแผนพัฒนาการศึกษาและพัฒนาอาชีพให้กับชุมชนโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานเพื่อให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้ร่วมกับชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาและยกระดับคุณภาพชีวิต

4. สถาบันศาสนา สถานประกอบการ หน่วยงาน องค์กรต่างๆ ให้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา สนับสนุนภูมิปัญญาท้องถิ่น /แหล่งเรียนรู้ สนับสนุนการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา สื่อ วัสดุอุปกรณ์

5. เครือข่ายครูในพื้นที่ ครูแกนนำ ครูต้นแบบ ครูแห่งชาติ อาจารย์ 3 ครูที่อยู่ในโรงเรียนที่มีครูเกินชั้นเรียน มีชั่วโมงสอนสัปดาห์ละไม่เกิน 22 ชั่วโมง ผู้บริหารต้นสังกัดอนุญาตให้ไปสอนโรงเรียนขนาดเล็ก 3-5 ชั่วโมง/สัปดาห์ ใช้แผนการสอนเดียวกับที่สอนในโรงเรียนต้นสังกัด ผลการสอนอยู่ในเกณฑ์ดี และได้ค่าตอบแทน

การมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชน (สุธี วรประดิษฐม เวปไซด์ :2554) แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (People's Participation) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาชนบท ทั้งนี้ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 ที่มุ่งเน้นคนเป็นสำคัญมากกว่าการเติบโตทางเศรษฐกิจ ได้พยายามเปลี่ยนแปลงแนวทางการพัฒนาจากระดับบนลงล่าง (Top - down) มาเป็นจากระดับล่างขึ้นบน (Bottom - up) แนวทางดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดของ โอคเลย์ (Oakley, 1984 : 17) ได้กล่าวว่า แนวทางจากระดับล่างขึ้นบนนี้ เกี่ยวข้องอย่างยิ่งกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน ซึ่งเป็นสิ่งที่ขาดหาย (Missing ingredient) ในกระบวนการพัฒนา การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น มีนักวิชาการได้อธิบายและให้ความหมาย บ้างยัย ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน รูปแบบของชุมชนต่อการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาไว้มากมาย ซึ่งผู้วิจัยได้นำมากล่าวไว้เท่าที่จำเป็นและสอดคล้องกับแนวทางการศึกษา ดังนี้

ความหมายของการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้นนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้

โคเฮนและอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff, 1981 : 6) ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของชุมชนว่า สมาชิกของชุมชนต้องเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องใน 4 มิติ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมการตัดสินใจว่าควรทำอะไรและอย่างไร
2. การมีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนา รวมทั้งลงมือปฏิบัติตามที่ได้ตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ

โดยสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนา รวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาค องค์การสหประชาชาติ (United Nation, 1981 : 5) และรีเดอร์ (Reeder, 1974 : 39) ได้ให้ความหมายเจาะจงถึงการมีส่วนร่วม ว่าการมีส่วนร่วมเป็นการปะทะสังสรรค์ทางสังคม ทั้งในลักษณะการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคล และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

นอกจากนี้ สุชาดา จักรพิสูทธิ์ (2547:เว็บไซค์) ศึกษาเรื่องชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชน แบ่งได้ออกเป็น 2 ลักษณะ ได้แก่

1. ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านเหตุผล โดยการเปิดโอกาสให้สังคมองค์กรต่างๆ ในชุมชน ประชาชนมีบทบาทหลักตามสิทธิ หน้าที่ในการเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ตั้งแต่การคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ วางแผน การร่วมปฏิบัติและการรับผิดชอบในผลกระทบที่เกิดขึ้น รวมทั้งส่งเสริม ชักนำ สนับสนุนให้การดำเนินงานเกิดผลประโยชน์ต่อชุมชนตามอุดมการณ์ที่กำหนดด้วยความสมัครใจ

2. ลักษณะการมีส่วนร่วมจากความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ เป็นการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ อารมณ์ รวมทั้ง ค่านิยมของประชาชนเป็นเครื่องชี้นำตนเองให้เข้ามามีส่วนร่วม แสดงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การกระทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ทำให้ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม เกิดความผูกพัน มีความรู้สึกรับผิดชอบต่อกิจกรรมที่ดำเนินงานด้วยความสมัครใจ

เข้มเพชร แก่นสา (2543 : 39) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า การพัฒนา หรือ ประกอบกิจการใด ๆ ควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมนั้น ๆ โดยให้เป็นไปตามหลัก ประชาธิปไตย โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมรับรู้ในขั้นตอนของกิจกรรม นับตั้งแต่การศึกษาสภาพปัญหา กำหนดจุดประสงค์ วางแผน ร่วมปฏิบัติงาน จนถึงขั้นประเมินผล พยายามสร้างจิตสำนึกให้ประชาชน ว่ากิจกรรมที่กระทำอยู่นั้น เป็นผลงานที่พวกเขาต้องรับผิดชอบกรณีที่กิจกรรมมีกลุ่มผลประโยชน์หลายกลุ่มเข้ามาเกี่ยวข้อง ต้องพยายามดึงตัวแทนของกลุ่มให้มาปฏิบัติงานร่วมกัน เพื่อให้ทุกฝ่ายยอมรับผลที่ตามมาของกิจกรรมนั้น

กรเกล้า แก้วโชติ (2544 : 9) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมสรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองหมายถึง การที่ผู้ปกครองตั้งใจเข้ามาให้ความร่วมมืออย่างต่อเนื่องและเป็นระบบในการให้ข้อเสนอแนะ การแสดงความคิดเห็น การร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงานและร่วมประเมินผลด้วยเทคนิคและวิธีการต่าง ๆ ทั้งในด้านการบริหารจัดการ ด้านวิชาการ และด้านการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนการสอน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาที่โรงเรียนตั้งไว้

กล่าวโดยสรุปว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการ ตัดสินใจ ร่วมให้ข้อเสนอแนะ ร่วมสนับสนุนส่งเสริม ร่วมดำเนินการ บริหารจัดการศึกษาขั้น พื้นฐาน และมีสิทธิรับประโยชน์ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน อันเป็น ผลกระทบถึงประชาชนให้เข้มแข็ง บนพื้นฐานของการรู้จักพึ่งพาตนเอง

จากแนวคิดและทัศนะที่ได้กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด สามารถแยกประเด็นสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนเกิดขึ้นจาก เป้าหมายที่ต้องการ ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมประเพณี ความผูกพัน การเสริมแรง โอกาส ความสามารถ การสนับสนุน ความคาดหวังในสิ่งที่ต้องการโดยมีพื้นฐานของการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของเหตุผล
2. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของค่านิยม
3. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของประเพณี
4. การมีส่วนร่วมบนพื้นฐานของความผูกพัน ความเสน่หา

โดยสรุป การมีส่วนร่วมของชุมชนนั้น เกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ซึ่งการรื้อให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมนั้น ผู้ดำเนินงานจะต้องมีความเข้าใจในวิถีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการมีส่วนร่วม

การที่ชุมชนจะเข้ามามีส่วนร่วมนั้น มีปัจจัยที่ส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งมีนักวิชาการได้เสนอแนวคิด ดังนี้

คูฟแมน (Koufman, 1949 : 7) ศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนในชนบท พบว่า อายุ เพศ การศึกษา ขนาดของครอบครัว อาชีพ รายได้และระยะเวลาการอยู่อาศัยในท้องถิ่น มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

นอกจากนี้ ประยูร ศรีประสารณ์ (2542 : 5) ได้นำเสนอปัจจัยของการมีส่วนร่วม ว่าปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม มีด้วยกัน 3 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ อายุ เพศ
2. ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจ ได้แก่ การศึกษา อาชีพ รายได้ และการเป็นสมาชิกกลุ่ม
3. ปัจจัยด้านการสื่อสาร ได้แก่ การรับข่าวสารจากสื่อมวลชนและสื่อบุคคล

จากแนวคิดที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปปัจจัยต่อการมีส่วนร่วมทำกิจกรรมได้ ดังนี้

1. ลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ต่างๆ
2. ลักษณะทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ รายได้

3. การได้รับข้อมูลข่าวสาร ได้แก่ ความถี่ในการรับรู้ข่าวสาร และแหล่งที่มาของข่าวสาร ขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน

การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนเพื่อการกระทำการใดกิจกรรมหนึ่งให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น มีนักวิชาการได้เสนอแนวคิดถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชน ดังนี้

ฟอร์นาร์อฟ (Fornaroff, 1980 : 104) เสนอว่ากระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน มีขั้นตอนการมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การวางแผน รวมถึงการตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมาย กลวิธี ทรัพยากรที่ต้องใช้ ตลอดจนการติดตามประเมินผล

2. การดำเนินงาน

3. การใช้บริการจากโครงการ

4. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

นอกจากนี้ อภิญา กังสนารักษ์ (2544 : 14 – 15) ได้นำเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า ชุมชนต้องมีส่วนร่วมใน 4 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการริเริ่มโครงการ ร่วมค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ร่วมตัดสินใจกำหนดความต้องการและร่วมลำดับความสำคัญของความต้องการ

2. การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน รวมถึงทรัพยากรและแหล่งวิทยากรที่จะใช้ในโครงการ

3. การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินโครงการ ทำประโยชน์ให้แก่โครงการ โดยร่วมช่วยเหลือด้านทุนทรัพย์ วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลโครงการ เพื่อให้รู้ว่าผลจากการดำเนินงานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ โดยสามารถกำหนดการประเมินผลเป็นระยะต่อเนื่องหรือประเมินผลรวมทั้งโครงการในคราวเดียวก็ได้

ส่วน อคิน รพีพัฒน์ (2547 : 49) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1. การกำหนดปัญหา สาเหตุของปัญหา ตลอดจนแนวทางแก้ไข

2. การตัดสินใจเลือกแนวทาง และวางแผนพัฒนา แก้ไขปัญหา

3. การปฏิบัติงานในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน

4. การประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

ขั้นตอนการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชน วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (ออนไลน์, 2547) ได้สรุปและนำเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมใน 2 ลักษณะ ได้แก่

ลักษณะที่ 1 มีขั้นตอน ดังนี้

1. การคิด
2. การตัดสินใจ
3. การวางแผน
4. การลงมือปฏิบัติ

ลักษณะที่ 2 มีขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดปัญหา
2. การวางแผน
3. การดำเนินงาน
4. ประเมินผล
5. การบำรุงรักษา และพัฒนาให้คงไว้

จากแนวคิดเกี่ยวกับขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนทั้งหมดสรุปได้ว่า ขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนนั้นมี 6 ขั้นตอน ได้แก่

1. การค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา และแนวทางแก้ไข
2. ตัดสินใจกำหนดความต้องการ
3. ลำดับความสำคัญ
4. วางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ แนวทางการดำเนินงาน ทรัพยากร
5. ดำเนินงานตามโครงการ และ/หรือ สนับสนุนการดำเนินงาน
6. ประเมินผล

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา

จากขั้นตอนของการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อการร่วมทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง ให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนนั้น บนพื้นฐานของการเข้ามามีส่วนร่วม ไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม (ออนไลน์, 2547) ได้นำเสนอความคิดเห็นผ่านบทความ “เลหน้าเศรษฐกิจสังคมไทย” สรุปการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนได้ใน 2 ลักษณะ ได้แก่

1. การมีส่วนร่วมของประชาชนที่รัฐเป็นผู้นำ การมีส่วนร่วมในลักษณะนี้เป็นการมอมมาจากเบื้องบนหรือมาจากรัฐ ประชาชนเป็นเพียงผู้คอยรับนโยบายและปฏิบัติตาม
2. การมีส่วนร่วมที่เกิดจากความต้องการของประชาชนด้วยความสมัครใจโดยที่รัฐคอยช่วยเหลือให้คำแนะนำหรือคอยอำนวยความสะดวกเท่านั้น

ทั้งนี้ จากการที่กฎหมายได้กำหนดบทบาทของท้องถิ่นกับการจัดการศึกษาในสารมาตรา 41 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่ระบุไว้ว่า องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีสิทธิจัดการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งหรือทุกระดับตามความพร้อม ความเหมาะสม และความต้องการภายในท้องถิ่น ทั้งนี้ วิจิต นันทสุวรรณ และจำนงค์ แรกพินิจ (2541 : 21-29) ได้นำเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาไว้ดังนี้

1. รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเอง การจัดการศึกษาในลักษณะนี้ เกิดจาก ความสามารถและความต้องการของคนในชุมชน ที่มุ่งให้เกิดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตและ ตอบสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชน โดยยึดหลักให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยไม่มีขีดจำกัดของ ระยะเวลา สถานที่ เพศ และอายุ เป็นการเปิดโอกาสให้คนได้เรียนรู้ตามอัธยาศัยที่แท้จริง ชุมชนได้ เข้ามามีบทบาทหลักในการจัดการศึกษา ทั้งนี้ รูปแบบการมีส่วนร่วมตามแนวทางนี้ ต้องอาศัย องค์ประกอบ 3 อย่างที่มีอยู่ในชุมชน ได้แก่ คน ความรู้ และทรัพยากร โดยมีกระบวนการ ดำเนินการ คือ

1. การวิเคราะห์ – สังเคราะห์ ปัญหาชุมชน
2. หาทางออกที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต
3. ดำเนินการสร้างกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้แก้ไขปัญหามีอยู่
4. ประเมินผลกิจกรรม

โดยการกำหนดเนื้อหาหรือกิจกรรมการเรียนรู้ จะเริ่มจากจุดเล็กๆ ที่เกี่ยวข้องกับ ชีวิตประจำวันแล้วขยายออกไปสู่เนื้อหาหรือกิจกรรมที่ซับซ้อน และเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตทั้งหมด

2. รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของโรงเรียน ชุมชนมีส่วนร่วมทั้งกับโรงเรียนใน การสร้างหลักสูตรท้องถิ่นที่สัมพันธ์ และสอดคล้องกับความเป็นจริงของสภาพชุมชน สนองความ ต้องการและวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น โดยบุคคลในท้องถิ่น เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและประเมินผล

3. รูปแบบการเชื่อมประสานการจัดการศึกษาระหว่างโรงเรียนกับชุมชน การมีส่วนร่วมของ ชุมชนในรูปแบบนี้จะเกิดขึ้นเฉพาะกับชุมชนที่มีกระบวนการเรียนรู้ที่เข้มแข็ง มีองค์กรชุมชนเพื่อ จัดการเรียนรู้ร่วมกัน มีเครือข่ายการเรียนรู้เพื่อการแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับชุมชนอื่น

รูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษา ตามที่ได้กล่าวมานั้น สรุปได้ว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานั้น นอกจากจะเป็นการมีส่วนร่วมทั้งกับโรงเรียนในการ พัฒนา การจัดการเรียนการสอนแล้ว นอกจากจะเป็นการมีส่วนร่วมทั้งกับโรงเรียนในการพัฒนา การจัดการเรียนการสอนแล้ว ยังเป็นไปในลักษณะของการร่วมกันจัดการศึกษาให้แก่คนในชุมชน เพื่อ สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนนั้น ๆ ด้วยบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วมในระดับสูง

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งที่จะพัฒนาความรู้ ทักษะ ของเกษตรกร ซึ่งเป็นประชาชนนอก ระบบโรงเรียนในชุมชน จึงกำหนดใช้รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเอง โดยมุ่งหมายให้ กลุ่มประชากรในชุมชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาความรู้ ทักษะ และสามารถนำ ความรู้ที่ได้รับไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง และชุมชนได้ต่อไปอย่างยั่งยืน

สรุปได้ว่าการมีส่วนร่วมของชุมชน เกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรม หนึ่ง เพื่อให้เกิดผล ต่อความต้องการของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ทั้งนี้ ในการที่ จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงนั้น การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมต้องคำนึงถึง วิธีการ ดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสนใจเข้าร่วมกิจกรรม เพราะ กลุ่มคนในชุมชน มีความแตกต่างกันใน ลักษณะส่วนบุคคล ลักษณะทางเศรษฐกิจ และการได้รับ ข้อมูลข่าวสารทั้งนี้ การเข้ามามีส่วนร่วมของชุมชนโดยสรุปมีขั้นตอนทั้งสิ้น 5 ขั้นตอนคือ

- 1) การวิเคราะห์ - สังเคราะห์ปัญหาของชุมชน
- 2) การวางแผนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชีวิต
- 3) การกำหนดกิจกรรม
- 4) การดำเนินกิจกรรม และ
- 5) การประเมินผลกิจกรรม ซึ่งเป็นขั้นตอนของการเข้ามามีส่วนร่วมที่ให้ความสำคัญโดยใช้ ชุมชนเป็นศูนย์กลาง โดยมีหน่วยงานภาครัฐคอยช่วยเหลือ ให้คำแนะนำหรืออำนวยความสะดวก เท่านั้น

จากการศึกษาของ (ศิริกาญจน์ โกสุมภ์, 2542 : 189 อ้างถึงใน จิตตนาถ สิงโต, เป๊ปไซค์) ได้ ศึกษาวิจัยการมีส่วนร่วมของชุมชนและโรงเรียน ได้แบบของการมีส่วนร่วม 3 แบบ ประกอบด้วย

- 1) การมีส่วนร่วมของชุมชนและ โรงเรียนแบบชายขอบ (Marginal Participation) เป็นลักษณะ การมีส่วนร่วมมือ หรือการทำกิจกรรมร่วมกันระหว่างโรงเรียนและชุมชนที่มีข้อจำกัดอันทำให้มีการ มีส่วนร่วมไม่เต็มที่ คือมีน้อยนั่นเอง ข้อจำกัดนี้อาจเกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกัน ระหว่าง 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งรู้ดีกว่าตนเองคืออำนาจกว่าหรือมีทรัพยากรเชิงอำนาจ เช่น เป็นผู้มีความรู้ น้อยกว่าจึงทำให้ไม่ปรารถนาเข้ามามีส่วนร่วมอย่างเต็มที่ นั่นคือความเข้มข้นของการมีส่วนร่วมน้อย
- 2) การมีส่วนร่วมของชุมชนและ โรงเรียนแบบเป็นบางส่วน (Partial Participation) การมีส่วน ร่วมแบบบางส่วนเป็นการเข้ามาเกี่ยวข้องของประชาชนในชุมชน หรือกิจกรรมการศึกษาในระดับ ความเข้มข้นมากกว่าแบบชายขอบ กิจกรรมโดยคณะกรรมการ โรงเรียนจึงมีความสำคัญที่รัฐถือว่าเป็น นโยบายสำคัญ ซึ่งสามารถสร้างความชอบธรรมในการจัดการศึกษาของไทย
- 3) การมีส่วนร่วมของชุมชนและ โรงเรียนแบบสมบูรณ์ (Full Participation) เป็นการมีส่วนร่วม ระหว่างโรงเรียนและชุมชนโดยทั้งสองฝ่ายร่วมกันอย่างเข้มข้น และเท่าเทียมกัน ต่างฝ่ายต่างมี อิทธิพลต่อกิจกรรมร่วมกัน ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมได้เต็มที่

จากทั้ง 3 แบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับโรงเรียนคงเป็นที่ชัดเจนว่าความคาดหวังของทุกคนคงอยากให้เป็นลักษณะการมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์มากที่สุด แต่ความเป็นจริงแล้วความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจะอยู่ในแบบบางส่วน หรือไม่ก็แบบชายขอบเป็นส่วนใหญ่ จึงทำให้ระบบการศึกษาของประเทศประสบกับปัญหาหลายอย่างตามมา

กระบวนการจัดการเรียนรู้

ความหมาย

อุบลรัตน์ เฟื่องสถิตย์ (2542) ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมที่เกิดขึ้น โดยการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองบ่อยๆ ครั้นจนในที่สุดกลายเป็นพฤติกรรมที่ปรากฏขึ้นอย่างถาวร

ฮิลการ์ด (Hilgard, 1975) ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่แตกต่างไปจากสภาพเดิม

ครอนบัค (Cronbach, 1977) ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้เป็นการแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงอันเป็นผลเนื่องมาจากประสบการณ์ที่แต่ละคนได้รับมา

มาลินี (2541) ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับการเรียนรู้ไว้ว่า เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่แต่ละบุคคลได้รับมา เป็นการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร อันเป็นผลเนื่องมาจากการฝึกที่ได้รับการเสริมแรง

กิมเบิล (Gregory A Kimble) กล่าวว่า "การเรียนรู้คือการเปลี่ยนแปลงศักยภาพแห่งพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งเป็นผลมาจากการฝึกหรือการปฏิบัติที่ได้รับ การเสริมแรง

(Learning as a relatively permanent change in behavioral potentiality that occurs as a result of reinforced practice) "

ทิสนา แคมมณี (2544) ได้กล่าวเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ดังนี้

1. การเรียนรู้เป็นงานเฉพาะบุคคล ทำแทนกันไม่ได้ ครูที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ต้องเปิดโอกาสให้เขาได้มีประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตัวของเขาเอง

2. การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสติปัญญาที่ต้องมีการใช้กระบวนการคิด สร้างความเข้าใจ ความหมายของสิ่งต่างๆ ดังนั้นครูจึงควรกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดทำความเข้าใจสิ่งต่างๆ

3. การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสังคม เพราะในเรื่องเดียวกัน อาจคิดได้หลายแง่ หลายมุมทำให้เกิดการขยาย เติมเต็มข้อความรู้ ตรวจสอบความถูกต้องของการเรียนรู้ตามที่สังคมยอมรับ

ด้วย ดังนั้นครูที่ปรารถนาให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จะต้องเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมกับบุคคลอื่นหรือแหล่งข้อมูลอื่นๆ

4. การเรียนรู้เป็นกิจกรรมที่สนุกสนาน เป็นความรู้สึกเบิกบาน เพราะหลุดพ้นจากความไม่รู้ นำไปสู่ความใฝ่รู้ อยากรู้อีก เพราะเป็นเรื่องน่าสนใจ ครูจึงควรสร้างภาวะที่กระตุ้นให้เกิดความอยากรู้หรือคับข้องใจบ้าง ผู้เรียนจะหาคำตอบเพื่อให้หลุดพ้นจากความข้องใจ และเกิดความสุขขึ้นจากการได้เรียนรู้ เมื่อพบคำตอบด้วยตนเอง

5. การเรียนรู้เป็นงานต่อเนื่องตลอดชีวิต ขยายพรมแดนความรู้ได้ไม่มีที่สิ้นสุด ครูจึงควรสร้างกิจกรรมที่กระตุ้นให้เกิดการแสวงหาความรู้ไม่รู้จักจบ

6. การเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนแปลง เพราะได้รู้มากขึ้นทำให้เกิดการนำความรู้ไปใช้ในการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่างๆ เป็นการพัฒนาไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น ครูควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับรู้ผลการพัฒนาของตัวเองด้วย

จากความหมายของการเรียนรู้ที่กล่าวมา ครูจึงต้องคำนึงถึงประเด็นต่างๆ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนี้

1. ความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน
2. การเน้นความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก
3. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้เรียน
4. การจัดกิจกรรมให้น่าสนใจ ไม่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกเบื่อหน่าย
5. ความเมตตากรุณาต่อผู้เรียน
6. การท้าทายให้ผู้เรียนอยากรู้
7. การตระหนักถึงเวลาที่เหมาะสมที่ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้
8. การสร้างบรรยากาศหรือสถานการณ์ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง
9. การสนับสนุนและส่งเสริมการเรียนรู้
10. การมีจุดมุ่งหมายของการสอน
11. ความเข้าใจผู้เรียน
12. ภูมิหลังของผู้เรียน
13. การไม่ยึดวิธีการใดวิธีการหนึ่งเท่านั้น
14. การเรียนการสอนที่ดีเป็นพลวัตร (dynamic) กล่าวคือ มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาทั้งในด้านการจัดกิจกรรม การสร้างบรรยากาศ รูปแบบเนื้อหาสาระ เทคนิค วิธีการ
15. การสอนในสิ่งที่ไม่ไกลตัวผู้เรียนมากเกินไป
16. การวางแผนการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ

ลำดับขั้นในกระบวนการเรียนรู้ (การจัดกระบวนการเรียนรู้, เว็ปไซด์)

มูลลีย์ (George J. Mouly) กำหนดลำดับขั้นในกระบวนการเรียนรู้ไว้ 7 ขั้น ดังนี้

1. เกิดแรงจูงใจ (Motivation) เมื่อใดก็ตามที่อินทรีย์เกิดความต้องการหรืออยู่ในภาวะที่ขาดสม คุลย์ก็จะมีแรงขับ (Drive) หรือแรงจูงใจ (Motive) เกิดขึ้นผลักดันให้เกิดพฤติกรรมเพื่อหา สิ่งที่ขาดไปนั้นมาไว้ให้ร่างกายที่อยู่ในภาวะที่พอดี แรงจูงใจมีผลให้แต่ละคน ัวต่อการสัมผัสสิ่งเร้าแตกต่างกันเป็นสิ่งที่กำหนด ทิศทางและความเข้มของพฤติกรรมและเป็นสิ่งจำเป็นเบื้องต้น สำหรับการ เรียนรู้

2. กำหนดเป้าประสงค์ (Goal) เมื่อมีแรงจูงใจเกิดขึ้นแต่ละบุคคลก็จะกำหนดเป้าประสงค์ที่จะก่อให้เกิดความ พึงพอใจ เป้าประสงค์จึงเป็น ผลบันปลายที่อินทรีย์แสวงหา ซึ่งบางครั้งอาจจะชัดเจน บางครั้งอาจจะเลือนลอบ บางครั้งอาจกำหนดขึ้น เพื่อสนองความต้องการทางสรีระ หรือ บางครั้งเพื่อสนองความต้องการทางสังคม

3. เกิดความพร้อม (Readiness) คนแต่ละคนมีขีดความสามารถที่จะรับ และความต้องการ พื้นฐานเพื่อที่จะแสวงหาความพอใจ หรือหาสิ่งที่สนอง ความต้องการได้จำกัดและแตกต่างกันไปตามสภาพความพร้อมของแต่ละ บุคคล เช่น เด็กทารกซึ่งมีความเจริญ ทางสรีระ ยังไม่มากก็ยังไม่พร้อมที่จะเรียนรู้วิธีการหาอาหารด้วยตนเองได้ เด็กที่ร่างกายอ่อนแอ หรือมีความบกพร่องของอวัยวะ บางส่วน ก็จะไม่พร้อมในการเล่นกีฬาบางอย่างได้ กล่าวได้ว่าสภาพความพร้อมในการเรียนของ บุคคลนั้นจะต้องอยู่กับองค์ประกอบ อื่น ๆ หลายประการ อาทิเช่น ความเจริญเติบโตของโครงสร้าง ทางร่างกาย การจูงใจ ประสบการณ์ด้วย เป็นต้น เรื่องของความพร้อมนี้นับว่า เป็นสิ่งจำเป็นมากที่จะต้องคิดก่อนที่จะเกิดการเรียนรู้

4. มีอุปสรรค (Obstacle) อุปสรรคจะเป็นสิ่งขวางกั้นระหว่างพฤติกรรมที่เกิดจากแรงจูงใจ กับเป้าประสงค์ ถ้าหากไม่มีอุปสรรค หรือสิ่งกีดขวางเราก็จะไปถึงเป้าประสงค์ได้โดยง่าย ซึ่งเราก็คือว่าสภาพการณ์เช่นนี้ ไม่ได้ช่วยให้เกิดความต้องการที่จะแก้ปัญหาและเรียนรู้ ตรงกันข้ามการที่เราไม่สามารถไปถึงเป้าหมายได้จะก่อให้เกิดความเครียดและจะ เกิดความพยายามที่จะหาวิธีการแก้ปัญหา ซึ่งจะทำให้เกิด การเรียนรู้ขึ้น

5. การตอบสนอง (Response) เมื่อบุคคลมีแรงจูงใจ มีเป้าประสงค์ เกิดความพร้อม และเผชิญกับอุปสรรคเข้าก็จะมีพฤติกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้น พฤติกรรมนั้นอาจเริ่มด้วยการตัดสินใจ เกิดอาการตอบสนองที่เหมาะสมทดลองทำ แล้วปรับปรุงแก้ไขการตอบสนองนั้นให้แก้ปัญหาได้ดีที่สุด ซึ่งแนวทางของ การตอบสนองอาจมุ่งสู่เป้าประสงค์โดยตรงหรือโดยทางอ้อมอย่างใดอย่างหนึ่ง

6. การเสริมแรง (Reinforcement) การเสริมแรงก็หมายถึง การได้รางวัลหรือให้สิ่งเร้าที่ก่อให้เกิดความพอใจ ซึ่งปกติผู้เรียนจะได้รับ หลังจากที่ตอบสนองแล้ว ตัวเสริมแรงไม่จำเป็นต้องเป็นสิ่งของหรือวัตถุที่มองเห็นได้เสมอไป เพราะความสำเร็จ ความรู้ ความก้าวหน้า ฯลฯ ก็เป็นตัวเสริมแรงได้เช่นเดียวกัน

7. การสรุปความเหมือน (Generalization) หลังจากที่ผู้เรียนสามารถตอบสนองหรือหาวิธีการที่จะมุ่งสู่เป้าประสงค์ได้แล้ว เขาก็อาจจะประสพใช้กับปัญหา หรือสถานการณ์ที่จะพบในอนาคตได้นั้นก็แสดงว่า ผู้เรียนเกิดความสามารถที่จะสรุปความ เหมือนระหว่างสถานการณ์การเรียนรู้ที่มีมาก่อน กับปัญหาหรือสถานการณ์ที่เพิ่งจะพบใหม่ ซึ่งเป็นการขยายขอบเขตของพฤติกรรม การเรียนรู้ให้กว้างขวางออกไป

ชนิดของการเรียนรู้

แกเนเย (Gane) ได้แบ่งการเรียนรู้ออกเป็น 8 ประเภท นับตั้งแต่การเรียนรู้แบบพื้นฐานไปจนถึงการเรียนรู้ที่ซับซ้อน ดังนี้ (กระบวนการเรียนรู้ : เวปไซค์)

1. การเรียนรู้เครื่องหมายหรือสัญลักษณ์ (Signal learning)

2. การเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง (Stimulus Response Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะเชื่อมโยง (Connection) การตอบสนองที่เหมาะสมต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ โดยที่เมื่อได้ตอบสนองอย่างถูกต้องหรือเหมาะสมก็จะได้รับรางวัล หรือตัวเสริมแรง หรือเกิดความพอใจ หรืออยากตอบสนองเช่นนั้นซ้ำ ๆ การเรียนรู้แบบนี้ต่างจากการเรียนรู้แบบแรก เพราะการตอบสนอง การเรียนรู้ในลักษณะนี้เกิดขึ้นด้วยความตั้งใจ ส่วนแบบแรกการตอบสนองเกิดขึ้นโดยไม่ตั้งใจและการเรียนรู้แบบนี้จะเกี่ยวข้อง กับกระบวนการทางสมองที่สูงกว่า ลักษณะสำคัญของการเรียนรู้ดังกล่าวอาจสรุปได้เป็นข้อ ๆ ดังนี้

1) การเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้า และการตอบสนองจะค่อย ๆ พัฒนาขึ้น ทีละน้อย

2) การตอบสนองของผู้เรียนที่แสดงตอบ ได้สิ่งเร้านั้นจะเป็นการตอบสนองที่ ผู้เรียนมีความมั่นใจมากขึ้นตามโอกาสที่ได้กระทำซ้ำ ๆ

3) การเรียนรู้แบบนี้ จะเป็นการเชื่อมโยงการตอบสนองบางอย่างต่อสิ่งเร้าเฉพาะอย่าง สิ่งเร้าอื่น ๆ จะไม่มีความหมายที่จะทำให้เกิดการตอบสนองเช่นเดียวกับที่ได้ตอบ ได้สิ่งเร้าเฉพาะอย่างนั้น

4) สิ่งสำคัญที่เกี่ยวกับการเรียนรู้แบบนี้ ก็คือ รางวัลหรือตัวเสริมแรง คือว่ารางวัลจะทำให้ผู้กระทำให้เกิดความพอใจ และเป็นการเพิ่มโอกาส ที่จะทำให้เกิดการตอบสนองเช่นนั้นซ้ำอีกในทางตรงข้ามเราจะไม่ให้รางวัลต่อ การตอบสนองที่เราไม่ต้องการ ซึ่งจะมีผลให้การตอบสนอง ที่เราไม่ต้องการนั้นค่อย ๆ ลดและยุติลงในที่สุด

จะเห็นว่า การเรียนรู้แบบนี้ มีลักษณะคล้าย ๆ กับการเรียนรู้แบบลองผิดลองถูกของ ธอร์นไดค์ (Thorndike) และการวางเงื่อนไขแบบการกระทำของ สกินเนอร์ (Skinner) นั่นเอง

3. การเรียนรู้ด้านทักษะหรือด้านกลไก (Skill Learning) หรือ (Motor training) เป็นการเรียนรู้ทำนองเดียวกับแบบที่ ๒ แต่มีความซับซ้อนมากขึ้น เพราะประกอบด้วยความสัมพันธ์ และการตอบสนองตั้งแต่ ๒ คู่ขึ้นไป และเห็นการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้า และการตอบสนองในรูปของการใช้ กลไกของกล้ามเนื้อและทักษะ ตัวอย่างเช่น เด็กที่จะเรียนรู้การเปิดประตู ก็จะมีลำดับของกิจกรรมต่อเนื่อง เป็นสายโซ่ ดังนี้ มีพวงกุญแจอยู่ในมือ เลือกกุญแจที่จะใช้ขึ้นมาสอดใส่เข้าไปในลูกบิด หมุนกุญแจ จนหมดเสียงแกร๊กแล้ว ก็ผลักประตูให้เปิดออก

4. การเรียนรู้ความสัมพันธ์ด้านถ้อยคำ (Verbal Association) การเรียนรู้แบบนี้คล้ายกับแบบที่ 3 แตกต่างที่ การตอบสนอง ต่อสิ่งเร้า ในแบบที่ 1 เป็นการใช้กลไกกล้ามเนื้อ ส่วนแบบที่ 4 เป็นเรื่องของ การใช้ถ้อยคำ การเรียนรู้แบบนี้เป็น ความสำคัญของภาวะภายใน มากกว่าแบบที่ ๓

5 การเรียนรู้เพื่อแยกความแตกต่าง (Discrimination Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะต้อง แยกความแตกต่างระหว่างสิ่งเร้า เพื่อจะตอบสนองต่อสิ่งเร้านั้นให้ถูกต้อง การเรียนรู้ที่จะมีเรื่องการ จัดการสัมผัสเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยเสมอ ตัวอย่างของการเรียนรู้แบบนี้ ก็ได้แก่การที่ครูซึ่งสอนในชั้น เรียนสามารถเรียกชื่อผู้เรียนแต่ละคนได้ถูก ต้อง นักเรียนจะเรียนรู้ความแตกต่างของ พืช สัตว์ และ สารเคมี หรือหินชนิดต่าง ๆ ซึ่งมีชื่อเรียกต่าง ๆ กันได้ เด็กเล็ก ๆ เรียนรู้ที่จะแยกความแตกต่างของสี รูปร่างของสิ่งของ อักษร คำ จำนวน สัญลักษณ์ เป็นต้น

6. การเรียนรู้สังกะย (Concept Learning) การเรียนรู้สังกะยเป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียน จะจัด ประเภทของสิ่งเร้าโดยพิจารณาจากคุณสมบัติต่าง ๆ เกี่ยวกับสี รูปร่าง ขนาด จำนวน ฯลฯ เป็นหลัก ผู้เรียนต้องเรียนรู้สิ่งที่คล้ายกัน สามารถสรุปความเหมือน และแยกความแตกต่างของ สิ่งเร้ามี ข้อสังเกตว่าการเรียนรู้สังกะยนี้ การตอบสนองของผู้เรียนไม่ได้เป็นการเชื่อมโยงกับลักษณะทาง ภายนอกของสิ่งเร้า เฉพาะอย่าง หากแต่ จะเป็นการเชื่อมโยงกับคุณสมบัติทางนามธรรมของสิ่งเร้านั้น ๆ แทนถือว่าการเรียนรู้แบบต่างๆ ที่กล่าวมาทั้ง 5 ประเภทข้างต้น จะเป็นพื้นฐานสำคัญที่จำเป็น สำหรับการเรียนรู้ชนิดนี้

7. การเรียนรู้กฎหรือหลักการ (Rule Learning หรือ Principle Learning) กฎ (Rule) หรือ หลักการ (Principle) เป็นสายโซ่ของความสัมพันธ์ของสังกะย (Concept) ตั้งแต่ 2 อย่างขึ้นไป เช่น เมื่อ เกิดสังกะยความยาวของเส้นตรง และเกิดสังกะยเกี่ยวกับความยาว ความกว้างของสี่เหลี่ยม เราก็สามารถ ตั้งเป็นกฎของการหาพื้นที่ของรูปสี่เหลี่ยมในรูปของความสัมพันธ์ ระหว่างความยาว และความกว้าง ได้ ตัวอย่างของกฎอื่น ๆ หรือในวิชาพีชคณิต $xa + xb = x(a + b)$ เป็นต้น

8. การเรียนรู้การแก้ปัญหา (Problem Solving) ในชีวิตของเรานั้นเราจะต้องคิดค้นสิ่งต่าง ๆ เพื่อตั้งเป็นกฎหรือ หลักการเพื่อจะนำไปใช้ ควบคุม หรือแก้ปัญหาต่างๆ ในสภาพแวดล้อมที่เราอาศัย

อยู่ตลอดเวลา บางครั้งมนุษย์เราก็จะนำกฎง่าย ๆ ที่มีอยู่นั้นมาสัมพันธ์กันเป็น กฎใหม่ที่ซับซ้อนขึ้น ซึ่งการรวมกันเป็นกฎใหม่นี้ดังกล่าวนับว่าจำเป็นมากที่จะใช้ในการแก้ปัญหาใหม่ ๆ

การแก้ปัญหา หมายถึง การคิดหรือการขยายความคิดออกไปเพื่อหากฎใหม่ ๆ (ซึ่งอาจเกิดจากการรวมกฎที่มีอยู่ก่อน เข้าเป็นความสัมพันธ์ใน รูปแบบใหม่นั้นเอง) ฉะนั้นจะเห็นว่า การแก้ปัญหาเป็นการเรียนรู้ ที่ต้องอาศัยความคิด การแก้ปัญหาและการคิด จึงมีความสัมพันธ์กัน อย่างแยกไม่ออก นอกจากนี้แล้วการแก้ปัญหาก็ต้องอาศัยสัจกับ (Concept) และกฎที่เคยมีประสบการณ์มาก่อนเป็นพื้นฐานสำคัญ จึงสามารถแก้ปัญหาใหม่ ๆ ได้

องค์ประกอบของกระบวนการจัดการเรียนรู้ มีดังนี้

1. มีปรัชญา ทฤษฎี หลักการ แนวคิด หรือความเชื่อที่เป็นพื้นฐาน หรือเป็นหลักของรูปแบบการสอนนั้นๆ
2. มีการบรรยายและอธิบายสภาพหรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับหลักการที่ยึดถือ
3. มีการจัดระบบ คือ มีการจัดองค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของระบบให้สามารถนำผู้เรียนไปสู่เป้าหมายของระบบหรือกระบวนการนั้นๆ
4. มีการอธิบายหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับวิธีสอนและเทคนิคการสอนต่าง ๆ อันจะช่วยให้กระบวนการเรียนการสอนนั้นๆ เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

รูปแบบการจัดการเรียนรู้ จะต้องสามารถทำนายผลที่จะเกิดตามมาได้ และมีศักยภาพในการสร้างความคิดรวบยอดและความสัมพันธ์ใหม่ ๆ ได้

รูปแบบการเรียนรู้ (Learning Styles)

นักเรียนแต่ละคนมีเอกลักษณ์เป็นของตนเองและมีความสนใจที่แตกต่างกัน ซึ่ง Robert Sylwester (1995, อ้างถึงใน อรรถวิทย์ ฐิตะกัณฑ์, 2545) กล่าวว่า "นักเรียนมีสมองที่ออกแบบมาต่างกัน สมองแต่ละคนแตกต่างกัน เช่นเดียวกับลายนิ้วมือและใบหน้า ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาจึงได้ศึกษาเกี่ยวกับแบบการเรียนรู้ หรือวิธีการเรียนรู้ของนักเรียนแบบต่าง ๆ วิธีประมวลผลข้อมูล และสิ่งที่นักเรียนชอบ"

รูปแบบการเรียนรู้เป็นปฏิบัติประจำในการค้นพบหรือรับความรู้ ทักษะและทัศนคติผ่านประสบการณ์หรือการเรียนรู้ซึ่งแยกได้เป็น 4 ลักษณะ คือ (Kolb, 1985) คือ

1. ลักษณะที่แสวงหา (Activists) เป็นผู้ชอบแสวงหาประสบการณ์ใหม่พยายามแก้ปัญหาโดยตนเอง และมีความตื่นเต้นค้นหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ
2. ลักษณะชอบตอบสนอง (Reflector) เป็นผู้ใช้ความคิดสุขุมรอบคอบพิจารณาประสบการณ์ใหม่อย่างลึกซึ้งก่อนตัดสินใจ โดยขึ้นอยู่กับ การสังเกต และมีปฏิกิริยาตอบสนอง
3. ลักษณะนักทฤษฎี (Theorists) เป็นผู้ที่บูรณาการสิ่งดีสังเกตให้เป็นรูปแบบที่มีเหตุผล โดยการวิเคราะห์อย่างละเอียดถี่ถ้วน
4. ลักษณะนักปฏิบัติ (Pragmatists) เป็นผู้ชอบประยุกต์สิ่งใหม่ ความคิดใหม่ โดยทันทีและไม่อดทนต่อการทำซ้ำๆ ซ้ำๆ หรือการตอบสนองใดๆ

David Kolb (1984) ได้จำแนกแบบการเรียนรู้เป็น 4 แบบ โดยยึดหลักการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) ได้ดังนี้

1. แบบปรับปรุง (Accommodators) บุคคลแบบนี้ชอบลงมือปฏิบัติทดลองสิ่งใหม่ๆ ทำงานได้ดีในสถานการณ์ที่ต้องใช้การปรับตัว ชอบสร้างสรรค์ ลองผิดลองถูก เสี่ยง และมีแนวโน้มที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยวิธีการที่ตนนึกคิดเอง
2. แบบคิดเอกลักษ์ (Convergers) บุคคลแบบนี้ต้องการรู้เฉพาะเรื่องที่มีประโยชน์และใช้ได้กับสถานการณ์หนึ่ง ๆ เท่านั้น มีความสามารถในการจัดรวบรวม และใช้แนวคิดที่เป็นนามธรรม ในการปฏิบัติจริง แต่ต้องมีเป้าหมายที่ชัดเจนและกำหนดเวลาที่แน่นอน
3. แบบดูดซึม (Assimilators) บุคคลแบบนี้ชอบการค้นคว้า อ่าน วิจัย และศึกษาอย่างเจาะลึก มีความอดทน และเพียรพยายามที่จะศึกษาหาข้อมูล ชอบข้อมูลที่เป็นนามธรรม เชื่อว่าตนเองเรียนรู้ได้ดีจากประสบการณ์ที่ผ่านมาและจากผู้เชี่ยวชาญ
4. แบบอเนกนัย (Divergers) บุคคลแบบนี้ให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อมรอบตัวที่สุขสบาย ชอบเรียนรู้จากคนอื่นด้วยการพูดคุยสนทนา ชอบแสวงหาทางเลือกหลาย ๆ ทาง และเรียนรู้เพื่อสร้างสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อคนส่วนรวม

Rita Dunn และ Ken Dunn (1987) ได้แบ่งแบบการเรียนรู้ของนักเรียนออกเป็น 5 แบบ คือ

1. นักเรียนที่เรียนรู้ด้วยการฟัง นักเรียนแบบนี้จะรับรู้ข้อมูลได้ดีด้วยการฟัง และมักใช้การพูดโต้ตอบมากกว่าการอ่าน ชอบฟังการบรรยาย การเล่าเรื่อง ชอบฟังเพลง และฟังเสียงที่มีระดับเสียงและท่วงทำนองต่าง ๆ ได้ดี ชอบการอภิปราย พูดคุยกับเพื่อนนักเรียนชอบดูภาพ แผนภูมิ แผนภาพ ออกเเอนเซอร์แบบกราฟิกจึงเป็นเครื่องมือสำคัญ นักเรียนกลุ่มนี้ยังเรียนได้ดีจากสื่อ เพราะมันจะมีความหมายกับพวกเขา
2. นักเรียนที่เรียนรู้ด้วยการสัมผัส นักเรียนแบบนี้จะรับรู้ข้อมูลได้ดีด้วยการสัมผัส และต้อง เช่น การเขียน การวาดภาพ การมีส่วนร่วมในประสบการณ์ตรง หรือประสบการณ์รูปธรรม

3. นักเรียนที่เรียนรู้ด้วยการเคลื่อนไหว นักเรียนแบบนี้จะรับรู้ข้อมูลได้ดีด้วยการลงมือกระทำ และด้วยการเคลื่อนที่ไปมา นักเรียนจึงชอบกิจกรรมที่มีความหมายและสัมพันธ์กับชีวิตจริง

4. นักเรียนที่เรียนรู้ด้วยการสัมผัสและเคลื่อนไหว นักเรียนแบบนี้ต้องการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ชอบ กิจกรรมบทบาทสมมติ และสถานการณ์จำลอง ชอบเดินไปมาในห้องอย่างอิสระ " ยิ่งครูสามารถจัดการเรียนการสอนได้ตรงกับแบบการเรียนรู้ของนักเรียนมากเท่าไร นักเรียนก็จะใช้สมองได้มากเท่านั้น "

Howard Garder (1983, 1993) ได้นำเสนอเรื่องพหุปัญญา (Multiple Intelligences) ว่า "การสังเกตพบว่าคนเรามีเชาวน์ปัญญาหลายแบบ เป็นเรื่องที่สำคัญมาก เราแตกต่างกันเพราะเรามีเชาวน์ปัญญาแบบ ต่าง ๆ กัน ถ้าเรารู้จักสังเกตคน เราจะสามารถแก้ปัญหาลักษณะต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมมากขึ้น" การ์ดเนอร์ได้แบ่งความเก่งหรือความสามารถพิเศษของเด็กไว้ทั้งหมด 8 แบบ ดังนี้

1. การใช้ภาษา (Verbal / Linguistic) : การอ่าน การพูด และการฟัง
2. การใช้เหตุผลและคิดคำนวณ หรือเก่งเลข (Logical / Mathematical) : การทำงานกับตัวเลข และคิดแบบนามธรรม
3. การรับรู้ภาพ หรือเก่งด้านศิลปะด้านช่าง (Visual / Spatial) : สร้างภาพ แปลรูป สร้างแผนผังแนวคิด จินตนาการ เขียนภาพ
4. ความสามารถทางดนตรี หรือเก่งดนตรีและจังหวะ (Musical / Rhythmic) : การใช้จังหวะ ทำนอง ดนตรี เต้นรำ
5. การเคลื่อนไหวร่างกาย หรือกีฬา (Bodily / Kinesthetic) : การรับรู้ผ่านประสาทสัมผัส การเคลื่อนที่ไปมา
6. ความสัมพันธ์กับผู้อื่น หรือเก่งด้านมนุษยสัมพันธ์ (Interpersonal) : ร่วมมือ สัมพันธ์ รู้สึกร่วม
7. การเข้าใจความรู้สึกของตนเอง หรือเก่งด้านการรู้ตน (Intrapersonal) : ทำงานตามลำพัง เรียนรู้ตามความสามารถ ทำโครงการด้วยตนเอง
8. ความเข้าใจธรรมชาติ หรือเก่งด้านความเข้าใจในธรรมชาติ (Naturalist) : ใช้เวลานอกสถานที่ จัดกลุ่มสังเกต และแบ่งประเภทสิ่งที่พบเห็น

สภาพปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็ก

จากการศึกษาสภาพปัญหาของโรงเรียนขนาดเล็กที่ผ่านมาพบว่า โรงเรียนขนาดเล็ก ส่วนใหญ่ประสบปัญหาล้ำคลั่งกัน 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้าน

ความพร้อมทางปัจจัยของโรงเรียนและด้านการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนซึ่งในแต่ละด้าน มีรายละเอียดพอสังเขป ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2554:2-3)

1. ปัญหาด้านการบริหารจัดการ

การจัดการศึกษาในอดีต รัฐบาลมุ่งเน้นการจัดตั้งโรงเรียนให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ที่มีประชากรอาศัยอยู่เพื่อการขยายโอกาสทางการศึกษาให้นักเรียนทุกคนได้เข้าเรียน แต่ในปัจจุบันความจำเป็นดังกล่าวได้ลดลง ประกอบกับประชากรมีแนวโน้มลดลงอย่างต่อเนื่องดังที่ได้กล่าวมาแล้วตั้งแต่ต้น ดังนั้นจึงทำให้มีโรงเรียนขนาดเล็กจำนวนมาก ซึ่งโรงเรียนดังกล่าวมีอัตราส่วนต่อนักเรียน นักเรียนต่อห้องเรียนต่ำกว่ามาตรฐาน ค่าใช้จ่ายต่อนักเรียนต่อนักเรียน 1 คน สูงกว่าโรงเรียนขนาดอื่นๆ นอกจากนี้ ยังมีโรงเรียนขนาดเล็กอีกจำนวนหนึ่งที่อยู่ในพื้นที่ที่มีลักษณะพิเศษ เช่น พื้นที่ห่างไกล ความเจริญ พื้นที่บนภูเขาสูง บนเกาะ ชายขอบของประเทศ เป็นต้น ซึ่งนักเรียนในโรงเรียนลักษณะดังกล่าวมีปัญหาในการเดินทางไปโรงเรียน ทั้งโรงเรียนยังขาดแคลนวัสดุ อุปกรณ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่ยังขาดทักษะในการบริหารจัดการโรงเรียนซึ่งมีบริบทที่ต่างไปจากโรงเรียนขนาดอื่นๆ ส่งผลให้คุณภาพการจัดการศึกษายังไม่เป็นที่น่าพอใจ

2. ปัญหาด้านการเรียนการสอน

ในด้านการเรียนการสอนนั้น พบว่า ครูส่วนใหญ่ขาดทักษะในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในสภาพที่ครูไม่ครบชั้นและนักเรียนมีจำนวนน้อยในแต่ละชั้น ครูสอนไม่เต็มเวลา และเต็มความสามารถ เพราะมีภารกิจอื่นที่นอกเหนือจากการเรียนการสอนที่ครูจำนวนหนึ่งต้องปฏิบัติ ทั้งในสังกัดเดียวกันและจากต่างสังกัด หลักสูตรและแผนการจัดการเรียนรู้ไม่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน สื่อการเรียนการสอน และแหล่งการเรียนรู้มีจำนวนจำกัดซึ่งมีสาเหตุมาจากโรงเรียนได้รับงบประมาณน้อย ซึ่งในด้านที่สุดก็ส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำไปด้วย

3. ปัญหาด้านความพร้อมเกี่ยวกับปัจจัยสนับสนุน

ในการจัดสรรงบประมาณให้กับโรงเรียนที่ผ่านมาได้ใช้เกณฑ์การจัดสรรหลายๆเกณฑ์ ซึ่งขนาดโรงเรียนก็เป็นเกณฑ์หนึ่งในการจัดสรรเนื่องจากมีการคำนึงถึงประสิทธิภาพในการใช้จ่ายงบประมาณ ดังนั้นจึงทำให้โรงเรียนขนาดเล็กได้รับจัดสรรบุคลากร งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ ครุภัณฑ์ สิ่งก่อสร้างเป็นจำนวนน้อย สภาพอาคารเก่าชำรุดทรุดโทรม เนื่องจากก่อสร้างมาเป็นเวลานาน คอมพิวเตอร์ โทรศัพท์ยังไม่เพียงพอ โรงเรียนไม่สามารถระดมทรัพยากรจากผู้ปกครอง ชุมชนได้มากนัก เนื่องจากผู้ปกครองและชุมชนดังกล่าวมีความยากจน สำหรับตัวป้อนด้านนักเรียนนั้นพบว่า นักเรียนในโรงเรียนขนาดเล็ก ส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่ยากจน

4. ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ที่ผ่านมาจนถึงแม้ว่าจะมีตัวแทนของชุมชนและองค์กรต่างๆเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาในรูปของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานก็ตาม แต่บทบาทของคณะกรรมการ

ดังกล่าวยังมีไม่มากนัก และหากกล่าวถึงการประสานงานกับหน่วยงาน องค์กรอื่น ทั้งภาครัฐและเอกชนด้วยแล้วเกือบจะกล่าวได้ว่ามีน้อยมาก หรือไม่มีเลยในบางพื้นที่ ชุมชน ผู้ปกครองมีฐานะยากจนไม่สามารถส่งเสริมสนับสนุน การดำเนินงานของโรงเรียนและการเรียนของบุตรหลานได้เท่าที่ควร

สภาพปัญหาการดำเนินงานโรงเรียนขนาดเล็ก

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้ดำเนินการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กอย่างหลากหลายเรื่อยมา เช่น การสนับสนุนการใช้สื่อเทคโนโลยี การจัดเครือข่ายโรงเรียน การรวมโรงเรียนเพื่อการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ฯลฯ อย่างไรก็ตาม การดำเนินงานของโรงเรียนโดยทั่วไป มักประสบสภาพปัจจุบันปัญหาที่ใกล้เคียงกัน นั่นคือ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนค่อนข้างต่ำ และจากการสำรวจความคิดเห็นของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (สำนักงานนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2551) พบปัญหาอุปสรรคการดำเนินงาน และมีข้อสังเกตและประเด็นอภิปราย 3 ประเด็น คือ ด้านการเรียนการสอน การบริหารจัดการโรงเรียนประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ดังนี้

1. การจัดการเรียนการสอน การจัดการเรียนการสอนเป็นภารกิจหลักของโรงเรียน ซึ่งเป็นภารกิจที่มีความสำคัญมากที่สุดในระบบการศึกษา เนื่องจากเป็นงานที่ต้องมุ่งเน้นการพัฒนาความรู้ ทักษะ และลักษณะที่พึงประสงค์สำหรับนักเรียนทุกคนอย่างเสมอภาค อย่างไรก็ตาม มีข้อสังเกตการดำเนินงานของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยสรุปดังนี้

1.1 ครูไม่ครบชั้นและไม่ครบวิชาเอก เนื่องจากโรงเรียนมีนักเรียนจำนวนน้อย

1.2 เนื่องจากการจัดการเรียนการสอนแบบคละชั้นยังเป็นเรื่องใหม่ ครูและผู้ปกครองจำนวนหนึ่งยังไม่เชื่อมั่นในการเรียนการสอนลักษณะนี้

1.3 การเรียนการสอนที่แยกส่วนตามรายวิชา ขาดการบูรณาการทั้งด้านเนื้อหาและคุณลักษณะที่พึงประสงค์

1.4 การละเลยการรู้จักเด็ก และการติดตามการพัฒนาเด็กเป็นรายบุคคลทำให้นักเรียนจำนวนหนึ่งเรียนไม่ทัน และอาจถูกทอดทิ้ง

1.5 บทเรียนและกิจกรรมการเรียนการสอนไม่น่าสนใจที่จะจูงใจนักเรียนให้กระตือรือร้นต่อการเรียน

1.6 ครูมีงานธุรการจำนวนมาก ทำให้มีเวลาสำหรับนักเรียนน้อยลง และควรเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน เช่น การสร้างความอบอุ่น และความใกล้ชิดกับนักเรียน บรรยากาศประชาธิปไตยในห้องเรียนและการเคารพความคิดเห็นและสิทธิของนักเรียน

2. การบริหารจัดการโรงเรียน โรงเรียนเป็นหน่วยจัดการศึกษาที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง การปฏิบัติงานของโรงเรียนจำเป็นต้องมีคุณภาพและมีประสิทธิภาพเพื่อให้ส่งผลต่อการพัฒนานักเรียนอย่างแท้จริง การดำเนินการของโรงเรียนที่ผ่านมายังต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไข ทั้งนี้ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรมีบทบาทชัดเจน และเข้มแข็งในการติดตามความก้าวหน้า และช่วยเหลือสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียน ดังนี้

2.1 การมีส่วนร่วมของคณะกรรมการสถานศึกษายังมีบทบาทน้อย และยังขาดความเข้าใจอย่างชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ

2.2 โรงเรียนขาดกระบวนการและระบบความรับผิดชอบต่อผลงาน (accountability system) ที่ชัดเจน ซึ่งสมควรได้รับการส่งเสริมและพัฒนา โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญได้แก่

- การวางแผนพัฒนาโรงเรียนระยะ 4 ปี ปานกลางและ แผนปฏิบัติการประจำปี
- การประเมินผลความก้าวหน้า การปฏิบัติงานของโรงเรียนโดยการประเมินหรือทบทวนผลงานของตนเอง
- การรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปีต่อคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครอง ชุมชน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสาธารณชน
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาติดตามความก้าวหน้าการดำเนินงานของโรงเรียนเป็นรายโรงเรียน
- การแทรกแซง หรือช่วยเหลือจากสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา หากโรงเรียนดำเนินงานได้ต่ำกว่าเป้าหมายตามแผนพัฒนาโรงเรียนการปฏิบัติงานตามกระบวนการเรียนการสอนและความรับผิดชอบต่อผลงานดังกล่าวสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ. 2545 จึงไม่ใช่เป็นการสร้างงานขึ้นมาใหม่แยกจากเดิม นอกจากนี้ การทำงานต่าง ๆ ควรสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เป้าหมาย กลยุทธ์ ตามแผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการประจำปีของโรงเรียน เพื่อให้การทำงานทุกอย่างอยู่

3. ประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ภายใต้ทรัพยากรทางการศึกษาที่มีอยู่อย่างจำกัด การวางแผนการจัดการศึกษาจึงมีความสำคัญยิ่งที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพและประสิทธิภาพการจัดการศึกษา ซึ่งสมควรพิจารณาสาระสำคัญดังต่อไปนี้

- 1.การเพิ่มอัตราครูต่อนักเรียนเป็นประเด็นสำคัญที่ต้องการการจัดการอย่างจริงจัง โดยมีการวางแผนบุคลากรเมื่อมีการเกษียณอายุราชการ และการบรรจุแต่งตั้งครูใหม่
2. การพัฒนาบุคลากรครู และผู้บริหารโรงเรียนยังทำได้น้อย และส่วนใหญ่จะพัฒนาครูด้านอื่น ๆ มากกว่าด้านการเรียนการสอน
- 3.ระบบการจัดสรรงบประมาณ และทรัพยากรเพื่อการศึกษา ซึ่งยังต้องการการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพเนื่องจากยังมีการได้เปรียบเสียเปรียบกันระหว่างโรงเรียน ซึ่งโดยหลักการควรคำนึงถึง

- ความเป็นธรรม (equity) เป็นหลักการพื้นฐานของการสนับสนุนงบประมาณให้แก่โรงเรียนว่า จะต้องไม่มีโรงเรียนใด ๆ ได้รับงบประมาณอย่างได้เปรียบโรงเรียนอื่น

- ความยุติธรรม (fairness) กล่าวคือ โรงเรียนที่มีลักษณะหรือองค์ประกอบคล้ายกันควรได้รับงบประมาณจำนวนเท่ากันหรือไม่แตกต่างกัน

- โรงเรียนตัดสินใจใช้จ่ายงบประมาณเพื่อโครงการต่าง ๆ ที่สามารถทำให้เกิดผลการพัฒนาเหมาะสมกับความต้องการจำเป็นของนักเรียน ทั้งนี้ ภายใต้กรอบ นโยบาย และมาตรฐานของรัฐ

4. การจัดศูนย์เครือข่ายโรงเรียน เพื่อให้เกิดความร่วมมือ และการใช้ทรัพยากรร่วมกันระหว่างโรงเรียนที่อยู่ใกล้เคียงกัน

5. การรวมและเลิกโรงเรียน หากมีนักเรียนจำนวนน้อยมาก โรงเรียนตั้งอยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน และการคมนาคมสะดวก

บริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1

ภารกิจหน่วยงาน

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 เป็นหน่วยงานที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา มีหน้าที่ดำเนินการให้เป็นไปตามอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา ตามมาตรา 38 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2546 และมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

1. จัดทำนโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการศึกษาของเขตพื้นที่การศึกษา ให้สอดคล้องกับนโยบาย มาตรฐานการศึกษา แผนการศึกษาขั้นพื้นฐาน และความต้องการของท้องถิ่น

2. วิเคราะห์การจัดตั้งงบประมาณเงินอุดหนุนทั่วไปของสถานศึกษาและหน่วยงานในเขตพื้นที่การศึกษา และแจ้งจัดสรรงบประมาณที่ได้รับให้หน่วยงานข้างต้นทราบ และกำกับตรวจสอบติดตามการใช้จ่ายงบประมาณของหน่วยงาน

3. ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน และพัฒนาหลักสูตรร่วมกับสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

4. กำกับ ดูแล ติดตาม และประเมินผลสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

5. ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และรวบรวมข้อมูลสารสนเทศด้านการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา

6. ประสานการระดมทรัพยากรด้านต่าง ๆ รวมทั้งทรัพยากรบุคคลเพื่อส่งเสริม สนับสนุน การจัดการและการพัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา
7. จัดระบบการประกันคุณภาพการศึกษาและประเมินผลสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษา
8. ประสาน ส่งเสริม สนับสนุน การจัดการศึกษาของสถานศึกษาเอกชน องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่น รวมทั้งบุคคล องค์กรชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และ สถาบันอื่นที่จัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลายในเขตพื้นที่การศึกษา
9. ดำเนินการประสานงาน ส่งเสริม สนับสนุนการวิจัย และพัฒนาการศึกษาในเขตพื้นที่ การศึกษา
10. ประสานงาน ส่งเสริมการดำเนินงานของอนุกรรมการ และคณะทำงานด้านการศึกษา
11. ประสานการปฏิบัติราชการทั่วไประหว่างองค์กร หน่วยงานภาครัฐ เอกชน และองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น ในฐานะสำนักงานผู้แทนกระทรวงศึกษาธิการในเขตพื้นที่การศึกษา
12. ปฏิบัติหน้าที่อื่นเกี่ยวกับกิจการภายในเขตพื้นที่การศึกษาที่มีได้ระบุให้เป็นหน้าที่ของ ผู้ใดโดยเฉพาะ หรือปฏิบัติงานอื่นที่ได้รับมอบหมาย

นโยบายและแนวทางพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กในภาพรวมของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาโสธร เขต 1 นั้น กำหนดแนวทางการพัฒนาประสิทธิภาพโรงเรียนขนาดเล็กขึ้น 8 แนวทาง คือ

1. การพัฒนาวิชาการโรงเรียน ได้แก่ การจัดหาสื่อ วัสดุอุปกรณ์ คอมพิวเตอร์ เพื่อสนับสนุน การเรียนการสอน การพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ของครู นำไปสู่การสร้างบทเรียนที่น่าสนใจและ ทำลายความสามารถของนักเรียน มีการติดตามการอ่านออกเขียนได้ คิดเลขเป็น และผลการเรียนของ นักเรียนเป็นรายบุคคล
2. การพัฒนาและขยายผลการจัดการเรียนการสอนแบบคละชั้น หรือ บูรณาการ เพื่อเพิ่ม นักเรียนต่อห้องเรียน หรือเพื่ออัตรานักเรียนต่อครู โดยจัดสรรงบประมาณสนับสนุนโรงเรียนเป็นค่า ปรับปรุงห้องเรียนและวัสดุอุปกรณ์
3. การพัฒนาห้องสมุด 3 ดี โดยการจัดหรือปรับปรุงห้องสมุดให้มีบรรยากาศดี การจัดหา หนังสือดีสำหรับห้องสมุด หรือมุมหนังสือในห้องเรียน และบรรณารักษ์ดี โดยสนับสนุนงบประมาณ ค่าปรับปรุงซ่อมแซมห้องสมุดโรงเรียน การจัดซื้อหนังสือห้องสมุดโรงเรียน
4. การจัดบริการวิชาการเคลื่อนที่ เพื่อบริการนักเรียนที่อยู่โรงเรียนใกล้เคียงมาเรียนที่ศูนย์ เครื่องมือ ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรทางการศึกษาร่วมกัน โดยการจัดยานพาหนะบริการรับ - ส่ง นักเรียน/ครูและการจัดค่าพาหนะสำหรับนักเรียนเดินทางไปโรงเรียน

5. การพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการจัดห้องเรียนเสมือนบ้าน โดยปรับปรุงซ่อมแซมโรงเรียนให้น่าอยู่ ร่มรื่น สะอาด ปลอดภัย ห้องน้ำห้องส้วมอยู่ในสภาพพร้อมใช้ อันส่งผลให้นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข สามารถดึงดูดให้นักเรียนอยากมาโรงเรียน

6. การพัฒนาวิชาการ และการบริหารจัดการระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา โดยเน้นการสนับสนุนระบบการประกันคุณภาพภายในของโรงเรียนเพื่อให้โรงเรียนปฏิบัติงานได้อย่างเข้มแข็ง การนิเทศติดตามความก้าวหน้าของโรงเรียนเป็นรายโรง การสนับสนุนด้านวิชาการ สื่อต้นแบบ หรือนวัตกรรมจัดการเรียนการสอน หรือการแก้ไขการปฏิบัติงานของโรงเรียนให้สามารถปฏิบัติงานได้ตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

7. การพัฒนาศักยภาพผู้บริหารและบุคลากรในโรงเรียนขนาดเล็กโดยการอบรมสัมมนาและศึกษาดูงานโรงเรียนขนาดเล็กที่ประสบความสำเร็จในด้านการบริหารจัดการ การจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาครูและผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้นำทางวิชาการ โรงเรียนสามารถปฏิบัติงานได้อย่างเข้มแข็ง และมีความพร้อมในการพัฒนาคุณภาพนักเรียน มีความรู้ความสามารถในการจัดและพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

8. การส่งเสริมสนับสนุนการสร้างเครือข่ายความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการจัดการศึกษา โรงเรียนร่วมกันปฏิบัติงานทั้งอาจเป็นลักษณะเครือข่าย และการเรียนรวม ทำให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

ซึ่งแนวทางที่กล่าวมาทั้งหมดในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 หัวใจสำคัญอยู่ที่การมุ่งพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ ซึ่งการจัดการเรียนรู้จะมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จได้นั้น จำเป็นต้องมีรูปแบบวิธีการที่มีความสอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหา ตลอดจนใช้ศักยภาพทั้งหมดที่มีของโรงเรียนและชุมชน จากที่ผ่านมาโรงเรียนจะมุ่งพัฒนาผู้เรียนโดยใช้กระบวนการเรียนการสอนที่มีครูเป็นผู้ออกแบบ และจัดการเรียนรู้ไปตามหลักสูตรปกติ ตามศักยภาพที่มีอยู่อย่างจำกัด โดยไม่ได้ดึงศักยภาพของชุมชนเข้ามาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ส่วนใหญ่มักเป็นการดึงหรือระดมทุนทรัพย์เท่านั้น

ปริมาณงาน

1. ข้อมูลเชิงปริมาณ

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 1 ตั้งที่ ถนนแจ้งสนิท ตำบลสำราญ อำเภอเมืองสุพรรณ จังหวัดสุพรรณบุรี

โทรศัพท์ 0 4571 2531 – 2 โทรสาร 0 4571 1419

Website <http://www.yst1.go.th>

ข้อมูลนักเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 1
(ข้อมูล ณ 10 มิถุนายน 2554)

ชั้น	ชาย	หญิง	รวม
อนุบาล 1	1,181	1,092	2,273
อนุบาล 2	1,108	1,114	2,222
รวมอนุบาล	2,289	2,206	4,495
ประถมศึกษาปีที่ 1	1,321	1,256	2,577
ประถมศึกษาปีที่ 2	1,355	1,312	2,667
ประถมศึกษาปีที่ 3	1,366	1,258	2,624
ประถมศึกษาปีที่ 4	1,434	1,298	2,732
ประถมศึกษาปีที่ 5	1,487	1,414	2,901
ประถมศึกษาปีที่ 6	1,525	1,421	2,946
รวมประถมศึกษา	8,488	7,959	16,447
มัธยมศึกษาปีที่ 1	590	369	959
มัธยมศึกษาปีที่ 2	581	456	1,037
มัธยมศึกษาปีที่ 3	572	479	1,051
รวมมัธยมศึกษา ตอนต้น	1,743	1,304	3,047
รวมทั้งสิ้น	12,520	11,469	23,989

ข้อมูลครู และบุคลากรในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 1
จำนวนครู (ข้อมูล ณ 10 มิ.ย.2554)

อำเภอ	ชาย	หญิง	รวม
เมืองยโสธร	312	432	744
มหาชนะชัย	218	226	444
คำเขื่อนแก้ว	218	280	498
ค้อวัง	93	107	200
รวมทั้งสิ้น	841	1,045	1,886

จำนวนบุคลากรทางการศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 1

ตาราง แสดงจำนวนบุคลากรในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

บุคลากร	เพศ			ระดับการศึกษา				รวม
	ชาย	หญิง	รวม	ต่ำกว่าปตรี	ปริญญาตรี	ปริญญาโท	ปริญญาเอก	
● ข้าราชการครู								
ผอ.สพป.ยโสธร เขต 1	1	-	1				1	1
รอง ผอ.สพป.ยโสธร เขต 1	9	1	10	-	1	9	-	10
รวม	10	1	11	-	1	9	1	11
● บุคลากรทางการศึกษา								
กลุ่มอำนวยการ	4	8	12	1	8	3	-	12
กลุ่มนโยบายและแผน	2	8	10	2	5	3	-	10
กลุ่มบริหารงานบุคคล	7	11	18	1	13	4	-	18
กลุ่มส่งเสริมการจัดการศึกษา	3	8	11	1	5	5	-	11
กลุ่มบริหารงานการเงินฯ	2	6	8	2	5	1	-	8
กลุ่มนิเทศติดตามฯ	14	10	24	-	3	21	-	24
กลุ่มส่งเสริมสถานศึกษาเอกชน	2	3	5	-	4	1	-	5
หน่วยตรวจสอบภายใน	2	1	3	-	3	-	-	3
รวม	36	55	91	7	46	38	-	91
● ลูกจ้าง								
ลูกจ้างประจำ	12			9	3	-	-	12
ลูกจ้างชั่วคราว	1	3		1	3	-	-	4
รวม	13	3		10	6	-	-	16

ที่มา : กลุ่มบริหารงานบุคคล ข้อมูล ณ วันที่ 10 มิถุนายน 2554

โรงเรียนขนาดเล็กแบ่งตามจำนวน นักเรียน ปีการศึกษา 2554 (ช่วงละ 20 คน)

อำเภอ	จำนวนโรงเรียน						รวม
	นักเรียน 1-20	นักเรียน 21-40	นักเรียน 41-60	นักเรียน 61-80	นักเรียน 81-100	นักเรียน 101-120	
เมืองยโสธร	1	10	11	9	10	7	48
คำเขื่อนแก้ว	0	5	4	12	4	7	32
มหาชนะชัย	1	3	8	12	2	3	29
ค้อวัง	0	1	4	3	2	1	11
รวม	2	19	27	36	18	18	120

2. ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ร้อยละนักเรียนต่อประชากร (จำนวนนักเรียน สังกัด สพฐ. และเอกชน)

ปี พ.ศ.	ก่อนประถม (3-5 ปี)	ประถมศึกษา (6-11 ปี)	มัธยมศึกษา ตอนต้น (12-14 ปี)	มัธยมศึกษาตอน ปลาย (15-17 ปี)
2553	63.86	82.08	29.34	-
2554	76.64	97.50	37.50	-

ร้อยละนักเรียนเรียนต่อ

ปี พ.ศ.	จบ ป.6 เรียนต่อ ม.1 (รวม เอกชน)	จบ ม.3 เรียนต่อ ม.4 (รวมเอกชน)
2552	100	92.57
2553	100	80.38

งานวิจัยในประเทศ

สุวิมล โพธิ์กลิ่น (2549 :145-149) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็ก ผลการวิจัยพบว่า

1. รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็ก ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก และ 33 องค์ประกอบย่อย องค์ประกอบหลักที่ 1 คือ ส่วนประกอบที่สำคัญของเครือข่ายความร่วมมือ องค์ประกอบหลักที่ 2 คือ ขอบข่ายและภารกิจงานด้านวิชาการ องค์ประกอบหลักที่ 3 คือ กระบวนการปฏิบัติงานของเครือข่าย องค์ประกอบหลักที่ 4 คือ คุณลักษณะที่ดีของแกนนำ องค์ประกอบหลักที่ 5 คือ เทคนิควิธีการพัฒนาสมาชิกของเครือข่าย

2. ผลการประเมินรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็ก พบว่าอยู่ในระดับมากทั้ง 5 องค์ประกอบ และ 33 องค์ประกอบย่อย ที่พัฒนาขึ้นมีความเป็นไปได้ของการนำรูปแบบไปใช้ในสถานการณ์จริงอยู่ในระดับมาก มีประโยชน์มากในการดำเนินงานวิชาการของสถานศึกษา และมีความเหมาะสมมากในการนำไปปฏิบัติ

ณัฐพิมล ธรรมสร่างกูร (2552: บทคัดย่อ). ได้ทำงานวิจัยเรื่อง โครงการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กที่เรียนรวมตามระดับช่วงชั้น แบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายผู้ปกครองโรงเรียนบ้านน้ำเลาเหนือ (เหรียญราษฎร์อนุสรณ์) ผลการวิจัยพบว่า

1. ด้านสภาพแวดล้อมของโครงการ ความคิดเห็นของครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เกี่ยวกับการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กที่เรียนรวมตามระดับช่วงชั้นด้วยรูปแบบการมีส่วนร่วมของเครือข่ายผู้ปกครอง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

2. ด้านกระบวนการปฏิบัติระหว่างดำเนินโครงการ ความคิดเห็นของ ครูผู้สอน เกี่ยวกับการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กที่เรียนรวมตามระดับช่วงชั้นด้วยรูปแบบการมีส่วนร่วมของเครือข่ายผู้ปกครอง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ส่วนความคิดเห็นของ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและเครือข่ายผู้ปกครองเกี่ยวกับการผลการดำเนินงานตามโครงการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กที่เรียนรวมตามระดับช่วงชั้นด้วยรูปแบบการมีส่วนร่วมของเครือข่ายผู้ปกครองโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

3. ด้านผลผลิตของโครงการ ความคิดเห็นของ ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เครือข่ายผู้ปกครอง และนักเรียนเกี่ยวกับการผลการดำเนินงานตามโครงการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

4. ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานตามโครงการ ตามความคิดเห็นของครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เครือข่ายผู้ปกครองและนักเรียน โดยภาพรวมได้แก่ ด้านงบประมาณในการดำเนินงานไม่เพียงพอ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู ด้านการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนและด้านการสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัดและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

เพชร แก้วดวงดี (2553:บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศึกษาที่ส่งเสริมคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก ผลการวิจัยพบว่า

1. รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาที่ส่งเสริมคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก ด้านวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อพัฒนาคุณภาพ กระบวนการสัมฤทธิ์ และมาตรฐานการเรียนรู้ของผู้เรียนให้สูงขึ้น 2) เพื่อพัฒนาโรงเรียน ผู้บริหาร ครู และนักเรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานตามเกณฑ์ ที่หน่วยงานประเมินกำหนด และ 3) เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคคล คณะกรรมการชุมชน องค์กรทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา สำหรับแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ คือ 1) การบริหารต้องเน้นที่คุณภาพและมาตรฐานที่เกิดกับ โรงเรียน ครู และผู้เรียน 2) การบริหารจัดการต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมจาก ครู ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษาชุมชนและองค์กรต่างๆ และ 3) การมุ่งมั่นทุ่มเท สร้างศรัทธา สร้างทีมงานให้เป็นมืออาชีพของผู้บริหารเพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องเกิดความเชื่อมั่นในการบริหารจัดการ ส่วนที่เป็นระบบและกลไกของรูปแบบ คือ 1) การมีสื่อ เทคโนโลยี ที่เพียงพอ และมีประสิทธิภาพ ทั้งระบบอินเตอร์เน็ต คอมพิวเตอร์ สื่อทางไกลผ่านดาวเทียม รวมทั้งใช้ระบบการนิเทศ พัฒนาครู กำกับ ติดตาม สนับสนุนการดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอด้วยสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีที่ทันสมัย 2) ครูมีความมุ่งมั่น ทุ่มเท เชื่อถือ ศรัทธาในระบบกลไกการบริหาร มีความตระหนักในการปฏิบัติหน้าที่ มีความรับผิดชอบมุ่งความก้าวหน้าในวิชาชีพ มีขวัญกำลังใจ ทำงานเป็นทีม ที่เป็นระบบ มีการวางแผนและกำหนดเป้าหมายที่เน้นคุณภาพผู้เรียน และ 3) ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำเชิงบริหาร (Charisma) มุ่งมั่น ทุ่มเท เสียสละ รับผิดชอบต่อภาระหน้าที่เป็นแบบอย่างและสร้างศรัทธาให้ครูและชุมชนมีความเชื่อมั่นในแนวทางการบริหารจัดการที่เน้นคุณภาพ ส่วนยุทธศาสตร์ที่สำคัญของรูปแบบ คือ 1) พัฒนาระบบการจัดการเรียนการสอนของครูให้เป็นทีมงานยกระดับคุณภาพโรงเรียน 2) สร้างความพร้อมและความเข้มแข็งของโรงเรียน และ 3) ส่งเสริมการใช้สื่อ เทคโนโลยี นวัตกรรมที่เหมาะสมอย่างหลากหลายในการบริหารจัดการและการจัดการเรียนการสอน และด้านการประเมินรูปแบบ คือ 1) ตรวจสอบจากผลสัมฤทธิ์ผลการเรียน จาก O-NET หรือจาก การทดสอบโดยองค์กรภายนอก 2) ใช้เครื่องมือและตัวชี้วัดของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) และ 3) ใช้การประเมินแบบผสมผสาน ทั้งมีรูปแบบ ไม่มีรูปแบบ เป็นทางการและไม่เป็นทางการ

2. ผลการทดลองรูปแบบการบริหารจัดการศึกษาที่ส่งเสริมต่อการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยนำรูปแบบไปทดลองใช้ 2 โรงเรียน ใน 1 ภาคเรียน พบว่า ผล การประเมินหลังจากนำรูปแบบบริหารจัดการที่ส่งเสริมต่อคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ไปทดลองใช้ ทั้ง 2 โรงเรียน มีผลการประเมินโดยรวมทุกมาตรฐานเพิ่มขึ้น ($\bar{X} = 1.06$) จากระดับ พอใช้ ($\bar{X} = 1.96$) เป็นระดับดี ($\bar{X} = 3.02$) ทั้ง 2 โรงเรียน และผลการสอบถาม สัมภาษณ์ผู้บริหาร และคณะครู ที่โรงเรียนขนาดเล็กทั้ง 2 โรงเรียน ขณะทดลองใช้รูปแบบ และหลังการทดลอง รูปแบบ มีความเห็นต่อรูปแบบ ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง ($\bar{X} = 4.71$)

ชัยวัฒน์ วงศ์สวัสดิ์ (2552 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง การปฏิรูปการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับ โรงเรียนขนาดเล็ก แบบชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ด้านทักษะการคิดแก้ปัญหา โดยใช้กิจกรรมปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเป็นแกน : กรณีศึกษา โรงเรียนบ้านตานวน

ผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและบริบท ก่อนทำวิจัยโรงเรียนบ้านตานวน ได้รับการ ประเมินภายนอกครั้งแรก เมื่อปี 2548 คุณภาพผู้เรียน มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ คิดสังเคราะห์ มีวิจารณญาณ มีความคิดสร้างสรรค์ คิดไตร่ตรองและมีวิสัยทัศน์ อยู่ในระดับ ปรับปรุง หลังจากปฏิรูปการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับโรงเรียนขนาดเล็ก แบบชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อ พัฒนาคุณภาพผู้เรียน ด้านทักษะการคิดแก้ปัญหา โดยใช้กิจกรรมปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเป็นแกน ทำให้ นักเรียนค้นพบวิธีการแก้ปัญหา เกี่ยวกับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม มีคะแนนประเมินผ่านเกณฑ์ที่ คาดหวัง นักเรียนทุกคนมีความรู้ ความเข้าใจผ่านเกณฑ์ที่คาดหวัง ผลการสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ และพฤติกรรมการทำงานของนักเรียนรายบุคคล พบว่านักเรียนทั้งหมดมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ผ่านเกณฑ์ที่คาดหวัง และผลการประเมินความพึงพอใจในการจัดกิจกรรม ได้จากการสัมภาษณ์ นักเรียน ผู้ปกครองนักเรียนและภูมิปัญญาท้องถิ่น ทุกฝ่ายมีความพึงพอใจในรูปแบบการปฏิรูป การเรียนรู้ นักเรียนประสบความสำเร็จในการเรียน มีการเผยแพร่ผลงานนำไปสู่การแข่งขัน ได้รับ รางวัลสูงสุดในระดับชาติ โรงเรียนมีชื่อเสียงได้รับการยอมรับจากสาธารณชน

กัตติกา ศรีมหาโร (2552 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การปฏิรูปสถานศึกษาขนาด เล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับของการปฏิรูปสถานศึกษาขนาดเล็ก ตามระดับการปฏิบัติของครูผู้บริหาร สถานศึกษา และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อ พิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการ ปฏิรูประบบการบริหารจัดการศึกษา และด้านการปฏิรูปวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา

2. การเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างครูผู้บริหารสถานศึกษา และประธานคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการปฏิรูปสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 ในทุกด้านไม่แตกต่างกัน

กมลวรรณ รอดจ่าย (2552:บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพโรงเรียนขนาดเล็ก

ผลการวิจัย พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพโรงเรียนขนาดเล็กที่ศึกษาขึ้น ประกอบด้วย 8 ตัวแปร ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร สมรรถนะของครูและบุคลากรทางการศึกษา การบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชน การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ และประสิทธิภาพโรงเรียนขนาดเล็ก โดยวัดจากตัวแปรสังเกตได้ 33 ตัว ทั้งนี้ ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพโรงเรียนขนาดเล็กที่ศึกษาดังกล่าว มีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พิจารณาจากค่าไค-สแควร์ เท่ากับ 283.74 ที่องศาอิสระ 280 มีระดับความน่าจะเป็น 0.4 และดัชนีวัดระดับความกลมกลืน มีค่าเท่ากับ 0.97 ตัวแปรปัจจัยด้านต่างๆ สามารถอธิบายความแปรปรวนของประสิทธิภาพโรงเรียนขนาดเล็กได้ร้อยละ 74 โดยปัจจัยด้านสมรรถนะของครูและบุคลากรทางการศึกษามีอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิภาพโรงเรียนขนาดเล็กสูงสุด รองลงมา คือ ปัจจัยด้านการจัดการเรียนรู้ ในขณะที่ ปัจจัยด้านการนำนโยบายสู่การปฏิบัติมีอิทธิพลทางอ้อมต่อประสิทธิภาพโรงเรียนขนาดเล็ก โดยส่งผ่าน

สุชาติ มีสมบัติ (2551:บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก : กรณีศึกษา โรงเรียนบ้านสะพานยูง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชุมพร เขต 2 ผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้

1. รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 รูปแบบการมีส่วนร่วม ส่วนที่ 2 แนวทางการนำรูปแบบไปใช้ ส่วนที่ 3 เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ
2. ในส่วนที่ 1 รูปแบบการมีส่วนร่วม มี 3 องค์ประกอบ คือ หลักการในการกำหนดรูปแบบวัตถุประสงค์ของรูปแบบ และกิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง
3. ในส่วนที่ 2 แนวทางการนำรูปแบบไปใช้ ควรส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจแก่ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง เผยแพร่ข้อมูลองค์ความรู้ให้แพร่หลาย และจัดให้มีงบประมาณ เพื่อการวิจัยติดตามผลอย่างต่อเนื่องในการปฏิบัติงานของโรงเรียน
4. ในส่วนที่ 3 เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ ประกอบด้วย ผู้บริหารมีภาวะผู้นำ ทักษะในการสร้างสัมพันธ์กับผู้ปกครอง มีความรู้ ความเข้าใจ และมีวิสัยทัศน์ บุคลากรทุกคนในโรงเรียนปฏิบัติตนเหมาะสมตามบทบาทร่วมมือกันในการปฏิบัติงานกับผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษาเปิดโอกาสและสนับสนุนกิจกรรมของผู้ปกครอง

มานพ แสงจันทร์ (2551 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง การศึกษาระดับการปฏิบัติงานบริหารทั่วไปในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 ผลการวิจัย พบว่า

1. ระดับการปฏิบัติงานบริหารทั่วไปในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 โดยรวม พบว่า อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน จากทั้งหมด 10 ด้าน อยู่ในระดับมาก 8 ด้าน เรียงลำดับจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านการจัดทำสำมะโนผู้เรียน ด้านการดูแลอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม ด้านการส่งเสริมสนับสนุนวิชาการ งบประมาณ บุคลากรและบริหารทั่วไป ด้านการส่งเสริมงานกิจการนักเรียน ด้านงานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ด้าน การจัดระบบการบริหารและการพัฒนาองค์กร ด้านการจัดกระบวนการควบคุมภายในหน่วยงาน ด้านการดำเนินงานธุรการ ระดับปานกลาง 2 ด้าน ได้แก่ ด้านงานเทคโนโลยี และระบบเครือข่ายสารสนเทศ และด้านการประชาสัมพันธ์การศึกษา

2. ผลการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติงานบริหารทั่วไปในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 ของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวิทยฐานะชำนาญการกับผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวิทยฐานะสูงกว่าชำนาญการ โดยรวมพบว่า ไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านงานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน แตกต่างกัน โดยผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวิทยฐานะชำนาญการ มีระดับปฏิบัติงาน สูงกว่าผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวิทยฐานะสูงกว่าชำนาญการ

เบญญาภา ไชยมาตย์ (2553 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง บทบาทผู้บริหารโรงเรียนในการส่งเสริมงานวิชาการ โรงเรียนขนาดเล็กที่ครูไม่ครบชั้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 4 ผลการวิจัยพบว่า

1. บทบาทผู้บริหารโรงเรียนในการส่งเสริมงานวิชาการ โรงเรียนขนาดเล็กที่ครูไม่ครบชั้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 4 โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก

2. การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของผู้บริหาร โรงเรียนและครู โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 4 ตอบบทบาทผู้บริหารโรงเรียนในการส่งเสริมงานวิชาการ โรงเรียนขนาดเล็กที่ครูไม่ครบชั้น โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน

3. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหาร โรงเรียน เกี่ยวกับบทบาทผู้บริหาร โรงเรียนในการส่งเสริมงานวิชาการ โรงเรียนขนาดเล็กที่ครูไม่ครบชั้น จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหาร โรงเรียน เกี่ยวกับบทบาทผู้บริหาร โรงเรียนในการส่งเสริมงานวิชาการ โรงเรียนขนาดเล็กที่ครูไม่ครบชั้น จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน พบว่า มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

5. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหาร โรงเรียน และครูที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ที่มีความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทผู้บริหาร โรงเรียนในการส่งเสริมงานวิชาการ ในโรงเรียนขนาด

เล็กที่ครูไม่ครบชั้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 4 พบว่าโดยภาพรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กัตติกา ศรีมหาโร (2553 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง การปฏิรูปสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 ผลการวิจัยพบว่า

1. ระดับของการปฏิรูปสถานศึกษาขนาดเล็ก ตามระดับการปฏิบัติของครูผู้บริหารสถานศึกษา และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานพบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมากเช่นเดียวกัน ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการปฏิรูประบบการบริหารจัดการศึกษา และด้านการปฏิรูปวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา

2. การเปรียบเทียบความคิดเห็นระหว่างครูผู้บริหารสถานศึกษา และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเกี่ยวกับการปฏิรูปสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 4 ในทุกด้านไม่แตกต่างกัน

พิสิฐ เทพไกรวัล (2554 : บทคัดย่อ) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ประกอบด้วย กระบวนการสร้างเครือข่าย 6 ขั้นตอน ได้แก่

1) ขั้นตระหนักถึงความจำเป็นในการสร้างเครือข่าย 2) ขั้นประสานหน่วยงาน/องค์กรเครือข่าย 3) ขั้นสร้างพันธสัญญาร่วมกัน 4) ขั้นบริหารจัดการเครือข่าย 5) ขั้นพัฒนาความสัมพันธ์ และ 6) ขั้นรักษาความสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

ส่วนองค์ประกอบของเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ได้แก่ 1) ลักษณะหรือกิจกรรมสำคัญที่เสริมประสิทธิภาพการดำเนินงานของเครือข่าย 2) ขอบข่ายและภารกิจการบริหารจัดการสถานศึกษา 3) เทคนิค/วิธีการพัฒนาสมาชิกเครือข่าย 4) กระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจ (empowerment) ของเครือข่าย 5) คุณลักษณะที่ดีของผู้นำเครือข่าย และ 6) การปฏิบัติงานของเครือข่ายและการสะท้อนผล

ผลการทดลองใช้รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก ผลการประเมินโครงการพบว่า ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการบริหารงานด้านวิชาการ งบประมาณ บุคคล และบริหารทั่วไป และส่งผลกระทบต่อนักเรียนตามขอบข่ายที่คาดหวังสูงกว่าปีที่ผ่านมา

สมชัย ประจง (2551 : บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษา ความคิดเห็นเกี่ยวกับทักษะการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า

1. ความคิดเห็นเกี่ยวกับทักษะการบริหารงานของผู้บริหารศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านปฏิบัติงาน ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านความคิดอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านเทคโนโลยีสารสนเทศอยู่ในระดับปานกลาง

2. การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับทักษะการบริหารงานระหว่างผู้บริหารสถานศึกษาที่ไม่ได้รับเงินวิทยฐานะ กับผู้บริหารสถานศึกษาที่ได้รับเงินวิทยฐานะ 5,600 ของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 พบว่าโดยรวมไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านปฏิบัติงานและด้านความคิดแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านมนุษยสัมพันธ์ และด้านเทคโนโลยีสารสนเทศไม่แตกต่างกัน

3. การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับทักษะการบริหารงานระหว่างผู้บริหาร สถานศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 ที่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี กับสูงกว่าปริญญาตรี พบว่าโดยรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านปฏิบัติงาน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ด้านความคิดและด้านเทคโนโลยีสารสนเทศแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนด้านมนุษยสัมพันธ์ไม่แตกต่างกัน

4. การเปรียบเทียบความคิดเห็นเกี่ยวกับทักษะการบริหารงานระหว่างผู้บริหาร สถานศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 ที่มีประสบการณ์น้อยกว่า 5 ปี, 5-10 ปี และมากกว่า 10 ปี พบว่าทั้งโดยรวมและรายด้าน ไม่แตกต่างกัน

งานวิจัยต่างประเทศ

Jung, Hyunil (2008 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรวิชาศิลปศึกษา โดยใช้ชุมชนเป็นฐานสำหรับโรงเรียนภาษาเกาหลีในสหรัฐอเมริกา งานวิจัยนี้ อยู่บนพื้นฐานของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยใช้ชุมชนเป็นฐานของ Stringer ซึ่งคล้ายกับทฤษฎีผู้สนับสนุนชุมชนของ Etzioni (1993) Gusfield (1975) Selznick (1992) และ Sites (1998) งานวิจัยนี้ได้เลือกการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน ของ Stringer เพราะว่า กลยุทธ์ และปรัชญา ทำให้งานวิจัยน่าเชื่อถือ และคนในชุมชนได้กำหนด นิยามและมาตรฐานของคำว่า ชุมชน ทั้งผู้วิจัย และการมีส่วนร่วมของชาวอเมริกันเชื้อชาติเกาหลี ในประเทศสหรัฐอเมริกา

ผลการวิจัย มี 30 บทเรียน ซึ่งแบ่งออกเป็น 3 หน่วย หน่วยที่ 1 เป็นเรื่องราวทั่วไปของศิลปศึกษา หน่วยที่ 2 เป็นเรื่องราวของศิลปะที่เกี่ยวข้องกับศาสนา หน่วยที่ 3 ประกอบด้วย 5 บทที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของเกาหลี

บริติชแฮม (Brittingham, 1998 : 1406 - A) ได้ศึกษาโรงเรียน ครอบครัว และการเป็นหุ้นส่วนของชุมชน วิธีการศึกษาใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งประกอบด้วยกลุ่มเป้าหมาย และการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อหาทางอธิบายลักษณะกระบวนการ และกลยุทธ์ที่ใช้พัฒนาโรงเรียน ครอบครัว และการเป็นหุ้นส่วนของชุมชนเพื่อจะได้นำไปใช้อย่างเต็มที่ในกลุ่มโรงเรียนที่เลือกมาศึกษา ในรัฐวิสคอนซินในการศึกษาได้กำหนดว่า ภาวะผู้นำ การร่วมมือการปฏิบัติ และการสื่อสารซึ่งมีจุดประสงค์นำทางในการปรับปรุงสภาพต่าง ๆ สำหรับเด็กเล็ก เยาวชน และครอบครัวเหล่านั้นล้วนมีความจำเป็นต้องสร้างโรงเรียน ครอบครัว และการเป็นหุ้นส่วนของชุมชนที่เข้มแข็งทั้งสิ้น ผลการศึกษาพบว่า การใช้ความคิดริเริ่มที่มีอยู่ในกลุ่มโรงเรียนเพื่อสร้างสิ่งดังกล่าวนั้น ช่วยส่งเสริมการเป็นหุ้นส่วนของท้องถิ่นได้ โรงเรียน ครอบครัว และการเป็นหุ้นส่วนของชุมชนโดยทั่วไปได้รับการพัฒนาขึ้นได้ในสภาพแวดล้อมที่มีการร่วมมือกันปฏิบัติ โดยใช้กรอบการเป็นหุ้นซึ่งได้รับการปรับเปลี่ยนในท้องถิ่นนั่นเอง ทั้งนี้ต้องอาศัยการบริหารจัดการที่ต้องไว้วางใจกันและแบ่งปันงานกันทำ รวมทั้งการสื่อสารที่ซื่อสัตย์สุจริตด้วย

Newby (1998 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง “Total Quality Management and the Elementary School” ศึกษาการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรเป็นองค์ประกอบหลักของผู้นำ ระบบความคิดและการมอบอำนาจ ความมั่นใจในการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องขององค์กร ซึ่งโรงเรียนมองเห็นถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงและเป็นแรงกระตุ้นคณะกรรมการในเรื่องคุณภาพการศึกษา กำหนดคุณภาพโดยลูกค้า ที่เป็นผลสำเร็จอย่างต่อเนื่อง และเป็นความจำเป็นและความคาดหวังของลูกค้า จุดประสงค์ในการศึกษาเพื่อเป็นการสำรวจ สมาชิกและคณะกรรมการสนับสนุนคุณภาพความสัมพันธ์ของแต่ละโรงเรียน พบความแตกต่าง 3 ด้านคือความแตกต่างเรื่องกรอบครอบครัวกับการบริหารคุณภาพทั้งองค์กรในการปฏิบัติของโรงเรียนความแตกต่างที่เป็นความต้องการของผู้ปกครอง นักเรียน ในเรื่องของความพึงพอใจที่ใช้ในการวัดคุณภาพและความแตกต่างของคุณภาพที่เป็นเป้าหมายของโรงเรียน

เดลานีย์ (DeLaney, 2000 : 2349-A) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของโรงเรียน แนวความคิดนี้ถ้าสำเร็จจะทำให้เกิดการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ สาธารณชนให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ และทำให้เกิดความเป็นประชาธิปไตยที่เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น แต่ถ้าไม่สามารถทำได้จะส่งผลทำให้สาธารณชน มีความไม่พึงพอใจต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนได้ การศึกษาครั้งนี้เก็บข้อมูลโดยใช้การสังเกตการณ์ ประชุมของคณะกรรมการ โรงเรียน และสัมภาษณ์ผู้ปกครองนักเรียน จำนวน 6 คน โดยเน้นสำรวจความต้องการและความประสงค์ของผู้ปกครองในการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ผลการศึกษาโดยสรุป พบว่า ถ้าเมื่อใดที่ผู้ปกครองเลือกเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในการจัดการศึกษาของโรงเรียน จะทำให้พวกเขาเข้ามามีส่วนร่วมด้วยความพึงพอใจหรือเต็มใจ แต่ถ้าผู้นำ

ทางการศึกษาไม่ยอมรับหรือไม่รับรู้การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ก็จะทำให้โรงเรียนเกิดความแปลกแยกไปจากสาธารณชน ซึ่งจะส่งผลให้การสนับสนุนการศึกษาของสาธารณชนลดน้อยลงได้

แคนนอน (Cannan, 2000 : 12) ได้ศึกษาเรื่องระเบียบวินัยในโรงเรียนและการมีส่วนร่วมของชุมชนพบว่า ในอดีตที่ผ่านมาระเบียบวินัยของโรงเรียนประถมศึกษาเมาส์ โอลิมปัส ได้หย่อนยานลงเรื่อย ๆ การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาว่าอะไรเป็นสาเหตุของปัญหา และหาแนวทางแก้ไข การวิจัยได้วิเคราะห์เป็น 3 แนวทางหลัก คือ ระเบียบวินัยของนักเรียน ผลกระทบต่อโรงเรียน และความต้องการนโยบายการสร้างระเบียบวินัย การวิจัยยังได้ศึกษาความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครองด้วย ซึ่งพบว่ามีปัจจัยต่าง ๆ มากมายที่เกี่ยวข้องกับการสร้างระเบียบวินัย และการที่ผู้ปกครองเข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายของโรงเรียน สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนักเรียนไปในทางบวกได้

โกลด์ (Gold, 2000 : 2338-A) ได้ศึกษาเรื่อง การให้ชุมชนในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาพบว่า การปฏิรูปการศึกษา โรงเรียนในเขตเมืองครอบคลุมไปถึงความต้องการการปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว ชุมชน และ โรงเรียน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันและเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครอง ชุมชน และ นักการศึกษา ชุมชนที่มีรายได้ต่ำจะมีปัญหาในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และ ระดับการศึกษาของผู้ปกครองมีผลต่อการให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษาของโรงเรียน

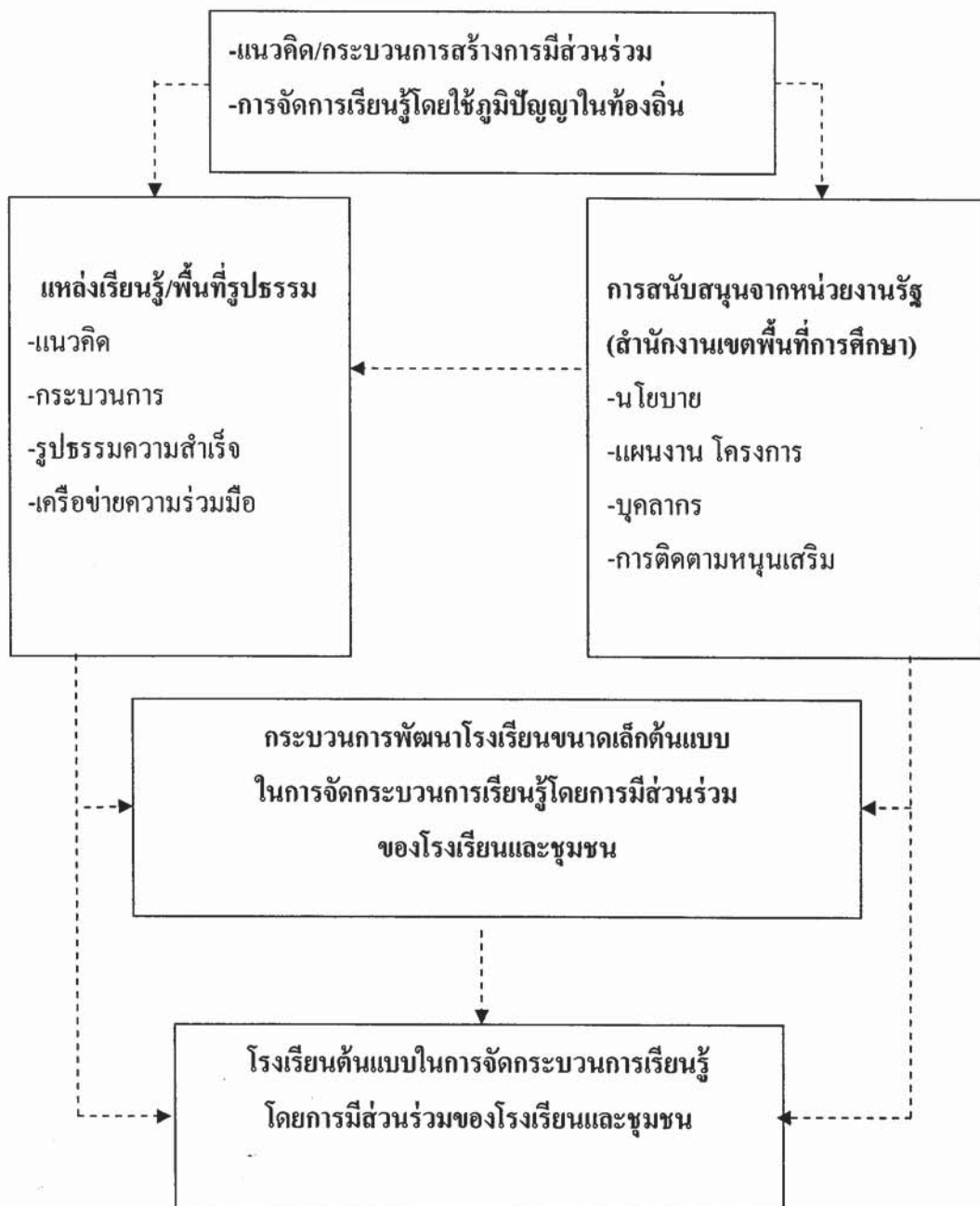
ออสโตรว์ (Ostrow, 2002 : 4355-A) ได้ศึกษาผลของการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองต่อการประสบความสำเร็จในการศึกษาเล่าเรียนของนักเรียนที่เป็นบุตรหลานของผู้อพยพชาวซาลวาดอร์และชาวกัวเตมาลา โดยศึกษาประเด็นปัญหาที่เผชิญหน้ากับผู้อพยพ ซึ่งเป็นช่องทางที่จะเข้าใจว่าทำไมผู้ปกครองนักเรียนชาวซาลวาดอร์และชาวกัวเตมาลา จึงเข้ามาเกี่ยวข้องมากกว่าผู้อพยพชาติอื่นๆ ในการศึกษาของบุตรหลานของตน ผู้ปกครองชาวซาลวาดอร์และชาวกัวเตมาลา ต้องอดทนต่อความทุกข์ยากอย่างสาหัสก่อนเข้ามาอยู่ในสหรัฐ การตั้งถิ่นฐานใหม่และการปรับตัวเข้ากับสังคมอเมริกันได้รับอิทธิพลจากประสบการณ์ที่ยากลำบากในสงครามกลางเมืองและการเดินทางอพยพที่ตรากตรำอย่างหนักมาสู่สหรัฐ การสัมภาษณ์ผู้ปกครองชาวซาลวาดอร์และชาวกัวเตมาลา จำนวน 18 คน ต้องใช้ภาษาสเปน ซึ่งอาศัยอยู่บริเวณเมืองบอสตันและบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนรัฐบาล คำถามที่สัมภาษณ์มุ่งเน้นว่า ผู้ร่วมวิจัยเกี่ยวข้องกับโรงเรียนของบุตรหลานของตนอย่างไรบ้างชีวิตก่อนนี้ในซาลวาดอร์ และกัวเตมาลาเป็นอย่างไร การเดินทางมาสหรัฐเป็นอย่างไร และกระบวนการบูรณาการเข้ากับสังคมอเมริกันเป็นอย่างไร ผลจากการสัมภาษณ์พบว่าผู้ปกครองที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนน้อยที่สุดเคยทุกข์ยากมากที่สุดจากภัยสงครามกลางเมืองในประเทศของตน มีครอบครัวขนาดเล็กในเขตสงครามได้รับแรงจูงใจให้หนีออกจากประเทศน้อยกว่า ตอนที่เข้าสหรัฐอายุยังน้อย ได้รับการศึกษาน้อย และพูดภาษาอังกฤษได้น้อย

ข้อเสนอแนะ ควรกำหนดนโยบายในการจัดหาสารสนเทศให้แก่บุคลากรของโรงเรียนเกี่ยวกับประวัติที่เป็นเอกลักษณ์ของผู้พหุและผลประโยชน์ที่ลูกหลานจะได้รับจากการมีส่วนร่วม กับโรงเรียน ผู้ปกครองที่พูดภาษาอังกฤษได้น้อยจะได้ประโยชน์จากการสอนภาษาอังกฤษ เป็นภาษาที่สอง

เฮอร์แมน (Herrmann, 2002 : 2111 - A) ได้ศึกษาการพัฒนาชุมชนการเรียนรู้ใน โรงเรียนใหม่แห่งหนึ่ง โดยการสัมภาษณ์จากนักเรียน ผู้ปกครอง และคณะอาจารย์ ทั้งเป็นแบบ รายบุคคลและเป็นกลุ่ม เกี่ยวกับการมีประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการจัดชุมชนการเรียนรู้ให้โรงเรียน มัธยมศึกษาแห่งใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญ 4 ปัจจัย ที่มีบทบาทในการจัดตั้งชุมชน คือ ความรู้สึกเป็นเจ้าของมีการปฏิสัมพันธ์เข้าไปมีส่วนร่วมในวัฒนธรรมของชุมชน การมีค่านิยมและความ เชื่อถือ ร่วมกันและแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และการมีพลังและอิทธิพลเชิงพลวัตที่สรุปขึ้นภายใน ชุมชนและหาว่าการสร้างชุมชนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในโรงเรียนเป็นเรื่องนี้ไม่น่าจะเป็นไปได้ความ พยายามในการสร้างชุมชน การเรียนรู้ ซึ่งเน้นการวินิจฉัยความเชื่อ – ค่านิยมที่ทุกคนมีส่วนร่วมกัน และ การปฏิบัติต่าง ๆ ของสมาชิกในชุมชนอาจทำให้ระดับข้อขัดแย้งทั้งในเรื่องขอบเขตและการกีดกัน ลดหายไป

จากการศึกษางานวิจัยในประเทศและต่างประเทศ จะเห็นว่า ความต้องการของชุมชน ในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อให้การบริหาร โรงเรียนประสบความสำเร็จ ชุมชนจะมี ทัศนคติที่ดีต่อโรงเรียน เมื่อได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมกับโรงเรียน การที่โรงเรียนประสานความ ร่วมมือ กับชุมชนแจ้งข้อมูลข่าวสารให้ชุมชนได้รับทราบ เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษาของโรงเรียนทำให้เกิดประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลตามแนวทางการพัฒนาการจัดการ ศึกษาของโรงเรียนได้ และจากการศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งภายในประเทศและ ต่างประเทศ สรุปได้ว่าการที่ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เข้ามามีส่วนในการจัดการศึกษา ถือว่าเป็นความสำคัญมาก เพราะความร่วมมือร่วมใจระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจะก่อให้เกิด ประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาโรงเรียนและชุมชน ถ้าโรงเรียนรู้จักให้โอกาส ให้ความสำคัญแก่ ชุมชน และทำความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ในการเข้าร่วมจัดการศึกษา ฉะนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ จะต้องศึกษาและทำความเข้าใจชุมชนให้มาก พร้อมกับหาวิธีการที่จะส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างเต็มที่ต่อไป

กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภูมิที่ 1 แสดงกรอบความคิดการวิจัย

จากกรอบแนวคิดในการวิจัย แนวคิดกระบวนการของการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในโรงเรียน ต้องอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ในชุมชนนั้น ทั้งนี้ผลการคาดหวังที่จะเกิดโรงเรียนต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ต้องผ่านกระบวนการในการพัฒนาโดยชุมชนเป็นผู้ดำเนินการและมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน ภายใต้แนวคิดหลักการ ของการมีส่วนร่วม โดยให้เกิดภาพความสำเร็จ ที่ต้องอาศัยเครือข่ายของความร่วมมือ และโรงเรียนต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ต้องมีปัจจัยที่มาจาก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ซึ่งเป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่กำกับดูแลโรงเรียนในสังกัด โดยผ่านทางนโยบายที่ชัดเจน การวางแผนงานโครงการ การให้การส่งเสริมสนับสนุนด้านบุคลากร สร้างขวัญและกำลังใจในการดำเนินงานตามโครงการวิจัย จึงจะประสบผลสำเร็จ

บทที่ 3

วิธีดำเนินการ

งานวิจัยเรื่อง การศึกษากระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1 โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed Methodology) ผู้วิจัยได้ดำเนินการในลักษณะของการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ซึ่งงานวิจัยได้ดำเนินการเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนดำเนินการวิจัย

ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมการ

เตรียมทีมวิจัย และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดย

- 1.1. ประชุมทีมวิจัยซึ่งประกอบด้วยศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน ครูและชุมชน เพื่อวางแผนงานเกี่ยวกับโครงการในด้านเนื้อหา กระบวนการ และการบริหารจัดการโครงการ
- 1.2. ประชุมชี้แจงโครงการแก่หน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 2 ขั้นดำเนินการ

ระยะที่ 1 การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

- 2.1. ประชุมจัดทำเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน
- 2.2. เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนของโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ จำนวน 7 โรงเรียน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต 1
- 2.3. ศึกษาข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านกุตเสถียร อำเภอลำตาหลวง จังหวัดสุราษฎร์ธานี
- 2.4. จัดสนทนากลุ่ม (Focus group) กรรมการสถานศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประชาชน ชาวบ้าน ผู้ปกครองนักเรียน ในพื้นที่ดำเนินการ 7 โรงเรียน
- 2.5. ตรวจสอบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลจากข้อมูลในข้อ 2.2-2.4 เพื่อหาจุดร่วมจุดต่าง นวัตกรรมเด่น และกระบวนการเชิงเปรียบเทียบเพื่อนำไปสู่ข้อสรุปในการออกแบบการดำเนินการพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน

ระยะที่ 2 การปฏิบัติการ

2.5 ออกแบบปฏิบัติการการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียน และชุมชนในพื้นที่ปฏิบัติการ

2.6 ปฏิบัติการการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน

2.7 ถอดบทเรียนจากปฏิบัติการเป็นระยะๆ ทั้งถอดบทเรียนเฉพาะพื้นที่ และถอดบทเรียนรวม

2.8 จัดเวทีย่อยเพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่

ระยะที่ 3 การเผยแพร่

2.9 จัดเวทีใหญ่เพื่อนำเสนอผลการวิจัยแก่โรงเรียนทุกโรงในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1

2.10. จัดกระบวนการเพื่อให้โรงเรียนต้นแบบ (7 โรงเรียน) เป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่โรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1

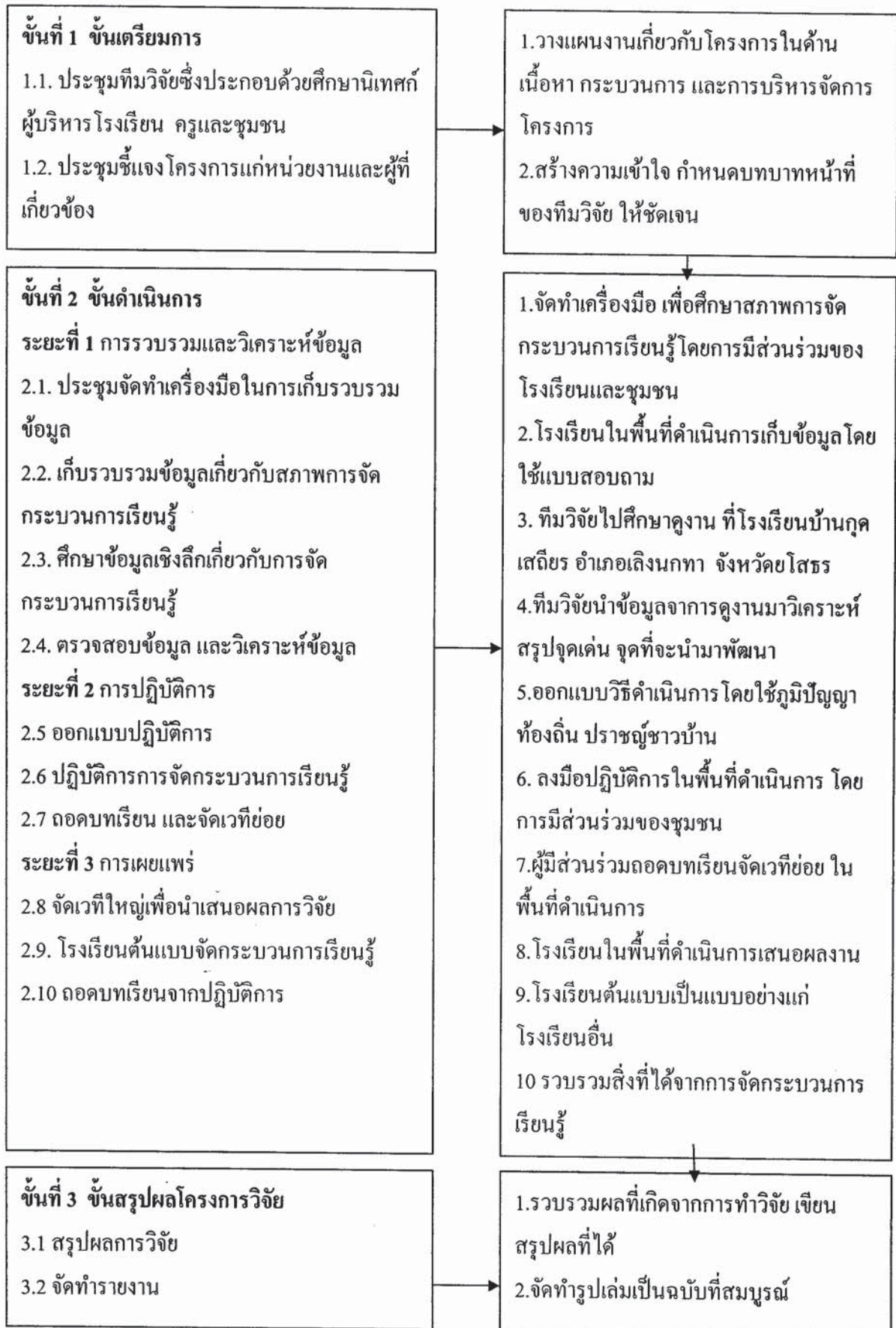
2.11 ถอดบทเรียนจากปฏิบัติการในข้อ 2.10

ขั้นที่ 3 ขั้นสรุปผลโครงการวิจัย

3.1 สรุปผลการวิจัย

3.2 จัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

จากขั้นตอนการดำเนินการวิจัย การศึกษากระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 สามารถแสดงเป็นแผนภาพดังภาพประกอบ 3.1

ภาพประกอบ 3.1 ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย

ระยะเวลาที่ใช้ในการวิจัย

1 ปี 6 เดือน (มีนาคม 2555 – สิงหาคม 2556)

ตาราง 3.1 ปฏิทินการปฏิบัติงาน ของการวิจัย ในขั้นที่ 1 และขั้นที่ 2 ของระยะที่ 1

ที่	รายการ/กิจกรรม	ระยะเวลา	สถานที่	ผู้รับผิดชอบ/ ดำเนินการ	หมายเหตุ
1	ประชุมทีมวิจัยหลัก	13 ก.ค. 55	สพป.ยส.1	คณะกรรมการ โครงการ	
2	พิจารณาเครื่องมือวิจัย	25 ก.ค.55	ร.ร.บ้านหนองไม้ ตาย	ทีมวิชาการ	ผอ.ร.ร.และทีม วิชาการ
3	ประชุมชี้แจงโครงการ กับทีมวิจัย	29 ก.ค. 55	ร.ร.บ้านสำราญ	คณะกรรมการ โครงการ	
4	ดูงานโรงเรียนต้นแบบ	17 ส.ค. 55	ร.ร.บ้านกุดเสถียร	ทีมวิจัย	ร.ร.ละ 6 คน
5	เก็บข้อมูล	1-31 ส.ค. 55	โรงเรียนต้นแบบวิจัย	ทีมวิจัย	
6	รวบรวม/สรุป/วิเคราะห์ ข้อมูล	4 ก.ย. 55	สพป.ยส.1	คณะกรรมการ โครงการ	ร.ร.ละ 2 คน
7	รายงานความก้าวหน้า	1-5 ธ.ค. 55	สพป.ยส.1	คณะกรรมการ โครงการ	ผู้ประสานงานสกว.
8	จัดทำรายงานฉบับ สมบูรณ์	1-5 ม.ค. 56	สพป.ยส.1	คณะกรรมการ โครงการ	

พื้นที่ดำเนินการ

โรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 1

จำนวน 7 โรงเรียน คือ

1) โรงเรียนบ้านหนองไม้ตาย	อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
2) โรงเรียนบ้านน้ำไผ่	อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร
3) โรงเรียนบ้านชำ	อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร
4) โรงเรียนบ้านเวินชัย	อำเภอมหาชนะชัย จังหวัดยโสธร
5) โรงเรียนบ้านควนบกน้อย	อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดยโสธร
6) โรงเรียนวัดบ้านเปาะ	อำเภอกุดข้าวปุ้น จังหวัดยโสธร
7) โรงเรียนบ้านนาโพธิ์	อำเภอด่านช้าง จังหวัดยโสธร

รายละเอียดขั้นตอนการดำเนินการ

การศึกษากระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 1

ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมการ

1.1 ประชุมทีมวิจัยซึ่งประกอบด้วยศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารโรงเรียน ครูและชุมชน เพื่อวางแผนงานเกี่ยวกับโครงการในด้านเนื้อหา กระบวนการ และการบริหารจัดการโครงการ โดยใช้สถานที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 1

1.2 ประชุมชี้แจงโครงการแก่หน่วยงานและผู้ที่เกี่ยวข้อง โดยเชิญ ผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอน และทีมวิจัยทุกคนในพื้นที่ดำเนินการทั้ง 7 โรงเรียนประกอบด้วย โรงเรียนบ้านหนองไม้ตาย โรงเรียนบ้านน้ำไผ่ โรงเรียนบ้านชำ โรงเรียนบ้านเวินชัย โรงเรียนบ้านควนบกน้อย โรงเรียนวัดบ้านเปาะ และโรงเรียนบ้านนาโพธิ์ เพื่อสร้างความเข้าใจ ในวัตถุประสงค์ของโครงการ ร่วมวางแผนการดำเนินงาน การใช้ทรัพยากรร่วมกัน แต่งตั้งผู้รับผิดชอบในแต่ละฝ่าย หลักการและวิธีปฏิบัติที่จะดำเนินการในการทำวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ แบบบันทึกการประชุม

กลุ่มเป้าหมาย ผู้บริหารการศึกษา จำนวน 5 คน ศึกษานิเทศก์ จำนวน 5 คน ผู้บริหารโรงเรียนจำนวน 7 คน ครูผู้สอนจำนวน 36 คน วิทยากร 3 คน ผู้ประสานงานโครงการ จำนวน 4 คน และทีมวิจัย 105 คน รวม 165 คน โดยดำเนินการประชุมทีมวิจัย ในวันอาทิตย์ที่ 29 เดือน กรกฎาคม 2555 ณ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 1

ขั้นที่ 2 ขั้นดำเนินการ

ระยะที่ 1 การรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล

2.1 ประชุมทีมวิจัย เพื่อดำเนินการดังนี้

2.1.2 กำหนดชนิดและประเภทของเครื่องมือที่จะใช้ในการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ในโรงเรียนพื้นที่ดำเนินการ

2.1.2 กำหนดกรอบประเด็นในเครื่องมือแต่ละชนิด เพื่อครอบคลุมกับบทบาทและภารกิจของโรงเรียน

2.1.3 จัดทำร่างเครื่องมือโดยทีมวิจัยฝ่ายวิชาการ

2.1.4 คณะทีมวิจัยร่วมกันพิจารณา แก้ไข ปรับปรุง เครื่องมือทุกฉบับที่ฝ่ายวิชาการนำเสนอ เพื่อให้ได้เครื่องมือที่จะนำไปใช้ และสามารถเก็บข้อมูลได้ตรงตามวัตถุประสงค์

2.1.5 จัดพิมพ์เครื่องมือซึ่งเป็นแบบสอบถามจำนวน 3 ชุด

ชุดที่ 1 สำหรับกรรมการศึกษาและผู้ปกครองนักเรียน เป็นแบบสอบถามชนิดประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 50 ข้อ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ตอนที่ 1 สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 3 ข้อ ตอนที่ 2 เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก จำแนกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1)ด้านสภาพการบริหารของโรงเรียน 2) ด้านสภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน 3) ด้านคุณภาพผู้เรียน และ 4) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และ น้อยที่สุด ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ จำนวน 4 ข้อ

ชุดที่ 2 สำหรับผู้บริหารและครูผู้สอน เป็นแบบสอบถามชนิดประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 50 ข้อ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ตอนที่ 1 สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 4 ข้อ ตอนที่ 2 เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก จำแนกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1)ด้านสภาพการบริหารของโรงเรียน 2) ด้านสภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน 3) ด้านคุณภาพผู้เรียนและ 4) ด้านการมีส่วนร่วมของกับชุมชน ซึ่งมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และ น้อยที่สุด ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ซึ่งมีลักษณะเป็นคำถามปลายเปิด จำนวน 4 ข้อ

ชุดที่ 3 เป็นแบบสอบถามในการสนทนากลุ่มเป็นข้อคำถามแบบปลายเปิดจำนวน 14 ข้อ มีทั้งหมด 5 ด้าน 1)ด้านสภาพการบริหารของโรงเรียน 2) ด้านสภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน 3) ด้านคุณภาพผู้เรียน 4) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และ 5)ด้านปัจจัยแห่งความสำเร็จ

2.2 เก็บรวบรวมข้อมูล

ดำเนินการโดยทีมวิจัยของโรงเรียนพื้นที่ดำเนินการทั้ง 7 โรงเรียน นำแบบสอบถาม ชุดที่ 1-2 ไปเก็บข้อมูลที่โรงเรียนจำนวน 7 โรงเรียน เกี่ยวกับสภาพการจัดการกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนของโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ กับ ผู้บริหาร ครูผู้สอน กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้นำชุมชน และปกครองนักเรียน

ส่วนชุดที่ 3 นำไปใช้ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ผู้บริหาร ครูผู้สอน ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ดำเนินการในระหว่างวันที่ 1-30 กันยายน 2555 สถานที่ เป็นโรงเรียนพื้นที่ดำเนินการทั้ง 7 โรงเรียน การจัดกลุ่มสนทนาผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้ คือ

1. การเตรียมการก่อนสนทนากลุ่ม

1.1 การกำหนดหัวข้อประเด็นและแนวคำถามที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม คณะผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อประเด็นและแนวคำถามจากวัตถุประสงค์ในการวิจัย และปัญหาในการวิจัยออกมา

เป็นร่างแนวคำถามย่อย แล้วนำแนวคำถามย่อยที่ร่างไว้มาเรียบเรียงเป็นข้อคำถาม และจัดลำดับเพื่อนำการสนทนาในขั้นตอน และจัดลำดับความคิดเห็นเป็นหมวดหมู่หรือหัวข้อใหญ่

1.2 เตรียมบุคลากรในการจัดสนทนากลุ่ม คณะผู้วิจัยได้เตรียมบุคลากรในการร่วมจัดสนทนากลุ่มดังนี้

1.2.1 ผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) โดยผู้วิจัย เป็นผู้ดำเนินการสนทนาถามคำถาม และกำกับการสนทนาให้เป็นไปตามแนวทางของข้อที่ศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนตรงกับประเด็นที่จะศึกษามากที่สุดในเวลาที่กำหนด

1.2.2 ผู้จดบันทึกคำสนทนา (Note-Taker) คือผู้ที่ทำหน้าที่จดคำพูดทุกคำพูดในการสนทนากลุ่มให้ได้มากที่สุด รวมทั้งจดกริยาท่าทางของสมาชิกผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนา เพราะในการจัดกลุ่มสนทนาบางคนนิ่งเฉย ไม่แสดงความคิดเห็นแต่รับฟังความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มรายอื่น และแสดงท่าทีเห็นด้วยชื่นชม หรือไม่เห็นด้วยท่าทางคัดค้านหรืออึดอัด โดยการแสดงออกทางแววตา หรือท่าทาง ซึ่งผู้จดบันทึกคำสนทนา จะสังเกตและบันทึกสิ่งเหล่านี้ เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัย ในอันที่จะนำมาใช้ประกอบการศึกษาถึงบรรยากาศของการจัดกลุ่มสนทนาเพื่อเป็นพื้นฐานในการคิดวิเคราะห์ข้อมูลจากคำพูดและท่าทางของผู้ร่วมสนทนา

1.2.3 เจ้าหน้าที่บริการทั่วไป (Provider) และผู้คอยกันผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการจัดกลุ่มสนทนาให้ออกไปจากสถานที่ที่ใช้ในการสนทนากลุ่ม รวมทั้งทำหน้าที่บริการเอื้ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่อยู่ในกลุ่ม

1.3 การเตรียมอุปกรณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการจัดสนทนากลุ่ม อุปกรณ์ในการเก็บรวบรวมครั้งนี้คือ เทปบันทึกเสียง หรือ MP3 เพราะในการจัดกลุ่มสนทนานั้นตลอดเวลาของการสนทนา จะมีการถกประเด็นปัญหาที่มีการโต้แย้ง เป็นกระแสความคิดเห็นที่สวนกันไปมา ซึ่งผู้จดบันทึกคำสนทนาจะบันทึกไม่ทัน จึงต้องบันทึกเสียงเอาไว้ เพราะคำตอบที่เป็นกระแสโต้แย้งหรือประเด็นถกเถียงด้วยเหตุผล และการแสดงความคิดเห็นด้วยหรือโต้แย้ง จะเป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม มีการแสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลาย

2. สถานที่จัดสนทนากลุ่ม คณะผู้วิจัยเลือกสถานที่จัดสนทนากลุ่มที่สะดวก สำหรับสมาชิกทุกคนมากที่สุด และเป็นที่พักผ่อนสบาย บรรยากาศเงียบสงบ อากาศถ่ายเทสะดวกได้ดี ไม่มีเสียงรบกวน แดดไม่ร้อน ไม่มีแมลงรบกวนและสามารถกันผู้เกี่ยวข้องให้ออกจากพื้นที่ที่ใช้ในการสนทนากลุ่มได้ ในการจัดสนทนากลุ่มนี้ คณะผู้วิจัยใช้สถานที่ ห้องประชุมของโรงเรียนพื้นที่ดำเนินการ ทั้ง 7 โรงเรียนดังตาราง 3.2-3.3

ตาราง 3.2 แสดงวัน เวลาสถานที่ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ครั้งที่ 1 ของพื้นที่ดำเนินการ

ที่	ชื่อโรงเรียน	สถานที่	วันที่	เวลา (น)
1	บ้านหนองไม้ตาย	ห้องประชุม โรงเรียนบ้านหนองไม้ตาย	31 ส.ค.55	13.00 -16.00
2	บ้านน้ำไผ่	อาคารเอนกประสงค์โรงเรียนบ้านน้ำไผ่	31 ส.ค.55	09.00-12.00
3	บ้านชำ	ห้องประชุม โรงเรียนบ้านชำ	30 ส.ค.55	09.00 – 12.00
4	วัดบ้านเปาะ	ห้องประชุม โรงเรียนวัดบ้านเปาะ	30 ส.ค.55	13.00 -16.00
5	บ้านควนบกน้อย	ห้องประชุม โรงเรียนบ้านควนบกน้อย	3 ก.ย.55	13.00-16.00
6	บ้านเวินชัย	ห้องประชุม โรงเรียนบ้านเวินชัย	29 ส.ค.55	09.00-12.00
7	บ้านนาโพธิ์	ห้องประชุม โรงเรียนบ้านนาโพธิ์	3 ก.ย. 55	09.00-12.00

ตาราง 3.3 แสดงวัน เวลาสถานที่ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ครั้งที่ 2 ของพื้นที่ดำเนินการ

ที่	ชื่อโรงเรียน	สถานที่	วันที่	เวลา (น)
1	บ้านหนองไม้ตาย	ห้องประชุม โรงเรียนบ้านหนองไม้ตาย	25 พ.ย.55	09.00 -12.00
2	บ้านน้ำไผ่	อาคารเอนกประสงค์โรงเรียนบ้านน้ำไผ่	26 พ.ย.55	09.00-12.00
3	บ้านชำ	ห้องประชุม โรงเรียนบ้านชำ	27 พ.ย.55	09.00 – 12.00
4	วัดบ้านเปาะ	ห้องประชุม โรงเรียนวัดบ้านเปาะ	27 พ.ย.55	13.00 -16.00
5	บ้านควนบกน้อย	ห้องประชุม โรงเรียนบ้านควนบกน้อย	25 พ.ย.55	13.00-16.00
6	บ้านเวินชัย	ห้องประชุม โรงเรียนบ้านเวินชัย	27 พ.ย.55	09.00-12.00
7	บ้านนาโพธิ์	ห้องประชุม โรงเรียนบ้านนาโพธิ์	26 พ.ย.55	09.00-12.00

3. ระยะเวลาที่ใช้ในการจัดกลุ่มสนทนา ผู้วิจัยใช้เวลาในการจัดกลุ่มสนทนา ประมาณ 3 ชั่วโมง ซึ่งนับว่าเป็นเวลาที่เหมาะสมและให้สมาชิกได้พูดคุย เสนอแนะได้อย่างเต็มที่ และมีสมาธิในการร่วมสนทนาอย่างมาก

4. การกำหนดบุคคลที่เข้าร่วมสนทนา ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลคือ ผู้บริหารการศึกษาในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา ที่ดำรงตำแหน่งในปัจจุบันและในอดีต ครูผู้สอนระดับเชี่ยวชาญ และผู้ทรงคุณวุฒิที่มีชื่อเสียงด้านการพัฒนาบุคลากร

5. ขั้นตอนในการจัดสนทนากลุ่ม ในการจัดสนทนากลุ่มผู้วิจัย ดำเนินการตามรายละเอียดดังนี้

5.1 นัดหมายสมาชิกกลุ่มสนทนา ผู้วิจัยแจ้งกำหนดวัน เวลา และสถานที่ ให้ผู้รับเชิญมาร่วมกันจัดกลุ่มสนทนาทราบ โดยย้ำเรื่องการเข้าร่วมประชุมตรงตามเวลา และเข้าร่วมประชุมที่สถานที่ที่นัดหมาย

5.2 การเตรียมสถานที่จัดสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยเตรียมสถานที่สำหรับการจัดกลุ่มสนทนาให้เรียบร้อยก่อนการจัดกลุ่มสนทนา พร้อมทั้งจัดเตรียมเครื่องบันทึกเสียงและวัสดุอุปกรณ์ที่ช่วยอำนวยความสะดวกให้พร้อมที่สุด ก่อนที่ผู้เข้าร่วมสนทนาจะเดินทางมาถึง

5.3 การดำเนินการจัดสนทนากลุ่มเพื่อสมาชิกที่ร่วมสนทนา ได้เดินทางมาถึงห้องประชุม ผู้ดำเนินการสนทนา คือผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัย ที่ทำหน้าที่จดบันทึกคำสนทนา และเจ้าหน้าที่บริการทั่วไป ได้ร่วมกันต้อนรับผู้ร่วมกลุ่มสนทนา และพูดคุยสนทนากันถึงเรื่องทั่วไป เพื่อให้สมาชิกเกิดความรู้สึกเป็นกันเอง และไว้วางใจผู้วิจัย เมื่อถึงเวลาที่กำหนดและสมาชิกครบแล้วจึงเริ่มการจัดสนทนา โดยผู้วิจัยได้แนะนำตนเองในฐานะผู้ดำเนินการจัดกลุ่มสนทนา และแนะนำผู้ช่วยผู้วิจัยประกอบด้วย ผู้จัดบันทึกสนทนากลุ่ม และผู้ให้บริการทั่ว และอธิบายจุดมุ่งหมายในการสนทนากลุ่ม

5.4 การสังเกตและการจดบันทึก (Observation and Field-Note) ผู้วิจัยเป็นผู้สังเกตสิ่งที่เกิดขึ้น เพื่อศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสภาพการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นจริง

6. ผู้วิจัย ปรับปรุง แก้ไข พัฒนารูปแบบ โดยใช้ข้อมูลที่ได้จากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยผู้บริหารทำหนังสือเชิญไปยังครูผู้สอน ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในเขตบริการของโรงเรียน มาระดมความคิดเห็น ความคาดหวัง คุณลักษณะที่โรงเรียนและชุมชนต้องการให้เกิดกับผู้เรียน และการเชื่อมโยงภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่กิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน พร้อมทั้งการบันทึกผลการสนทนากลุ่ม

2.3 ทีมผู้วิจัยไปศึกษาข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านกุดเสถียร อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดชัยภูมิ ซึ่งเป็นโรงเรียนต้นแบบในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจนประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นแม่แบบในการดำเนินการและสร้างแรงจูงใจให้กับทีมวิจัยในการดำเนินการโดยไปศึกษาดูงานในวันที่ 17 สิงหาคม 2555

เครื่องมือที่ใช้ เป็นแบบบันทึกการศึกษาดูงาน จำนวน 1 ฉบับ เป็นคำถามปลายเปิดจำนวน 7 ข้อ ภายใต้อารมณ์ที่หาที่กำหนด

2.4. ตรวจสอบข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม จากการสนทนากลุ่ม และจากการไปศึกษาดูงาน โรงเรียนบ้านกุดเสถียร อำเภอลำทะเมนชัย เพื่อหาจุดร่วมจุดต่าง นวัตกรรมเด่น และกระบวนการเชิงเปรียบเทียบเพื่อนำไปสู่ข้อสรุปในการออกแบบการดำเนินการพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน และเป็นฐานข้อมูลแนวทางในการลงมือปฏิบัติในระยะที่ 2 ต่อไป

ระยะที่ 2 การปฏิบัติการ (จะเริ่มดำเนินการใน Phase ที่ 2 ของการวิจัย)

1. ออกแบบปฏิบัติการการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนในพื้นที่ปฏิบัติการ ทั้ง 7 โรงเรียน

นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถาม จากการไปศึกษาดูงาน และจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group) มาวิเคราะห์ เพื่อให้ได้แนวทางปฏิบัติที่ใช้การมีส่วนร่วมของโรงเรียนกับชุมชน ในรูปแบบการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย เข้ามาจัดกระบวนการเรียนรู้ในโรงเรียน ทั้ง 7 โรงเรียน โดยดำเนินการดังนี้

1. วางแผนร่วมกันระหว่างโรงเรียนและภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน
2. กำหนดกิจกรรม และตัวบุคคลที่เป็นครูภูมิปัญญา หรือปราชญ์ชาวบ้าน
3. กำหนดเนื้อหาสาระ เวลาเรียน วัตถุประสงค์ กระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอน การวัดและประเมินผล การเผยแพร่ผลงาน การร่วมชื่นชมผลการปฏิบัติ
2. ปฏิบัติการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ในแต่ละโรงเรียนซึ่งแตกต่างกันออกไปตามความพร้อม ศักยภาพ บริบทของพื้นที่ดำเนินการ โดยใช้การมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน มีภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน
3. ถอดบทเรียนจากปฏิบัติการเป็นระยะๆ ทั้งถอดบทเรียนเฉพาะพื้นที่ ดำเนินการ ทั้ง 7 โรงเรียน และถอดบทเรียนรวมในภาพรวมทั้งหมด ของสพป.ยส.1
4. จัดเวทีย่อยเพื่อค้นข้อมูลสู่ชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่

ระยะที่ 3 การเผยแพร่

1. จัดเวทีใหญ่เพื่อนำเสนอผลการวิจัยแก่โรงเรียนทุกโรงในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 1
2. จัดกระบวนการเพื่อให้โรงเรียนต้นแบบ (7 โรงเรียน) เป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่โรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 1
3. ถอดบทเรียนจากปฏิบัติการในข้อ 2.10

ขั้นที่ 3 ขั้นสรุปผลโครงการวิจัย

3.1 สรุปผลการวิจัย

3.2 จัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ใช้เทคนิค IOC (Index of Consistency) หรือดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามและวัตถุประสงค์ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง .86-1.00

การวิเคราะห์หาความเชื่อมั่นของเครื่องมือวิจัย ในขั้นตอนที่นำเครื่องมือไปทดลองใช้ (Try Out) กับผู้บริหาร ครูผู้สอน กรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ปกครองนักเรียน ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 คน โดยวิธีหาสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach Alpha Coefficient) ได้ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา เท่ากับ .9660

การแปลความหมายโดยใช้เกณฑ์ต่อไปนี้ (บุญชม ศรีสะอาด. 2546 : 104)

- 4.51 – 5.00 หมายถึง มีระดับของการปฏิบัติมากที่สุด
- 3.51 – 4.50 หมายถึง มีระดับของการปฏิบัติมาก
- 2.51 – 3.50 หมายถึง มีระดับของการปฏิบัติปานกลาง
- 1.51 – 2.50 หมายถึง มีระดับของการปฏิบัติน้อย
- 1.00 – 1.50 หมายถึง มีระดับของการปฏิบัติน้อยที่สุด

คณะผู้วิจัยนำแบบสอบถาม การศึกษากระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน การกำหนดคุณสมบัติของผู้เชี่ยวชาญ ตามข้อใดข้อหนึ่ง ดังนี้

1. เป็นผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา ที่มีวุฒิทางการศึกษาไม่ต่ำกว่าระดับปริญญาเอก
 2. เป็นผู้เชี่ยวชาญที่มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษขึ้นไป
 3. เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร การบริหารจัดการ
- ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ ประกอบด้วย
1. ดร.อภิรัช กรมเมือง ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 1
 2. ดร.คุณ วงศ์อนันต์ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแคนน้อยหนองเล็ง สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 1
 3. อาจารย์ดิเรก ศรีวะโสภณ ศึกษาานิเทศก์เชี่ยวชาญ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 1

4. อาจารย์ประพันธ์ ขลุ่ยเงิน ศึกษานิเทศก์ชำนาญการพิเศษ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1

5. อาจารย์ปิทร โสมณวัฒน์ อดีตผู้อำนวยการเชี่ยวชาญ โรงเรียนอนุบาลสกลนคร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเรื่อง การศึกษากระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชายโสธร เขต 1 คณะผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูล โดยนำเสนอตามขั้นตอนของการวิจัย ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์สภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนของโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชายโสธร เขต 1

ตอนที่ 2 ผลศึกษาดูงานการจัดกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านกุศเสถียร อำเภอเลิงนกทา จังหวัดโสธร

ตอนที่ 3 ผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กรรมการสถานศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ปกครองนักเรียน ในพื้นที่ดำเนินการ 7 โรงเรียน

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์สภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนของโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชายโสธร เขต 1

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิด ทฤษฎี งานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวมาเป็นกรอบดำเนินการสร้างแบบสอบถาม เพื่อศึกษาสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนของโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชายโสธร เขต 1 ปรากฏผลดังนี้

คณะผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม จำนวน 2 ชุด ชุดที่ 1 สำหรับกรรมการศึกษาและผู้ปกครองนักเรียน แบ่งออกเป็น 3 ตอน ตอนที่ 1 สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 3 ข้อ ตอนที่ 2 เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก จำแนกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสภาพการบริหารของโรงเรียน 2) ด้านสภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน 3) ด้านคุณภาพผู้เรียนและ 4) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นแบบสอบถามชนิดประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 43 ข้อ ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ จำนวน 4 ข้อ นำไปใช้ถามกรรมการสถานศึกษาและผู้ปกครอง

นักเรียน ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ดำเนินการ 7 โรงเรียน จำนวน 140 คน ได้รับแบบสอบถาม
กลับคืนมาจำนวน 140 ชุด ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ตอบแบบสอบถาม ดังตาราง 4.1 -4.2

1.1 ผลการวิเคราะห์สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

จากการวิเคราะห์สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ปรากฏผลดังตาราง 4.1

ตาราง 4.1 สถานภาพของกลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

ข้อมูลทั่วไป	จำนวนคน	ร้อยละ
1. สถานะในการตอบคำถาม		
1.1 กรรมการสถานศึกษา	39	23.20
1.2 ผู้ปกครองนักเรียน	67	39.90
1.3 ผู้นำชุมชน	34	20.20
1.4 ผู้บริหาร	7	4.20
1.5 ครู	21	12.50
รวม	168	100.00
2. อายุ		
2.1 ไม่เกิน 30 ปี	6	3.60
2.2 31 – 40 ปี	48	28.60
2.3 41 – 50 ปี	70	41.70
2.4 51 ปี ขึ้นไป	44	26.20
รวม	168	100.00
3. วุฒิการศึกษา		
3.1 ต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น	53	31.50
3.2 มัธยมศึกษาตอนต้น	26	15.50
3.3 มัธยมศึกษาตอนปลาย	57	33.90
3.4 ปริญญาตรีหรือเทียบเท่า	20	11.90
3.5 สูงกว่าปริญญาตรี	11	7.10
รวม	168	100.00

จากตาราง 4.1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้ปกครองนักเรียนคิดเป็นร้อยละ 39.90 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 41.70 และมีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 33.90

ข้อมูลที่ได้บ่งบอกถึง ผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน จะมีอายุ ที่อยู่ในวัยกลางคน ซึ่งเป็นกลุ่มบุคคลที่มีวุฒิภาวะสูง ได้รับการยอมรับจากชุมชน จึงได้รับการคัดเลือก มาทำหน้าที่เป็นผู้นำในด้านการจัดการศึกษาของโรงเรียนในชุมชน ที่สำคัญ วุฒิกการศึกษาส่วนใหญ่ จบระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ซึ่งถือเป็นคนรุ่น วัยกลางคน ไม่ใช่คนรุ่นใหม่ ที่ได้รับการยอมรับให้ มาปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้นำทางด้านการศึกษาในโรงเรียนในชุมชนนั้น

ตาราง 4.2 สภาพการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ ตามความคิดเห็นของกรรมการสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน/ผู้ปกครอง/ผู้นำชุมชน

กระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ ปฏิบัติ
ด้านสภาพการบริหารของโรงเรียน			
1. โรงเรียนมีการกำหนดแนวทางในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม	4.20	0.89	มาก
2. โรงเรียนมีการมอบหมายหน้าที่ให้ครูไว้ชัดเจน	4.30	0.72	มาก
3. โรงเรียนมีการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน	4.01	1.00	มาก
4. โรงเรียนมีการประกาศมาตรฐานการศึกษาให้ทุกภาคส่วนรับทราบ	3.84	0.94	มาก
5. โรงเรียนมีการชี้แจงภารกิจ นโยบาย เป้าหมายให้ชุมชนได้รับทราบ	3.99	0.94	มาก
6. โรงเรียนมีการประชุมผู้ปกครองนักเรียน	4.13	0.85	มาก
7. โรงเรียนมีการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา	4.24	0.89	มาก
8. โรงเรียนมีการจัดแหล่งเรียนรู้ภายในและภายนอกโรงเรียน	3.82	0.85	มาก
9. มีการนำปราชญ์ชาวบ้าน/ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมจัดการเรียน การสอนของโรงเรียน	3.60	0.96	มาก
10. โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน	3.76	0.92	มาก
11. ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา	3.68	1.01	มาก
12. ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาโรงเรียน	3.73	1.03	มาก
13. มีการประชาสัมพันธ์ผลงานและกิจกรรมของโรงเรียน	3.93	0.87	มาก
14. โรงเรียนมีการให้บริการด้านต่างๆ แก่ชุมชน	3.82	0.95	มาก
15. โรงเรียนรายงานผลการจัดการศึกษาต่อสาธารณชน	3.81	0.87	มาก
รวมเฉลี่ยด้านสภาพการบริหารของโรงเรียน	3.93	0.71	มาก

ตาราง 4.2 (ต่อ)

กระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก	$\bar{X}$	S.D.	ระดับปฏิบัติ
ด้านสภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน			
16. ครูใช้สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ อย่างหลากหลาย	3.86	0.92	มาก
17. ครูเอาใจใส่ต่อการเรียนรู้ของนักเรียน	4.10	0.99	มาก
18. ครูให้การบ้านนักเรียน	4.15	0.81	มาก
19. ครูมีการตรวจการบ้านของนักเรียน	4.18	0.78	มาก
20. ครูมีกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	3.75	0.98	มาก
21. ครูมีการจัดการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน	3.82	0.90	มาก
22. ครูใส่ใจในการดูแลสุขภาพของนักเรียน	4.20	0.89	มาก
23. ครูมีการติดตามเยี่ยมบ้านนักเรียน	3.67	1.07	มาก
24. ครูเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน	3.96	0.99	มาก
25. ครูจัดสภาพห้องเรียนได้อย่างเหมาะสม	4.01	0.75	มาก
รวมเฉลี่ย ด้านสภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน	3.97	0.74	มาก
ด้านคุณภาพของผู้เรียน			
26. นักเรียนมีความประพฤติเรียบร้อย	3.70	0.90	มาก
27. นักเรียนมีความสามารถในการอ่าน และการเขียน	3.80	0.92	มาก
28. นักเรียนมีความสามารถในการคิดคำนวณ	3.83	2.56	มาก
29. นักเรียนมีความรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย	3.82	0.81	มาก
30. นักเรียนมีความสนใจใฝ่เรียนรู้	3.88	0.82	มาก
31. นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม/ประเพณีวัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชน	4.12	0.87	มาก
32. นักเรียนมีความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์	3.56	0.96	มาก
33. นักเรียนมีการประหยัดและรู้จักการออมทรัพย์	3.65	1.08	มาก
34. นักเรียนช่วยเหลืองานของส่วนรวมด้วยความสมัครใจ	3.82	0.90	มาก
35. นักเรียนกล้าแสดงออกในทางที่ดี	3.89	0.84	มาก
รวมเฉลี่ย ด้านคุณภาพของผู้เรียน	3.81	0.77	มาก

ตาราง 4.2 (ต่อ)

กระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก	$\bar{X}$	S.D.	ระดับปฏิบัติ
ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน			
36. ชุมชนร่วมวางแผนในการพัฒนาโรงเรียน	3.84	0.91	มาก
37. ชุมชนให้การสนับสนุนด้านทรัพยากรในการพัฒนาโรงเรียน	4.00	0.89	มาก
38. ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของโรงเรียน	3.95	0.96	มาก
39. ชุมชนร่วมแก้ปัญหาด้านต่างๆ ของนักเรียน	3.80	0.91	มาก
40. ชุมชนมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมให้กับนักเรียน	3.96	0.89	มาก
41. ชุมชนมีส่วนร่วมในการวัดประเมินผลผู้เรียน	3.65	0.95	มาก
42. ชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน	3.79	0.93	มาก
43. ชุมชนและโรงเรียนใช้แหล่งเรียนรู้ร่วมกัน	3.92	0.92	มาก
รวมเฉลี่ย ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน	3.86	0.77	มาก
รวมเฉลี่ย	3.90	0.69	มาก

จากตาราง 4.2 พบว่า กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน ผู้นำชุมชน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.90$) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านการเรียนการสอนของโรงเรียน ($\bar{X} = 3.97$) รองลงมา คือ ด้านการบริหารของโรงเรียน ($\bar{X} = 3.93$) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ($\bar{X} = 3.86$) และด้านคุณภาพของผู้เรียน ($\bar{X} = 3.81$) ตามลำดับ

ความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารของโรงเรียน พบว่า กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน ผู้นำชุมชน ผู้บริหาร และครู มีความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารของโรงเรียนโดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.93$) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ โรงเรียนมีการมอบหมายหน้าที่ให้ครูไว้ชัดเจน ($\bar{X} = 4.30$) รองลงมา คือ โรงเรียนมีการประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา ($\bar{X} = 4.24$) และโรงเรียนมีการกำหนดแนวทางในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ($\bar{X} = 4.20$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ มีการนำปราชญ์ชาวบ้าน/ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ($\bar{X} = 3.60$)

ความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน พบว่า กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน ผู้นำชุมชน ผู้บริหาร และครู มีความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.97$) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ครูใส่ใจในการดูแลสุขภาพของนักเรียน ($\bar{X} = 4.20$) รองลงมา คือ ครูมีการตรวจการบ้านของนักเรียน

($\bar{X} = 4.18$) และครูให้การบ้านนักเรียน ($\bar{X} = 4.15$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ครูมีการติดตามเยี่ยมบ้านนักเรียน ($\bar{X} = 3.67$)

ความคิดเห็นต่อคุณภาพของผู้เรียน พบว่า กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน ผู้นำชุมชน ผู้บริหาร และครู มีความคิดเห็นต่อคุณภาพของผู้เรียนโดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.81$) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม/ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น ในชุมชน ($\bar{X} = 4.12$) รองลงมา คือ นักเรียนกล้าแสดงออกในทางที่ดี ($\bar{X} = 3.89$) และนักเรียนมีความสนใจใฝ่เรียนรู้ ($\bar{X} = 3.88$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ นักเรียนมีความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์ ($\bar{X} = 3.56$)

ความคิดเห็นต่อสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน ผู้นำชุมชน ผู้บริหาร และครู มีความคิดเห็นต่อสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.86$) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ชุมชนให้การสนับสนุนด้านทรัพยากรในการพัฒนาโรงเรียน ($\bar{X} = 4.00$) รองลงมา คือ ชุมชนมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมให้กับนักเรียน ($\bar{X} = 3.96$) และชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของโรงเรียน ($\bar{X} = 3.95$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ชุมชนมีส่วนร่วมในการวัดประเมินผลผู้เรียน ($\bar{X} = 3.65$)

จากผลการศึกษา สภาพการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ ตามความคิดเห็นของกรรมการสถานศึกษาชั้น พื้นฐาน/ผู้ปกครอง/ผู้นำชุมชน ด้วยแบบสอบถาม ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สะท้อนให้เห็นว่า ด้านสภาพการบริหารของโรงเรียน ด้านสภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ด้านคุณภาพของผู้เรียน ด้านสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน อยู่ในระดับที่มาก โดยชุมชน กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน ให้สำคัญ และส่งเสริมการจัดการศึกษาในโรงเรียน เพียงแต่ บทบาทการมีส่วนร่วมยังไม่ชัดเจน ถึงแม้ว่า จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมของโรงเรียนทุกครั้ง แต่เป็นเพียงผู้มาร่วมงานในกิจกรรมนั้น แต่ไม่ใช่ การมีส่วนร่วมในการวางแผน การดำเนินการตามแผน หรือ การลงมือปฏิบัติ รวมทั้งการสรุปผลในแต่ละงาน และมุมมองของชุมชนที่มีต่อโรงเรียนในด้านคุณภาพของผู้เรียน นั้น มีความพอใจและเห็นการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนเป็นประจำ ทำงาน และร่วมงานกับคุณครู ในทุกกิจกรรมที่ชุมชนจัด ทำให้เกิดผลในเชิงประจักษ์กับผู้เรียน

ชุดที่ 2 สำหรับผู้บริหารและครู แบ่งออกเป็น 3 ตอน ตอนที่ 1 สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 4 ข้อ ตอนที่ 2 เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก จำแนกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านสภาพการบริหารของโรงเรียน 2) ด้านสภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน 3) ด้านคุณภาพผู้เรียนและ 4) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นแบบสอบถามชนิดประมาณค่า 5 ระดับ จำนวน 43 ข้อ ตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ จำนวน 4 ข้อ นำไปใช้ถามผู้บริหารและครูผู้สอน ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่ดำเนินการ 7 โรงเรียน ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาจำนวน 168 ชุด ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้ตอบแบบสอบถาม ดังตาราง 4.3-4.4

1.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล เกี่ยวกับสภาพการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ

ตาราง 4.3 สภาพการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู

กระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก	$\bar{X}$	S.D.	ระดับปฏิบัติ
ด้านสภาพการบริหารของโรงเรียน			
1. โรงเรียนกำหนดปรัชญา วิสัยทัศน์และพันธกิจในการพัฒนาโรงเรียนไว้อย่างชัดเจน	4.75	0.44	มากที่สุด
2. โรงเรียนมอบหมายหน้าที่ของครูไว้อย่างชัดเจน	4.68	0.48	มากที่สุด
3. โรงเรียนเข้าร่วมกิจกรรม ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน	4.68	0.48	มากที่สุด
4. โรงเรียนประกาศมาตรฐานการศึกษาให้ทุกภาคส่วนรับทราบ	4.25	0.80	มาก
5. โรงเรียนชี้แจงภารกิจ นโยบาย เป้าหมายให้ชุมชนได้รับทราบ	4.36	0.73	มาก
6. โรงเรียนจัดประชุมผู้ปกครองนักเรียนในทุกภาคเรียน	4.46	0.92	มาก
7. โรงเรียนจัดประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน	4.68	0.55	มากที่สุด
8. โรงเรียนจัดแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนอย่างหลากหลาย	4.18	0.67	มาก
9. มีการนำปราชญ์ชาวบ้าน/ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน	3.68	0.72	มาก
10. โรงเรียนให้บริการเป็นแหล่งเรียนรู้ของชุมชน	4.07	0.72	มาก
11. ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา	3.79	0.99	มาก
12. ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาโรงเรียน	3.57	1.07	มาก
13. มีการประชาสัมพันธ์ผลงานและกิจกรรมของโรงเรียน	4.04	0.84	มาก
14. โรงเรียนมีการให้บริการด้านต่างๆ แก่ชุมชน	4.36	0.68	มาก
15. โรงเรียนรายงานผลการจัดการศึกษาต่อสาธารณชน	4.07	0.81	มาก
รวมเฉลี่ยด้านสภาพการบริหารของโรงเรียน	4.24	0.55	มาก
ด้านสภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน			
16. ครูใช้สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย	3.93	0.66	มาก
17. ครูเอาใจใส่ต่อการเรียนรู้ และความประพฤติของนักเรียน	4.54	0.58	มากที่สุด
18. ครูให้การบ้านและตรวจการบ้านของนักเรียน	4.57	0.63	มากที่สุด
19. ครูมีการวัดและประเมินผลนักเรียนตามสภาพจริง	4.61	0.57	มากที่สุด
20. ครูมีกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น	4.11	0.79	มาก

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

กระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก	$\bar{X}$	S.D.	ระดับปฏิบัติ
21. ครูมีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้งในและนอกห้องเรียน	4.11	0.74	มาก
22. ครูเอาใจใส่ในการดูแลสุขภาพของนักเรียน	4.61	0.50	มากที่สุด
23. ครูมีการติดตามเยี่ยมบ้านนักเรียน	4.29	0.85	มาก
24. ครูเข้าร่วมกิจกรรม ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน	4.61	0.57	มากที่สุด
25. ครูจัดบรรยากาศ สภาพห้องเรียน ได้อย่างเหมาะสม	4.29	0.71	มาก
รวมเฉลี่ย ด้านสภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน	4.36	0.48	มาก
ด้านคุณภาพของผู้เรียน			
26. นักเรียนมีความประพฤติ กิริยามารยาทเรียบร้อย	3.93	0.66	มาก
27. นักเรียนมีความสามารถในการอ่าน และการเขียน	4.04	0.69	มาก
28. นักเรียนมีความสามารถในการคิดคำนวณ	3.75	0.65	มาก
29. นักเรียนมีความรับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย	3.86	0.59	มาก
30. นักเรียนมีความสนใจใฝ่เรียนรู้ มุ่งมั่นและรักการเรียนรู้	3.79	0.69	มาก
31. นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชน	4.36	0.49	มาก
32. นักเรียนมีความสามารถในการใช้คอมพิวเตอร์และเทคโนโลยี	3.89	0.74	มาก
33. นักเรียนมีการประหยัดและรู้จักการออมทรัพย์	4.29	0.98	มาก
34. นักเรียนช่วยเหลืองานของส่วนรวมด้วยความสมัครใจ	4.18	0.67	มาก
35. นักเรียนกล้าแสดงออกในทางที่ดี	4.00	0.67	มาก
รวมเฉลี่ย ด้านคุณภาพผู้เรียน	4.01	0.50	มาก
ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน			
36. ชุมชนร่วมวางแผนในการพัฒนาโรงเรียน	3.96	0.88	มาก
37. ชุมชนให้การสนับสนุนด้านทรัพยากรในการพัฒนาโรงเรียน	4.25	0.93	มาก
38. ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของโรงเรียน	3.79	1.03	มาก
39. ชุมชนร่วมแก้ปัญหาต่าง ๆ ของนักเรียน	3.89	0.88	มาก
40. ชุมชนมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมให้กับนักเรียน	4.07	0.81	มาก
41. ชุมชนมีส่วนร่วมในการวัดประเมินผลผู้เรียน	3.57	0.92	มาก
42. ชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน	3.86	0.80	มาก
43. ชุมชนและโรงเรียนใช้แหล่งเรียนรู้ร่วมกัน	4.07	0.77	มาก
รวมเฉลี่ย ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน	3.93	0.76	มาก
รวมเฉลี่ย	4.14	0.52	มาก

จากตาราง 4.3 พบว่า ผู้บริหาร และครู มีความคิดเห็นต่อกระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.14$) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านการเรียนการสอนของโรงเรียน ($\bar{X} = 4.36$) รองลงมา คือ ด้านการบริหารของโรงเรียน ($\bar{X} = 4.24$) ด้านคุณภาพของผู้เรียน ($\bar{X} = 4.01$) และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ($\bar{X} = 3.93$) ตามลำดับ

ความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารของโรงเรียน พบว่า ผู้บริหาร และครู มีความคิดเห็นต่อสภาพการบริหารของโรงเรียนโดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.24$) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ โรงเรียนกำหนดปรัชญา วิสัยทัศน์และพันธกิจในการพัฒนาโรงเรียนไว้อย่างชัดเจน ($\bar{X} = 4.75$) รองลงมา คือ โรงเรียนมีการมอบหมายหน้าที่ให้ครูไว้ชัดเจน โรงเรียนเข้าร่วมกิจกรรม ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน และโรงเรียนจัดประชุมคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ($\bar{X} = 4.68$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาโรงเรียน ($\bar{X} = 3.57$)

ความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน พบว่า ผู้บริหาร และครู มีความคิดเห็นต่อสภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน โดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.36$) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ครูใส่ใจในการดูแลสุขภาพของนักเรียน ครูเข้าร่วมกิจกรรม ประเพณีและวัฒนธรรมของชุมชน และครูมีการวัดและประเมินผลนักเรียนตามสภาพจริง ($\bar{X} = 4.61$) รองลงมา คือ ครูให้การบ้านและตรวจการบ้านของนักเรียน ($\bar{X} = 4.57$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ครูใช้สื่อ นวัตกรรมและเทคโนโลยีในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้อย่างหลากหลาย ($\bar{X} = 3.93$)

ความคิดเห็นต่อคุณภาพของผู้เรียน พบว่า ผู้บริหาร และครู มีความคิดเห็นต่อคุณภาพของผู้เรียนโดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.01$) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรม/ประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่น ในชุมชน ($\bar{X} = 4.36$) รองลงมา คือ นักเรียนมีการประหยัด และรู้จักการออมทรัพย์ ($\bar{X} = 4.29$) และนักเรียนช่วยเหลืองานของส่วนรวมด้วยความสมัครใจ ($\bar{X} = 4.18$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ นักเรียนมีความสามารถในการคิดคำนวณ ($\bar{X} = 3.75$)

ความคิดเห็นต่อสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า ผู้บริหาร และครู มีความคิดเห็นต่อสภาพการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.93$) โดยข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ชุมชนให้การสนับสนุนด้านทรัพยากรในการพัฒนาโรงเรียน ($\bar{X} = 4.25$) รองลงมา คือ ชุมชนมีส่วนร่วมในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมให้กับนักเรียน และชุมชนและโรงเรียนใช้แหล่งเรียนรู้ร่วมกัน ($\bar{X} = 4.07$) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ชุมชนมีส่วนร่วมในการวัดประเมินผลผู้เรียน ($\bar{X} = 3.57$)

จากผลการศึกษา ข้อมูล เกี่ยวกับ สภาพการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู ทำให้เห็นผลการสะท้อนการทำงานของครู และผู้บริหาร โดยเฉพาะอย่าง

ยิ่ง ด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน ซึ่งโรงเรียนทุกโรงเรียนต้องมีกิจกรรมที่มีส่วนร่วมกับชุมชนอยู่เป็นประจำ ผ่านประเพณี วัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ จึงทำให้ โรงเรียนและชุมชน มีกิจกรรมที่ร่วมกันทำหรือปฏิบัติอยู่เสมอๆ และสิ่งที่ผู้บริหารและครูในโรงเรียนมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมกับชุมชนในการที่ชุมชนช่วยกันระดมทรัพยากรทางการศึกษา ช่วยในการพัฒนาโรงเรียนทั้งนี้ เกิดจากการขาดแคลนงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาล จึงจำเป็นที่ชุมชนต้องร่วมด้วยช่วยกันในการระดมทุน เพื่อนำมาพัฒนาโรงเรียน

ตาราง 4.4 เปรียบเทียบสภาพการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร
โรงเรียน/ ครู กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน โดยแยกเป็นรายด้าน

สภาพการพัฒนา	กรรมการสถานศึกษา/ ผู้ปกครอง/ผู้นำชุมชน			ผู้บริหาร โรงเรียน/ครู		
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับปฏิบัติ	$\bar{X}$	S.D.	ระดับปฏิบัติ
ด้านสภาพการบริหารของโรงเรียน	3.87	0.73	มาก	4.24	0.55	มาก
ด้านสภาพการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน	3.89	0.76	มาก	4.36	0.48	มาก
ด้านคุณภาพผู้เรียน	3.77	0.80	มาก	4.00	0.50	มาก
ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน	3.85	0.78	มาก	3.93	0.76	มาก
รวมเฉลี่ย	3.85	0.72	มาก	4.14	0.52	มาก

จากตาราง 4.4 พบว่า กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน ผู้นำชุมชน ผู้บริหาร และครู มีความคิดเห็นต่อกระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับ มาก ($\bar{X} = 4.27$) และ ($\bar{X} = 4.24$) ตามลำดับ โดยด้านสภาพการบริหารของโรงเรียน กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน และผู้นำชุมชน ผู้บริหาร และครู มีความคิดเห็นในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.87$) และ ($\bar{X} = 4.24$) ตามลำดับ ด้านการเรียนการสอนของโรงเรียน กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน และผู้นำชุมชน ผู้บริหาร และครู มีความคิดเห็นในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.89$) และ ($\bar{X} = 4.36$) ตามลำดับ ด้านคุณภาพของผู้เรียน กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน และผู้นำชุมชน ผู้บริหาร และครู มีความคิดเห็นในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.77$) และ ($\bar{X} = 4.00$) ตามลำดับ ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน และผู้นำชุมชน ผู้บริหาร และครู มีความคิดเห็นในระดับ มาก ($\bar{X} = 3.85$) และ ($\bar{X} = 3.93$) ตามลำดับ

จากผลการศึกษาสภาพการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร โรงเรียน/ครู และตามความคิดเห็นกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน ในภาพของรายด้าน ทั้ง 4 ด้าน ค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นของกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน จะสูงกว่าความคิดเห็นของผู้บริหารโรงเรียน/ครู โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด แสดงให้เห็นว่า ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาน้อย โรงเรียนยังต้องการ การมีส่วนร่วมของชุมชนเข้ามาพัฒนาคุณภาพการศึกษา รวมทั้งความคิดเห็นของกรรมการสถานศึกษา/ผู้ปกครอง/ผู้นำชุมชน ในด้าน การมีส่วนร่วมกับชุมชน ค่าเฉลี่ย ต่ำที่สุด ซึ่งเป็นข้อมูลยืนยันตรงกัน ทั้งของชุมชนและโรงเรียน ที่ยังเห็นความร่วมมือของชุมชนในการจัดการศึกษายังน้อยอยู่

1.3 ผลการวิเคราะห์ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ

1.3.1 ความคิดเห็นของกรรมการสถานศึกษา และผู้นำชุมชน และผู้ปกครองนักเรียน

1) ด้านการบริหารโรงเรียน โรงเรียนมีการจัดการบริหารเป็นอย่างดี โดยมีการมอบหมายงานให้บุคลากรอย่างชัดเจน ต้องการให้โรงเรียนให้มีแหล่งเรียนรู้ภายในชุมชน ให้ผู้บริหารและครูทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน มีการกำหนดแนวทางในการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมคืออยู่แล้ว ครูเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนด้วยดี

2) ด้านการจัดการเรียนการสอน คุณครูเอาใจใส่กับนักเรียนเป็นอย่างดี มีมาตรฐานในการจัดการเรียนรู้ เอาใจใส่ทั้งเรื่องการเรียนรู้และเรื่องสุขภาพ ส่งผลให้นักเรียนมีคุณภาพ ต้องการให้เน้นการสอนวัฒนธรรมไทย ให้ความเป็นคนไทยควบคู่ไปกับการฝึกคุณธรรมจริยธรรม เน้นด้านสุขอนามัยของนักเรียน

3) ด้านคุณภาพผู้เรียน นักเรียนมีการพัฒนาที่ดีขึ้นทั้งด้านการเรียนรู้ทั้งภายนอกและภายในโรงเรียน สามารถสอบเข้าสถาบันต่างๆ ในระดับต้นๆ สร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชน มีความรับผิดชอบ รู้จักการออมและกล้าแสดงออกในทางที่ดี ต้องการให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน มีโครงการสหกรณ์โรงเรียน โครงการออมทรัพย์ ฝึกให้มีการทบทวนบทเรียนที่เรียนในแต่ละวันและสามารถตอบคำถามและบอกเล่าให้ผู้ปกครองฟังได้ในการเรียนของแต่ละวัน

4) ด้านความร่วมมือกับชุมชน ต้องการบุคลากรในโรงเรียนสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนให้โรงเรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านในวันสำคัญต่างๆ ให้เน้นโครงการเยี่ยมบ้านและให้ครูไปสัมผัสกับนักเรียนในขณะที่อยู่กับผู้ปกครองที่บ้านจะได้เข้าถึงปัญหาของเด็กแต่ละคน

3.1.2 ผลการวิเคราะห์ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ของผู้บริหารและครู

1) ด้านการบริหารโรงเรียน ผู้บริหารต้องมีความเสียสละ ท่วงเท อุทิศเวลา มีความยุติธรรม สร้างขวัญและกำลังใจให้กับบุคลากร ให้บุคลากรได้มีโอกาส มีส่วนร่วมในการวางแผน

บริหาร และประเมินผลกิจกรรม ส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารพัฒนาโรงเรียน ผู้บริหารควรจัดสรรงบประมาณมาใช้ในการพัฒนาโรงเรียน อำนวยความสะดวกให้กับบุคลากร ส่งเสริมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู ในทุกด้าน

2) ด้านการจัดการเรียนการสอน ควรจัดแหล่งเรียนรู้ เช่น ต้นไม้พุดได้ ห้องสมุดนอก ห้องเรียน สวนสมุนไพร เพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้นอกห้องเรียน ควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทั้ง ในและนอกห้องเรียนเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน ให้มีการบูรณาการกับหลักสูตรท้องถิ่น นำปราชญ์ชาวบ้านมาช่วยในการเรียนการสอน ที่ใช้วิทยากรท้องถิ่น โดยใช้สื่อ วัสดุที่มีในท้องถิ่น ให้นักเรียนได้รู้จักการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่น ที่ใกล้จะหายไปจากชุมชน ส่งเสริมให้ครูได้พัฒนาตนเองตามศักยภาพ ความถนัด ความต้องการ และมีแหล่งเรียนรู้ให้กับครูได้สืบค้นองค์ความรู้เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอน และได้เรียนรู้อย่างมีความสุข

3) ด้านคุณภาพผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจในวิถีชีวิตท้องถิ่นรู้จักใช้ชีวิตและปฏิบัติตน ได้อย่างพอเพียง ควรมีการสอนซ่อมเสริมให้กับนักเรียนที่เรียนอ่อนหรือไม่ทันเพื่อน ส่งเสริมนักเรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมประเพณีในท้องถิ่น ชุมชน ยังมีนักเรียนอีกบางส่วนขาดทักษะการใช้ชีวิต จึงควรประสานความร่วมมือกับชุมชนเพื่อช่วยสร้างองค์ความรู้ อบรม สั่งสอน นำมาซึ่งการพัฒนาตรงตามศักยภาพของผู้เรียน

4) ด้านความร่วมมือกับชุมชน ชุมชนควรให้ความร่วมมือในการจัดแหล่งเรียนรู้และดูแลความประพฤตินักเรียน และแนะนำนักเรียนให้มีทักษะชีวิต มีการประชาสัมพันธ์ข่าวสารต่างๆ ในโรงเรียนให้ชุมชนทราบ ชุมชนต้องเสียสละและให้การสนับสนุน ปัจจัย วัสดุ อุปกรณ์ เพื่อนำมาใช้พัฒนาผู้เรียน มีส่วนร่วมและรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกับทางโรงเรียน

จากผลการวิเคราะห์ ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ของกรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน ผู้ปกครองนักเรียน ผู้บริหาร และครู ทั้ง 4 ด้าน ผู้บริหาร/คุณครู ปฏิบัติหน้าที่ได้ดี มีผลงานที่เกิดกับคุณภาพของผู้เรียนเป็นที่น่าพอใจของผู้ปกครอง แต่สิ่งที่ต้องพัฒนาและปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของ กรรมการสถานศึกษา ผู้นำชุมชน และผู้ปกครอง คือการ ประสานความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนเพื่อช่วยสร้างองค์ความรู้ อบรม สั่งสอน ผู้เรียน ให้มีทักษะชีวิต อยู่รอดปลอดภัย จากสิ่งแวดล้อมที่ไม่เอื้อในการดำรงชีวิต เพื่อการพัฒนาผู้เรียนให้รอบรู้ มีภูมิคุ้มกันที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรม

ในภาพรวมจากผลการวิเคราะห์สภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนของโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชายโสธร เขต 1 ในตอนที่ 1 จะเห็นได้ว่า ด้านการบริหารโรงเรียน และด้านการจัดการเรียนการสอน ทำได้ดี แต่ คุณภาพของผู้เรียนต้องปรับปรุงพัฒนาให้ดีขึ้นมากกว่าเดิม

ทั้งนี้ ควรนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ทั้ง ร่วมคิด ร่วมทำ ลงมือปฏิบัติ และสะท้อนผล เพื่อนำมาปรับปรุงพัฒนาการศึกษาของผู้เรียนต่อไป

ตอนที่ 2 ผลการศึกษาฐานการจัดกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านกุดเสถียร อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

การศึกษาฐาน ทีมผู้วิจัย ไปศึกษาข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านกุดเสถียร อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็นโรงเรียนต้นแบบในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจนประสบความสำเร็จ เพื่อเป็นแม่แบบในการดำเนินการและสร้างแรงจูงใจให้กับทีมผู้วิจัยในการดำเนินการโดยไปศึกษาฐานในวันที่ 17 สิงหาคม 2555 เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบบันทึกการศึกษาฐาน จำนวน 1 ฉบับ เป็นคำถามปลายเปิด จำนวน 7 ข้อ ผลมีดังนี้

ผลการศึกษาฐานโรงเรียนบ้านกุดเสถียร

1. ด้านการบริหารจัดการของโรงเรียน

โรงเรียนบริหารแบบมีส่วนร่วม ที่มีการประชุม วางแผนร่วมกันกับชุมชน แต่กระบวนการเริ่มต้นเกิดจากการปฏิบัติตน ปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียน ที่แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจจริงที่จะพัฒนาโรงเรียนให้อยู่ในระดับแนวหน้า ทำให้ชุมชนเห็นความพยายาม ความมุ่งมั่นของผู้บริหารที่จะพัฒนาโรงเรียน จึงเกิดความต้องการที่จะช่วยเหลือในทุกด้าน ทั้งกำลังกาย กำลังทรัพย์ และที่สำคัญทุกคน สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียนร่วมกัน จึงทำให้การบริหารจัดการง่ายขึ้น

สิ่งสำคัญในการบริหารจัดการ คือการให้เกียรติซึ่งกันและกัน การเปิดเวทีให้ชุมชนได้แสดงศักยภาพที่มีอยู่ สร้างพลังของการมีส่วนร่วมโดยไม่หวังผลตอบแทน ทุกฝ่ายมีความเสียสละ ขยัน อดทน จนสามารถบริหารจัดการ พัฒนาผู้เรียนบังเกิดผลเป็นที่ประจักษ์ ดังที่ นายชินนกรณ์ เชื้อบัณฑิต กรรมการสถานศึกษาโรงเรียนบ้านหนองไม้ตาย กล่าวว่าการไปดูงานทำให้ได้เรียนรู้มากขึ้น ได้เห็นของจริง ที่ชุมชนมีส่วนร่วมกับทางโรงเรียน และรู้แนวทางมาเป็นแบบอย่างที่จะพัฒนาโรงเรียนของเรา...

2. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

กระบวนการจัดการเรียนการสอน ยึดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการประชุมทำความเข้าใจระหว่างโรงเรียน และชุมชน ให้ทุกฝ่ายมีความรู้ ความเข้าใจและเป้าหมายของการจัดการศึกษาร่วมกัน จากนั้นใช้เวทีการประชุมในการก้าวเดินไปสู่เป้าหมาย นักเรียนมีอิสระเสรีภาพ ในการเรียนรู้ จัดหาวิธีการที่คิดว่าจะเป็นไปได้ไม่นำสู่ความเป็นไปได้ โรงเรียนมีบริบทที่เอื้อในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยแบ่งเป็นฐานการเรียนรู้ประกอบด้วย ฐานเรียนรู้ที่ 1 เติบโตเดินป่า ศึกษาธรรมชาติ ฐานที่ 2 ตลาดนัดสวนป่า ฐานที่ 3 ตู้ยาสมุนไพร ฐานที่ 4 ดันไม้กับชีวิต ฐานที่ 5 เศรษฐกิจพอเพียงและ ฐานที่ 6 ฐานคุณธรรม

ซึ่งแต่ละฐาน สามารถให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กับธรรมชาติ ได้เรียนรู้ของจริงที่ใกล้ตัว ได้สัมผัส และเป็นการปลูกฝังจิตสำนึกของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ การดำรงไว้ซึ่งความเป็นไทย การใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในชีวิตประจำวัน กิจกรรมการเรียนรู้การสอนมีการประเมินผล โดยครู โดยผู้เรียน ซึ่งวัดและประเมินผล ทั้ง ปัจจัย(Input) กระบวนการ (Process)และผลผลิต(Out come)

3. ด้านคุณภาพของผู้เรียน

จากการประเมินผลสำเร็จที่เกิดขึ้นนักเรียนโรงเรียนบ้านกุดเสถียร นักเรียนเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ กล้าคิด กล้าแสดงออก ในทางสร้างสรรค์ มีการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้เป็นฐาน ได้เรียนรู้จากของจริง จากธรรมชาติ ดังนี้

1. ได้รับรางวัลเหรียญทอง โครงการภาษาไทยช่วงชั้นที่ 2 เรื่อง”เรียนรู้สมุนไพร ด้วยภาษาไทยแสนสนุก” การแข่งขันทักษะทางวิชาการ งานมหกรรมการจัดการศึกษาส่วนท้องถิ่น ครั้งที่ 18 ปี 2553 ที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

2. ผลสอบ O-net ป.6 วิชาคณิตศาสตร์ ปีการศึกษา 2554 ได้คะแนนสูงสุด 90 คะแนน

3. ได้รับการนำเสนอผลงานทางสื่อหนังสือพิมพ์ข่าวสด เรื่อง บั้งไฟพะไล ดิดตำราชุมชน

4.นำเสนอผ่านบทโทรทัศน์ ของรายการ หุ่นแปลงตะวัน

“โรงเรียนบ้านกุดเสถียร อ.เจียงนง จ.ยโสธร โรงเรียนขนาดเล็กที่มองเห็นคุณค่าภูมิปัญญาในชุมชน ทั้งวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี นำมาสอนควบคู่กับวิชาการ เป็นการเรียนการสอนที่ทำให้เด็กมีความสุข สนุกในการเรียนรู้ เช่นเดียวกับภูมิปัญญาการทำ “บั้งไฟพะไล” นำมาบูรณาการกับวิชาคณิตศาสตร์” กระบวนการเชื่อมภูมิปัญญาสู่กิจกรรมการเรียนการสอน เป็นหน้าที่ของครู ส่วนการสอนภูมิปัญญาเป็นของชาวบ้าน”

4. ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน

โรงเรียนบ้านกุดเสถียร เป็นโรงเรียนที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจของชุมชน เนื่องจากโรงเรียนถูกยุบมาก่อน แต่ด้วยความต้องการให้มีโรงเรียนอยู่กับชุมชน ทางโรงเรียนโดยผู้อำนวยการโรงเรียนและชุมชน ได้เรียกร้องขอโรงเรียนคืน เพื่อจะช่วยกันบริหารจัดการให้โรงเรียนกลับมาอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อผู้อำนวยการจรัส ได้มาบริหารโรงเรียน มองเห็นว่าชุมชนมีความโดดเด่นเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนจึงได้นำเอาปราชญ์ชาวบ้านเข้ามาเป็นครูสอนในโรงเรียน เพื่อเชื่อมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้มีความสัมพันธ์กันแน่นขึ้น เช่น วิชาทอผ้าพื้นเมือง ชาวบ้านเริ่มบริจาค เครื่องมือสำหรับทอผ้า โดยให้วิชาเรียน 8 กลุ่มสาระเป็นสาระหลัก สอนผ่านภูมิปัญญา โดยมีคุณครูยาย คุณครูตา เป็นครูให้กับนักเรียนมีการจัดทำทำเนียบครูภูมิปัญญา เรียกว่าเป็นการสอนและอนุรักษ์พื้นบ้าน เชื่อมโยงบูรณาการ เช่น การทอผ้ากับวิชาเลข การออกแบบลวดลาย ขบวนการนับเส้นฝ้าย เอากระบวนการ

ของวิชาเลขคณิต วิทยาศาสตร์ ภาษาไทยบูรณาการกับเนื้อหาสาระสมุนไพรใกล้ตัว สมุนไพรที่มีอยู่ในท้องถิ่น มีการทำโครงการ สร้างรายได้แบบพึ่งตนเอง เป็นต้น

นอกจากชุมชนจะเป็นครูภูมิปัญญาแล้ว ชุมชนยังได้มาช่วยในการสร้างโรงเรียน สร้างแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน เช่น ปรับปรุงสภาพแวดล้อมของโรงเรียนให้น่าดู น่าอยู่ น่าเรียน สร้างฐานการเรียนรู้ในสวนป่าทั้ง 6 ฐาน เพื่อใช้สำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับนักเรียน จัดทำอาหารกลางวันให้กับนักเรียน ช่วยดูแลในเรื่องของพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียน ที่สำคัญผู้นำท้องถิ่นให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษา ให้การสนับสนุนงบประมาณ วัสดุ ครุภัณฑ์ สรรหาครูผู้สอนมาช่วยในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

5. ด้านการจัดตั้งแวดล้อมทั้งภายในและนอกห้องเรียน

โรงเรียนได้จัดแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนบนเนื้อที่ 32 ไร่ ที่สามารถออกแบบการเรียนรู้โดยใช้สวนป่าธรรมชาติเป็นแหล่งเรียน ซึ่งจัดเป็นฐานการเรียนรู้ ประกอบด้วยฐานการเรียนรู้ 6 ฐานภายในสวนป่าของโรงเรียน มีการบรรยายภาพของการเรียนรู้ เช่น มีความรู้ประกอบต้นไม้ในแต่ละต้นเป็นชื่อวิทยาศาสตร์ ชื่อภาษาไทย เพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้ได้ตลอดเวลา นอกจากนี้ มีป้าย คำขวัญต่างๆ ที่ปลูกจิตสำนึกให้ผู้เรียนอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ มีระบบนิเวศที่เป็นนาข้าวให้นักเรียนเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ (Learning by doing) มีต้นไม้หลากหลายชนิด มีสวนสมุนไพรในสวนป่าเพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้ มีพืชชั้นต่ำ เช่น เห็ด รา มอส ตะไคร้น้ำ ในการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ มีสิ่งมีชีวิตเล็กๆ เพื่อเรียนรู้วัฏจักรชีวิต ประกอบกับ มี โรงสีข้าวกล้องภายในโรงเรียน มีบ่อเลี้ยงปลา มีการทำนาโยน ซึ่งเป็นนวัตกรรมในการทำนาแบบใหม่ที่นำมาใช้ในปีการศึกษา 2555 นอกจากนี้ยังมีแหล่งเรียนรู้นอกสถานศึกษาที่สามารถให้นักเรียนได้ไปศึกษาเรียนรู้เช่น ศูนย์ฝึกอาชีพทอดผ้าไหมการออกลายผ้าในโครงการของสมเด็จพระราชินี ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เฉลิมราชวงศ์ราชัน 80 พรรษา ศูนย์เกษตรอินทรีย์ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง

6. จุดเด่นของโรงเรียน

จุดเด่นของโรงเรียน ที่เห็นเด่นชัดที่สุด คือการบริหารจัดการที่สามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านเข้ามามีส่วนช่วยในการจัดการศึกษา มาพัฒนาโรงเรียน โดยอาศัย กำลังกาย กำลังทรัพย์ และพลังของความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของโรงเรียนร่วมกัน ของทุกคนในชุมชน มาเป็นพลังในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาจนเกิดผลเป็นที่ประจักษ์ จนสามารถทำให้โรงเรียนบ้านกุดเสถียรเป็นแหล่งสำหรับการศึกษาดูงานของโรงเรียนอื่นทั่วประเทศ จนสามารถพัฒนาได้รับรางวัลโรงเรียนขนาดเล็ก รับโล่รางวัลพระราชทาน สังกัดตั้งแต่ปี 2550-2552 เป็นตัวแทนของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 2 ในการจัดงานถนนคนเรียน ของเขตการศึกษา ทำให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานได้มาถ่ายทำสารคดี การบูรณาการการจัดการศึกษาที่มีส่วนร่วมของชุมชน สร้างความภาคภูมิใจให้กับชุมชน และคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้

ร่วมทำวิจัยเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตของผู้เรียน และ สกว.ให้ทุนวิจัยเรื่องการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อพัฒนาเยาวชนอย่างมีส่วนร่วม แบ่งเป็น 4 ฐานกิจกรรม คือ ทอผ้า สมุนไพร เกษตรอินทรีย์ ประเพณี ที่เป็นการวิจัยและพัฒนาเด็ก ให้เรียนรู้ผ่านกิจกรรมปฏิบัติการ ทำให้โรงเรียนมีนักเรียนเข้ามาเรียน เพิ่มขึ้น ปัจจุบันมี 109 คน เป็นเครื่องยืนยันว่าโรงเรียนพัฒนากระบวนการเรียนรู้ สร้างคุณภาพ การศึกษาจนเป็นที่เชื่อถือของผู้ปกครอง

6. สิ่งที่ได้จากการดูงานและนำมาพัฒนางานในหน้าที่ หรือพัฒนาต่อยอด

สิ่งได้จากการดูงานโรงเรียนต้นแบบการจัดกระบวนการเรียนที่ใช้การมีส่วนร่วมของ ชุมชนของโรงเรียนบ้านกุดเสถียร

1.ผู้บริหารต้องมีความมุ่งมั่น ทุ่เม่ และเสียสละ มีความจริงใจกับนักเรียน ผู้ปกครอง และผู้นำชุมชน

2. ชุมชนต้องมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียน ร่วมกับครู ผู้บริหาร

3.ต้องมีผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ที่สามารถชักนำให้ผู้ปกครองนักเรียน ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน

4.ชุมชน ต้องเข้าในการมีส่วนร่วม ที่อาศัยความร่วมมือระหว่าง บ้าน และโรงเรียน ซึ่ง ต้องเอื้อต่อการทำงานซึ่งกันและกัน

5. การนำเอาปราชญ์ชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้พัฒนาผู้เรียนเป็นการเพิ่ม ศักยภาพของผู้เรียน สร้างสรรค์ จรรโลงวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม สร้างและต่อยอดการปฏิบัติที่ เป็นภูมิปัญญาให้ชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ต่อไป

6.พลังของชุมชนมีความสำคัญมากกว่าการใช้งบประมาณ

7. ตัวอย่างผลงานที่เกิดกับโรงเรียนบ้านกุดเสถียร เป็นแรงบันดาลใจให้กับผู้ไปศึกษาดูงาน ได้เป็นแบบอย่างในการติดตาม คิดต่อ และคิดต่าง

ผลจากการสะท้อนความคิดของผู้ไปร่วมศึกษาดูงานที่โรงเรียนบ้านกุดเสถียร อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร ซึ่งเป็นโรงเรียนต้นแบบ ที่ใช้การมีส่วนร่วม ของชุมชน ในการพัฒนาโรงเรียน ทำให้ผู้ไปร่วมศึกษาดูงาน ได้เกิดแนวคิด และจุดประกายความคิด มองหาแนวทางที่จะนำมาปรับ หรือประยุกต์ใช้กับโรงเรียนของตน โดยเฉพาะที่มวิจัยของโรงเรียน ที่มาจากผู้นำชุมชน กรรมการสถานศึกษา ซึ่งเป็นองค์คณะบุคคล ที่เป็นหลักในการเสนอแนวคิด นโยบาย และมีพลังอำนาจในการ ชักจูง ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ปกครองนักเรียน เข้ามาร่วมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยใช้ศักยภาพ ของชุมชน และทรัพยากรในชุมชนที่มีอยู่ มาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งการศึกษาดูงานครั้งนี้ เป็นประโยชน์อย่างมากสำหรับ ทีมวิจัยในแต่ละโรงเรียนทั้ง 7 โรงเรียน

ตอนที่ 3 ผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กรรมการสถานศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ปกครองนักเรียน ในพื้นที่ดำเนินการ 7 โรงเรียน

การสนทนากลุ่มครั้งที่ 1 เริ่มดำเนินการตั้งแต่วันที่ 29 สิงหาคม 2555 ถึงวันที่ 3 กันยายน 2555 และดำเนินการในการสนทนากลุ่มครั้งที่ 2 ในระหว่างวันที่ 26-30 พฤศจิกายน 2555 ณ โรงเรียนที่เป็นที่ตั้งของพื้นที่ดำเนินการทั้ง 7 โรงเรียน โดยในแต่ละพื้นที่ที่มีผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มจำนวน 8-17 คน ประกอบด้วย ทีมวิจัย กรรมการสถานศึกษา ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ปกครองนักเรียน เครื่องมือที่ใช้ ใช้แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group) แบบกึ่งมีโครงสร้างจำนวน 2 ฉบับ ผลปรากฏดังนี้

1. ด้านการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียน

ความคาดหวังของชุมชนต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน ต้องการให้โรงเรียนมีหลักสูตรที่เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น จัดกิจกรรมที่หลากหลายให้กับผู้เรียนเลือกเรียนตามความสนใจ มีอุปกรณ์และสื่อการเรียนที่หลากหลาย นำแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน โรงเรียนต้องมีการจัดระบบดูแลช่วยเหลือผู้เรียนที่เข้มแข็งและทั่วถึง มีการส่งเสริมความสามารถพิเศษของผู้เรียน มีการจัดกิจกรรมส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย สถานศึกษามีสภาพที่เอื้อต่อการเรียนมีอาคารที่เหมาะสม มีการส่งเสริมสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยของผู้เรียน มีห้องเรียน ห้องสมุดและห้องกิจกรรมต่าง ๆ มีสิ่งอำนวยความสะดวกพอเพียงและอยู่ในสภาพ ใช้งานได้ดี มีการจัดและใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกสถานศึกษา มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลกับแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาในท้องถิ่นร่วมกัน

ชุมชนมีความต้องการให้โรงเรียน มีการพัฒนา โดย ผู้บริหาร มีความสามารถในการบริหารจัดการครูมีความรู้ใน ด้านการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังที่ นายอาคม สายสวาท ปราชญ์ชาวบ้าน โรงเรียนบ้านชำ กล่าวว่า ...ผู้บริหารต้องมีความรับผิดชอบสูง และเป็นผู้นำในการพัฒนาโรงเรียน

แนวทางหรือข้อเสนอแนะ ในการพัฒนาให้การจัดการศึกษาของโรงเรียนให้เกิดคุณภาพตามความต้องการ โดยจัดให้โรงเรียนเป็นแหล่งวิทยาการในการแสวงหาความรู้และบริการชุมชน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน ให้โรงเรียนสนับสนุนให้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาและชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตร ระดับสถานศึกษา ดังที่ ร้อยตรีถาวร คำมัน กรรมการสถานศึกษา โรงเรียนบ้านน้ำไผ่ กล่าวว่า... การมีส่วนร่วมของชุมชน เกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ซึ่งการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมต้องคำนึงถึง วิถีการดำเนิน ชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม..... และ นายปรีชา พล ธานี ผอ.ร.ร.วัดบ้านเปาะ กล่าวว่า ... ต้องสร้างแรงศรัทธา โรงเรียนต้องสร้างแรงจูงใจ ให้มี

จุดเด่น และให้ได้รับความเชื่อมั่นจากชุมชนและมีความร่วมมือซึ่งกันและกัน ระหว่างโรงเรียนและชุมชน...

2. ด้านการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน

โรงเรียน ครูมีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอน มีความประพฤติเรียบร้อย ดูแลเอาใจใส่นักเรียนทุกคน มีแหล่งเรียนรู้ในชุมชนอย่างหลากหลาย ใช้วิทยากรรวมทั้งภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการจัดการศึกษาของโรงเรียน มีอาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องเรียนห้องปฏิบัติการ ห้องบริการเพียงพอเหมาะสมกับความต้องการใช้ มีพื้นที่ในการจัดกิจกรรมกีฬาและพักผ่อนในโรงเรียนอย่างเพียงพอและเหมาะสม

ความคาดหวังของชุมชนต่อการจัดการเรียนการสอนของครู พบว่า ชุมชนต้องการครูที่มีความรู้ความสามารถตรงกับงานที่รับผิดชอบ ครูต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับผู้เรียน ผู้ปกครอง ชุมชน ครูต้องมีความเสียสละอดทน มีความมุ่งมั่นในการสอน และพัฒนาผู้เรียน มีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีในการพัฒนาการเรียนรู้ของตนเองและผู้เรียน

ความต้องการให้โรงเรียน มีการพัฒนาด้านการจัดการเรียนการสอนของครู มีการนำสาระความรู้ในท้องถิ่นเข้ากับรายวิชาที่ผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์ มีครูที่เหมาะสม และเพียงพอตามเกณฑ์มาตรฐาน มีสื่ออุปกรณ์เทคโนโลยี เพื่อการบริหารจัดการเหมาะสม เอื้อต่อการเรียนรู้ มีการพัฒนาผู้เรียนทุกด้าน เป็นคนดี คนเก่ง มีความสุข สามารถศึกษาต่อ และประกอบอาชีพได้

แนวทางหรือข้อเสนอแนะ ในการพัฒนาให้การจัดการเรียนการสอนของครู เพื่อให้เกิดคุณภาพตามความต้องการโดยให้มีการนำปราชญ์ชาวบ้านเข้ามาช่วยในการจัดการเรียนการสอน มีการนำหลักสูตรที่เหมาะสมกับนักเรียนและท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ให้โรงเรียนเป็นแบบอย่างที่ดีและให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน ดังที่ นายไมตรี สิ้นไธรก ปราชญ์ชาวบ้านบ้านควนบากน้อย กล่าวว่า อยากให้โรงเรียน มีการประชุมวางแผนการทำงานโดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกคนทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการวางแผนการทำงาน เริ่มต้นจากจิตอาสา

แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนที่จะสามารถนำมาพัฒนาคุณภาพการศึกษาซึ่งมีอยู่อย่างหลากหลายในชุมชนพื้นที่การดำเนินงานซึ่งแตกต่างออกไป ได้แก่ สวนสุขภาพ ห้วยสันโดศ คอนปู้ตา วัดป่าคงเวิน รีสอร์ท ศาลากลางบ้าน สำนักงานกองทุนหมู่บ้าน ร้านค้าสหกรณ์ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน นอกจากนี้ ยังมี แหล่งเรียนรู้ที่เป็น บุคคล ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ งานใบตอง น้ายาล้างจาน ทำคันเบ็ดตกปลา นวดแผนไทย สมุนไพร การทำขันหมากเบ็ง พานบายศรี การทอผ้า การจักสานของใช้ด้วยไม้ไผ่ การทำปุยข้าวภาพ ทำคันเบ็ดตกปลา การจักสาน (สานกระเป๋) การคิดค้น การเป่าแคน การตีกลองยาว การทอเสื่ออก การสานกระติบข้าวฮั้ตสิบสอง คลองสิบสี่ โคมลม กะสลักไม้การปลูกเห็ดนางฟ้า การทำกระเป๋และถักสายกระเป๋การทำพานพุ่มสักการะ การทำพานพุ่มสักการะ การทำรองเท้าแตะ การฝึกหัดคิดค้น การฝึกกลอนรำและเป่าแคน การแต่งหน้า

ทำผม ดังที่ นายสุพจน์ แสงชาติ กรรมการสถานศึกษาบ้านหนองไม้ตาย กล่าวว่า.....ชุมชนมีความพร้อมที่จะสอนภูมิปัญญาท้องถิ่น ในปีการศึกษา 2555 นี้ จำนวน 2 เรื่องคือ งานจักสานโดยให้พ่อนิคม แก้วทองเป็นผู้สอน และการทำพานบายศรี ให้ แม่ภาณี และแม่ณอม เป็นผู้สอน

3. คุณภาพผู้เรียน

ความคาดหวังของชุมชนต่อคุณภาพของนักเรียน ต้องการให้นักเรียนในท้องถิ่นมีอาชีพที่สุจริต มีคุณธรรมจริยธรรม มีวินัยในตนเอง กล้าคิด กล้าทำ มีความรับผิดชอบ มีทักษะในการใช้ชีวิตที่ดี มีสุขภาพพลานามัยที่สมบูรณ์ ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญาอย่างเหมาะสม มีผลการเรียนดี ผ่านเกณฑ์ตามหลักสูตร เป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน

ความต้องการให้โรงเรียน มีการพัฒนาด้านคุณภาพผู้เรียน ด้านวินัย มีความรับผิดชอบ แต่งกายเรียบร้อย มีสัมมาคารวะ ผู้เรียนมีความกตัญญูกตเวที รักเคารพพ่อแม่ ผู้ปกครอง ระลึกถึงพระคุณของครู อาจารย์ และผู้มีพระคุณ มีความภูมิใจในความเป็นไทย เห็นคุณค่าในภูมิปัญญาไทย สนับสนุนการใช้สินค้าไทย รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไทย มีทักษะในการทำงาน ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีความเพียรพยายาม ขยัน อดทน ละเอียดรอบคอบในการทำงาน ดังที่ นายแสง สาริบุตร กรรมการสถานศึกษาโรงเรียนวัดบ้านเปาะ กล่าวว่าต้องการพัฒนาตัวผู้เรียนให้มีคุณภาพ โดยเฉพาะด้านคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้เรียน เช่น กิริยามารยาทความรับผิดชอบ การมีวินัยในตนเอง เชิญวิทยากรภายนอกเข้าร่วม ซึ่งที่ผ่านมาโรงเรียนก็ทำอยู่แล้ว แต่อยากจะให้ทำเพิ่มขึ้นให้มากกว่านี้...

แนวทางหรือข้อเสนอแนะ ในการพัฒนาการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ควรให้ชุมชนเข้ามาร่วมกิจกรรมในการพัฒนาโรงเรียน ผู้เรียนรู้จักท้องถิ่น รักและร่วมพัฒนาท้องถิ่นของตนเอง ให้มีความรู้ความเข้าใจในภูมิปัญญาไทย ส่งเสริมและรักภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการสืบสานวัฒนธรรมและประเพณีที่ดีงาม ของท้องถิ่นและของไทย

4. ด้านความร่วมมือของชุมชน

ชุมชนมีส่วนสำคัญในการพัฒนาโรงเรียน โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมร่วมกับโรงเรียนในการสร้างหลักสูตรท้องถิ่นที่สัมพันธ์ และสอดคล้องกับความเป็นจริงของสภาพชุมชน สนองความต้องการและวิถีชีวิตของชุมชนในท้องถิ่น โดยบุคคลในท้องถิ่น เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้ผู้นำชุมชน ผู้ปกครอง มาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและประเมินผล ในลักษณะของการร่วมกันจัดการศึกษาให้แก่คนในชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชนนั้น ๆ ด้วยบนพื้นฐานของการมีส่วนร่วม ดังที่ นายสุระพงศ์ คำบุญสา กรรมการสถานศึกษาโรงเรียนบ้านเวินชัย กล่าวว่า ผมขอสมัครมาเป็นครูสอนให้กับนักเรียน ครับ แต่ว่าผมชอบจักตอก ผมจักตอกสวย ผมจะเป็นฝ่ายสอนนักเรียนจักตอกให้ครับ.....

แนวทางที่จะทำให้เกิดกระบวนการพัฒนาโรงเรียนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ทำได้โดยการสร้างความตระหนักให้เกิดจากจิตใจที่ต้องการเข้าร่วมในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพื่อให้

เกิดผลต่อความต้องการของกลุ่มคนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตทางสังคม ทั้งนี้ ในการที่จะให้ ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงนั้น การจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมต้องคำนึงถึง วิธีการดำเนินชีวิต ค่านิยม ประเพณี ทัศนคติของบุคคล เพื่อให้เกิดความสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรม เพราะกลุ่ม คนในชุมชน มีความแตกต่างกันใน ลักษณะส่วนบุคคล ลักษณะทางเศรษฐกิจ และการได้รับข้อมูลข่าวสาร

5.ปัจจัยแห่งความสำเร็จ

สิ่งที่ทำให้โรงเรียนประสบความสำเร็จในการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ คือ โรงเรียนใช้การบริหารจัดการ โดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน(School based Management) ภายใต้อัตลักษณ์การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีหรือหลักธรรมาภิบาล (Good Governance)ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยทั้งผู้บริหาร ครูและชุมชนร่วมกัน มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านสถานที่ และร่วมกันแสวงหาผู้ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ในการพัฒนาโรงเรียน

แนวทางในการพัฒนาโรงเรียนของเราให้ประสบความสำเร็จ มีวิธีการหลากหลายวิธี ขึ้นกับบริบทของพื้นที่ดำเนินการ ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อตนเอง และงานของส่วนรวม รู้จักประหยัด มีทักษะความคิดสร้างสรรค์ กล้าแสดงออก มีวินัย สุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดี ครูต้องศึกษาและจัดทำนวัตกรรมเพื่อให้สื่อ ประกอบกระบวนการสอน มีความรับผิดชอบ ให้ความร่วมมือในการดำเนินงานต่างๆ และจัดการเรียนรู้ได้เต็มศักยภาพ มีการจัดโครงการ กิจกรรมหลากหลาย ส่งเสริมให้ผู้เรียนที่มีความสามารถพิเศษ และดูแลนักเรียนที่ประสบปัญหาทั้งด้านการเรียนและพฤติกรรม ผู้บริหารมีความเป็นผู้นำทางวิชาการ มีความมุ่งมั่นในการพัฒนาโรงเรียนในทุกขณะ กระบวนการสถานศึกษา ผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และชุมชนมีส่วนร่วม ในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน และสถานศึกษา โดยมีผู้นำชุมชน ดังที่ นายบุญราช พัฒนเกษม ผู้นำชุมชนบ้านนาโพธิ์ กล่าวว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จ คือ ผู้บริหาร ครูและ ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านสถานที่ และร่วมกันแสวงหาผู้ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ ในการพัฒนาโรงเรียน

จากการสนทนากลุ่ม ทั้ง 2 ครั้งในพื้นที่บริการทั้ง 7 แห่ง พบว่า ในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษานั้น

1. โรงเรียนต้องสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนเป็นเจ้าของสถานศึกษา มีความรักและหวงแหนสถานศึกษาของตน
2. บุคลากรในโรงเรียนให้ความสำคัญกับชุมชน ร่วมมือช่วยเหลืองาน งานของชุมชน ด้วยความเต็มใจ และสม่ำเสมอ
3. โรงเรียนเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในโรงเรียน และแสดงความคิดเห็นในด้านการจัดการเรียนการสอน

4. โรงเรียนนำเสนอผลงานแก่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนเห็นความสำคัญของการจัดการเรียนการสอน อย่างเป็นรูปธรรม

5. การบริหารโรงเรียนจะต้องยึดหลัก ชื่อสัตย์ สุจริต โปร่งใส ตรวจสอบได้ เพื่อสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นกับชุมชน

6. โรงเรียนต้องยอมรับและให้เกียรติ ยกย่อง ชมเชย ผู้มีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น

7. โรงเรียนสร้างความเชื่อมั่น ศรัทธาให้ชุมชนได้ประจักษ์ อาทิ เช่น ความสามัคคีของครูในโรงเรียนด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะหนัก-เบา เต็มที่กับงาน เพื่อดึงพลังชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษาเบื้องต้น

8. สร้างแรงจูงใจให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา ให้ความสำคัญต่อบุคลากร/ชุมชน ความเป็นกันเอง และให้เกียรติกันและกันเสมอต้นเสมอปลาย

9. โรงเรียนและกรรมการสถานศึกษา ผู้เกี่ยวข้อง ได้เสนอแนะบุคคลในชุมชน โดยแต่งตั้งเป็นกรรมการในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น ตลอดทั้งทางชุมชนจัดกิจกรรมต่าง ๆ เช่นกัน

10. ครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องเข้าร่วม และให้ความช่วยเหลือร่วมมือ เสียสละทั้งกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังใจและกำลังความคิด ที่ชุมชนจัดกิจกรรมขึ้น

11. โรงเรียนจะต้องมีการจัดการเรียนการสอนให้เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนและผู้เรียน

12. โรงเรียนต้องมีภูมิทัศน์ที่ดีเหมาะสำหรับการเรียนการสอนน่าอยู่น่าเรียน และต้องตาต้องใจผู้คนในชุมชน

13. โรงเรียนต้องติดตามกำกับดูแลช่วยเหลือ ความปลอดภัยของผู้เรียน และวัดประเมินผล เป็นระยะ ๆ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการนำเสนอแก่ชุมชน พร้อมทั้งนำมาปรับปรุงแก้ไข หรือพัฒนาต่อยอดต่อไป

สำหรับวิธีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนสามารถที่จะนำเข้าสู่กระบวนการเรียนการสอนหลากหลายรูปแบบ ดังนี้

1. ประชุมร่วมกับชุมชน เพื่อแสวงหาผู้มีความรู้ด้านต่าง ๆ เข้าเป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ให้กับผู้เรียน ในสถานศึกษา

2. ร่วมกันแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อปฏิบัติงานตามลำดับขั้นตอน

3. ร่วมกันคัดเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เห็นว่ามีค่าและประโยชน์แก่ผู้เรียน

4. ร่วมกันเขียนหลักสูตรและกำหนดการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา

5. โรงเรียนให้เกียรติ เชิญท่านมาแสดงความคิดเห็น ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนในชุมชนของท่าน

6. ขอความร่วมมือจากภูมิปัญญาชาวบ้านเข้ามาเป็นวิทยากรพิเศษในรายวิชาที่เกี่ยวข้องเชิงวิทยากรท้องถิ่นเข้ามาสอนโดยขอรับการสนับสนุนงบประมาณจาก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1 นำนักเรียนไปศึกษา เรียนรู้จากการปฏิบัติของชาวบ้านโดยตรงจากสถานประกอบการ

7. ให้เกียรติ ขก้อง ชมเชยท่าน ที่ให้เกียรติ และเสียสละเวลาที่ท่านนำความรู้มาสอน และเกิดผลดีแก่สถานศึกษา และผู้เรียน

8. ให้มีงบประมาณส่วนหนึ่ง เพื่อเป็นค่าตอบแทนในการเข้ามาเป็นผู้จัดการเรียนการสอน

9. นำนักเรียนศึกษาสู่แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น นำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่แผนการจัดการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ ฝึกปฏิบัติ/สรุปผล/ติดตามผล/ประเมินผล

10. ครูและบุคลากรในโรงเรียน ต้องอำนวยความสะดวกด้านต่างๆ เพื่อให้เอื้อต่อชุมชนที่มาขยายผลให้กับผู้เรียนอย่างเต็มที่

ผลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม ในพื้นที่ดำเนินการทั้ง 7 โรงเรียน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ที่มีอยู่ในท้องถิ่น สามารถที่จะนำเข้าสู่สถานศึกษาโดยชุมชนดังตาราง 4.5

ตาราง 4.5 แสดง ความคิดเห็นของผู้ร่วมสนทนากลุ่ม นำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่การจัดการกระบวนการเรียนการสอนในพื้นที่ดำเนินการ

ชื่อโรงเรียน	ประเด็น ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน	เงื่อนไขความสำเร็จ
1.บ้านหนองไม้ตายฯ	1.การทำขันหมากเบ็ง พานบายศรี 2.การทอผ้า 3.การจัดสานของใช้ด้วยไม้ไผ่ 4.การทำปุ๋ยชีวภาพ และน้ำยาล้างจาน	โรงเรียนต้องกำหนดแผนการสอนให้ชัดเจน
2.บ้านน้ำโผ	1.การทำพานบายศรีสู่ขวัญ และทำขันหมากเบ็ง 2.การจัดสาน (สานกระเป๋)	โรงเรียนต้องประสานกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการกำหนดการสอน
3.บ้านเวินชัย	1.งานใบตอง 2.น้ำยาล้างจาน 3.ทำคั้นเบ็ดตกปลา 4.นวดแผนไทย 5.สมุนไพร	ชุมชนเข้ามามีบทบาท กำหนดการสอนร่วมกับทางโรงเรียน

ตาราง 4.5 (ต่อ)

ชื่อโรงเรียน	ประเด็น ภูมิปัญญาท้องถิ่น/ปราชญ์ชาวบ้าน	เงื่อนไขความสำเร็จ
4. บ้านควนบกน้อย	1.การคิดพิณ 2.การเป่าแคน 3.การตีกลองยาว 4.การทอเสื่อกก 5.การสานกระติบข้าว 6.การทำพานบายศรีสู่ขวัญ 7.ฮีดลีสอง คลองลีสี่ 8.โคมลม 9.แกะสลักไม้ 10.งานจักสาน	โรงเรียนจัดทำแผนการสอน วัน เวลา สถานที่ ไว้ให้ชัดเจน และประสานกับภูมิปัญญา ท้องถิ่น
5.วัดบ้านเปาะ	1.ประเพณีวัฒนธรรม ฮีด ลีสอง คลอง ลีสี่ 2.ศิลปะการแสดง 3. การสานตะกร้า 4.การทำพานบายศรี 5. ช่างไฟฟ้า 6. พิธีกรรมต่างๆ	การกำหนดกิจกรรมที่จะสอน ชุมชนและทาง โรงเรียนต้องช่วยกันออกแบบ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้
6.บ้านชำ	1.วงดนตรีพื้นเมือง(โปงลาง) 2. การเลี้ยงไก่พื้นเมือง 3. การทำขนมไทย	โรงเรียนต้องกำหนดแผนการ สอนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ ชัดเจน
7.บ้านนาโพธิ์	1.การปลูกเห็ดนางฟ้า 2.การทำกระเปาะและถักสายกระเปาะ 3.ขนมไทย 4.การทำพานบายศรีสู่ขวัญ 5.การฝึกหัดคิดพิณ 6.กลองยาวและเป่าแคน	ชุมชนเป็นผู้กำหนดกิจกรรม การเรียนการสอน โดยขอใช้ เวลาและนักเรียนในการสอน จากทางโรงเรียน

ผลจากการระดม ความคิดเห็นของผู้ร่วมสนทนากลุ่ม นำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่การจัด
กระบวนการเรียน การสอนในพื้นที่ดำเนินการ ทั้ง 7 โรงเรียน ทำให้ได้ข้อสรุป ภูมิปัญญาท้องถิ่น
หรือปราชญ์ชาวบ้าน ที่จะนำเข้าสู่กระบวนการจัดการเรียนรู้ในโรงเรียน หลากหลายสาขา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ

กับบริบท และความพร้อมของชุมชน และ การประกอบอาชีพของชุมชน รวมทั้งขนบธรรมเนียม ประเพณีของคนชุมชน ที่ต้องจรรโลงไว้ ในลักษณะของวัฒนธรรมที่ดำรงในชุมชน จึงทำให้เกิดภูมิ ปัญญาจากปราชญ์ชาวบ้าน ในการอนุรักษ์ วิถีชีวิต ของคนในชุมชน สิ่งที่จะทำให้เกิดการการจัด กระบวนการเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน โรงเรียนต้องนำนักเรียนเข้าหาชุมชน บางกิจกรรม ต้องเรียนรู้ที่บ้านของปราชญ์ชาวบ้าน ซึ่งมีความสะดวก และเครื่องมือ วัสดุอุปกรณ์ สื่อ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งบางภูมิปัญญา ไม่สามารถที่จะนำมาสอนในโรงเรียนได้ ดังนั้น ผู้บริหาร และครู ต้องวางแผน และสร้างความเข้าใจร่วมกัน ก่อนที่จะดำเนินการ

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การศึกษากระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1 สรุปผลการวิจัยตามหัวข้อดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการวิจัย
2. สรุปผล
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลสภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนของโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ และโรงเรียนขนาดเล็กอื่นๆ ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1
2. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ของโรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1
3. เพื่อศึกษาปัจจัยเงื่อนไขของความสำเร็จในการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กให้เป็นต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน
4. เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน

สรุปผล

สรุปผล ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์สภาพการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชนของโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1 สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วน

ใหญ่เป็นผู้ปกครองนักเรียน คิดเป็นร้อยละ 39.90 มีอายุระหว่าง 41-50 ปี คิดเป็นร้อยละ 41.70 และมีวุฒิการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย คิดเป็นร้อยละ 33.90

สรุปผล สภาพการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ ตามความคิดเห็นของกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน/ผู้ปกครอง/ผู้นำชุมชน พบว่า กรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครองนักเรียน ผู้นำชุมชน มีความคิดเห็นต่อกระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการเรียนรู้โดยมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.90$) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการเรียนการสอนของโรงเรียน ($\bar{X} = 3.97$) รองลงมา คือ ด้านการบริหารของโรงเรียน ($\bar{X} = 3.93$) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ($\bar{X} = 3.86$) และด้านคุณภาพของผู้เรียน ($\bar{X} = 3.81$) ตามลำดับ

สรุปผล สภาพการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู พบว่า ผู้บริหาร และครู มีความคิดเห็นต่อกระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการเรียนรู้โดยมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.14$) โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการเรียนการสอนของโรงเรียน ($\bar{X} = 4.36$) รองลงมา คือ ด้านการบริหารของโรงเรียน ($\bar{X} = 4.24$) ด้านคุณภาพของผู้เรียน ($\bar{X} = 4.01$) และด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน ($\bar{X} = 3.93$) ตามลำดับ

สรุปได้ว่า สภาพการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ ตามความคิดเห็นของกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน/ผู้ปกครอง/ผู้นำชุมชน ผู้บริหารและครู การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ดี ผู้บริหารมีภาวะผู้นำทางวิชาการ บริหารจัดการได้ดี ส่วนคุณภาพของผู้เรียนต้องร่วมมือกันหลายฝ่าย โดยเฉพาะชุมชน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนา โดยที่หน่วยงานของรัฐ มีบุคลากรทางการศึกษาไม่เพียงพอ หรือไม่มีความสามารถเฉพาะทาง จำเป็นต้องอาศัย ภูมิปัญญามาร่วมจัดการศึกษาให้กับผู้เรียน

สรุปผล ตอนที่ 2 สรุปผลศึกษาดูงานการจัดกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านกุดเสถียร อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ พบว่า

ด้านการบริหารจัดการของโรงเรียน โรงเรียนบริหารแบบมีส่วนร่วม ที่มีการประชุมวางแผนร่วมกันกับชุมชน สิ่งสำคัญในการบริหารจัดการ คือการให้เกียรติซึ่งกันและกัน การเปิดเวที

ให้ชุมชนได้แสดงศักยภาพที่มีอยู่ สร้างพลังของการมีส่วนร่วมโดยไม่หวังผลตอบแทน ทุกฝ่ายมีความเสียสละ ขยัน อดทน จนสามารถบริหารจัดการ พัฒนาผู้เรียนบังเกิดผลเป็นที่ประจักษ์

ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กระบวนการจัดการเรียนการสอน ยึดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการประชุมทำความเข้าใจระหว่างโรงเรียน และชุมชน ให้ทุกฝ่ายมีความรู้ ความเข้าใจและเป้าหมายของการจัดการศึกษาร่วมกัน จากนั้นใช้เวทีการประชุมในการก้าวเดินไปสู่เป้าหมาย นักเรียนมีอิสระ เสรีภาพ ในการเรียนรู้ จัดหาวิธีการที่คิดว่าจะเป็นไปได้ นำสู่ความเป็นไปได้ โรงเรียนมีบริบทที่เอื้อในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยแบ่งเป็นฐานการเรียนรู้ประกอบด้วย ฐานเรียนรู้ที่ 1 เตรียมดินป่า ศึกษาธรรมชาติ ฐานที่ 2 ตลาดนัดสวนป่า ฐานที่ 3 ดู่ยาสมุนไพร ฐานที่ 4 ดันไม้กับชีวิต ฐานที่ 5 เศรษฐกิจพอเพียง และ ฐานที่ 6 ฐานคุณธรรม

ด้านคุณภาพของผู้เรียน จากการประเมินผลสำเร็จที่เกิดขึ้นนักเรียนโรงเรียนบ้านกุดเสถียร นักเรียนเป็นผู้ที่มีความคิดสร้างสรรค์ กล้าคิด กล้าแสดงออก ในทางสร้างสรรค์ มีการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้เป็นฐาน ได้เรียนรู้จากของจริง จากธรรมชาติ ส่งผลให้ ได้รับรางวัลเหรียญทอง โครงการภาษาไทยช่วงชั้นที่ 2 เรื่อง "เรียนรู้สมุนไพร ด้วยภาษาไทยแสนสนุก" การแข่งขันทักษะทางวิชาการ งานมหกรรมการจัดการศึกษาส่วนท้องถิ่น ครั้งที่ 18 ปี 2553 ที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษรวมทั้ง นำเสนอผ่านบทโทรทัศน์ ของรายการ ทูตแสงตะวัน กระบวนการเชื่อมโยงภูมิปัญญาสู่กิจกรรมการเรียนการสอน เป็นหน้าที่ของครู ส่วนการสอนภูมิปัญญาเป็นของชาวบ้าน

ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน โรงเรียนบ้านกุดเสถียร ชุมชนมีความโดดเด่นเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น โรงเรียนจึงได้นำเอาปราชญ์ชาวบ้านเข้ามาเป็นครูสอนในโรงเรียน เพื่อเชื่อมระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้มีความสัมพันธ์กันแน่นขึ้น เช่น วิชาทอผ้าพื้นเมือง ชาวบ้านเริ่มบริจาคเครื่องมือสำหรับทอผ้า โดยใช้วิชาเรียน 8 กลุ่มสาระเป็นสาระหลัก สอนผ่านภูมิปัญญา โดยมีคุณครู ยาย คุณครูตา เป็นครูให้กับนักเรียนมีการจัดทำทำเนียบครูภูมิปัญญา เรียกว่าเป็นการสอนและอนุรักษ์พื้นบ้าน เชื่อมโยงบูรณาการ เช่น การทอผ้ากับวิชาเลข การออกแบบลวดลาย ขบวนการนับเส้นฝ้าย เอากระบวนการของวิชาคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาไทยบูรณาการกับเนื้อหาสาระสมุนไพรใกล้ตัว สมุนไพรที่มีอยู่ในท้องถิ่น มีการทำโครงการ สร้างรายได้แบบพึ่งตนเอง

ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและนอกห้องเรียน โรงเรียนได้จัดแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนบนเนื้อที่ 32 ไร่ ออกแบบการเรียนรู้โดยใช้สวนป่าธรรมชาติเป็นแหล่งเรียน ซึ่งจัดเป็นฐานการเรียนรู้ ประกอบด้วยฐานการเรียนรู้ 6 ให้นักเรียนเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ (Learning by doing) มีโรงสีข้าวกลึงภายในโรงเรียน มีบ่อเลี้ยงปลา มีการทำนาโยน ซึ่งเป็นนวัตกรรมในการทำนาแบบใหม่ที่นำมาใช้ในปีการศึกษา 2555

จุดเด่นของโรงเรียน จุดเด่นของโรงเรียน ที่เห็นเด่นชัดที่สุด คือการบริหารจัดการที่สามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านเข้ามามีส่วนช่วยในการจัดการศึกษา มาพัฒนาโรงเรียน โดยอาศัย กำลังกาย กำลังทรัพย์ และพลังของความรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียนร่วมกัน ของทุกคนในชุมชน มาเป็นพลังในการขับเคลื่อนคุณภาพการศึกษาจนเกิดผลเป็นที่ประจักษ์ จนสามารถทำให้โรงเรียนบ้านกุดเสียดเป็นแหล่งสำหรับการศึกษาดูงานของโรงเรียนอื่นทั่วประเทศ

สิ่งที่ได้จากการดูงานและนำมาพัฒนางานในหน้าที่ หรือพัฒนาต่อยอด ผู้บริหารต้องมีความมุ่งมั่น ทุ่มี และเสียสละ มีความจริงใจกับนักเรียน ผู้ปกครอง และผู้นำชุมชน ชุมชนต้องมีความรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียน ร่วมกับครู ผู้บริหาร ให้ผู้ปกครองนักเรียน ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียน และเอื้อต่อการทำงานซึ่งกันและกัน การนำเอาปราชญ์ชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้พัฒนาผู้เรียนเป็นการเพิ่มศักยภาพของผู้เรียน สร้างสรรค์วงจรวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม สร้างและต่อยอดการปฏิบัติที่เป็นภูมิปัญญาให้ชนรุ่นหลังได้เรียนรู้

สรุปผลศึกษาดูงานการจัดกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านกุดเสียด อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี จากการที่ทีมวิจัยของโรงเรียน 7 โรงเรียนได้ไปศึกษาดูงานโรงเรียนบ้านกุดเสียด ทำให้ทีมวิจัยได้เห็นสภาพ และบรรยากาศจริงๆ ที่โรงเรียนได้รับความร่วมมือ ความช่วยเหลือจากชุมชน ในทุกด้าน ทั้งด้านการเป็นวิทยากรภายนอก โดยภูมิปัญญาท้องถิ่น การจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ที่เป็นฐานการเรียนรู้ การปรับปรุงภูมิทัศน์ของโรงเรียน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับองค์กรในชุมชน เพื่อนำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การเรียนการสอน ผู้บริหารโรงเรียนมีความทุ่มเท เสียสละ กล้าคิด กล้าทำ สร้างศรัทธาให้ชุมชนได้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียนร่วมกัน จึงทำให้กระบวนการจัดการศึกษาของโรงเรียนบ้านกุดเสียด ประสบผลสำเร็จ ทีมวิจัยจึงได้นำสิ่งที่ได้จากบทเรียนการดูงาน มาปรับใช้กับโรงเรียนของทีมวิจัย ทั้งนี้ทีมวิจัยเชื่อมั่นว่า การดำเนินการที่ โรงเรียน ทั้ง 7 โรงเรียนต้องประสบผลสำเร็จ

สรุปผล ตอนที่ 3 สรุปผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กรรมการสถานศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ปกครองนักเรียน ในพื้นที่ดำเนินการ 7 โรงเรียนจากการสนทนากลุ่ม ทั้ง 2 ครั้งในพื้นที่บริการทั้ง 7 แห่ง พบว่า ในการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษานั้น

1. โรงเรียนต้องสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนเป็นเจ้าของสถานศึกษา มีความรักและหวงแหนสถานศึกษาของตน
2. บุคลากรในโรงเรียนให้ความสำคัญกับชุมชน ร่วมมือช่วยเหลืองานของชุมชนด้วยความเต็มใจ และสม่ำเสมอ

3. โรงเรียนเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ภายในโรงเรียน และแสดงความคิดเห็นในด้านการจัดการเรียนการสอน
4. โรงเรียนนำเสนอผลงานแก่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนเห็นความสำคัญของการจัดการเรียนการสอน อย่างเป็นรูปธรรม
5. การบริหารโรงเรียนจะต้องยึดหลัก ซื่อสัตย์ สุจริต โปร่งใส ตรวจสอบได้ เพื่อสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นกับชุมชน
6. โรงเรียนต้องยอมรับและให้เกียรติ ยกย่อง ชมเชย ผู้มีส่วนร่วมในการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดขึ้น
7. โรงเรียนสร้างความเชื่อมั่น ศรัทธาให้ชุมชนได้ประจักษ์ อาทิ เช่น ความสามัคคีของครูในโรงเรียนด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะหนัก-เบา เต็มที่กับงาน เพื่อดึงพลังชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษาเบื้องต้น
8. สร้างแรงจูงใจให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา ให้ความสำคัญต่อบุคลากร/ชุมชน ความเป็นกันเอง และให้เกียรติกันและกัน
9. ครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องเข้าร่วม และให้ความช่วยเหลือร่วมมือ เสียสละ ทั้งกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังใจและกำลังความคิด ที่ชุมชนจัดกิจกรรมขึ้น
10. โรงเรียนจะต้องมีการจัดการเรียนการสอนให้เป็นที่ยอมรับของคนในชุมชนและผู้เรียน
11. โรงเรียนต้องมีภูมิทัศน์ที่ดีเหมาะสำหรับการเรียนการสอนน่าอยู่ น่าเรียน และต้องตาต้องใจผู้คนในชุมชน
12. โรงเรียนต้องติดตามกำกับดูแลช่วยเหลือ ความปลอดภัยของผู้เรียน และวัดประเมินผล เป็นระยะ ๆ เพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการนำเสนอแก่ชุมชน พร้อมทั้งนำมาปรับปรุงแก้ไข หรือพัฒนาต่อยอดต่อไป

สำหรับวิธีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนสามารถที่จะนำเข้าสู่กระบวนการเรียนการสอนหลากหลายรูปแบบ ดังนี้

1. ประชุมร่วมกับชุมชน เพื่อแสวงหาผู้มีความรู้ด้านต่าง ๆ เข้าเป็นวิทยากรเผยแพร่ความรู้ให้กับผู้เรียน ในสถานศึกษา
2. ร่วมกันแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อปฏิบัติงานตามลำดับขั้นตอน
3. ร่วมกันคัดเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เห็นว่ามีค่าและประโยชน์แก่ผู้เรียน
4. ร่วมกันเขียนหลักสูตรและกำหนดการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา
5. โรงเรียนให้เกียรติ เชิญท่านมาแสดงความคิดเห็น ในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนในชุมชนของท่าน

6. ขอความร่วมมือจากภูมิปัญญาชาวบ้านเข้ามาเป็นวิทยากรพิเศษในรายวิชาที่เกี่ยวข้อง

7. เชิญวิทยากรท้องถิ่นเข้ามาสอนโดยขอรับการสนับสนุนงบประมาณจาก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษายโสธร เขต 1 หรือนักเรียนไปศึกษาเรียนรู้จากการปฏิบัติของชาวบ้านโดยตรงจากสถานประกอบการ

8. ให้เกียรติ ขกย่อง ชมเชยท่าน ที่ให้เกียรติ และเสียสละเวลาที่ท่านนำความรู้มาสอน และเกิดผลดีแก่สถานศึกษา และผู้เรียน

9. ให้มีงบประมาณส่วนหนึ่ง เพื่อเป็นค่าตอบแทนในการเข้ามาเป็นผู้จัดการเรียนการสอน

10. หรือนักเรียนศึกษาสู่แหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น นำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่แผนการจัดการเรียนรู้ หน่วยการเรียนรู้ ฝึกปฏิบัติ/สรุปผล/ติดตามผล/ประเมินผล

11. ครูและบุคลากรในโรงเรียน ต้องอำนวยความสะดวกด้านต่างๆ เพื่อให้เอื้อต่อชุมชนที่มาขยายผลให้กับผู้เรียนอย่างเต็มที่

ซึ่งสรุปการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา แต่ละ โรงเรียนในพื้นที่ดำเนินการ ดังนี้

โรงเรียนบ้านหนองไม้ตายหนองของแมว

- 1.การทำขนมหมากเบ็ง พานบายศรี
- 2.การจัดสานของใช้ด้วยไม้ไผ่
- 3.การทอผ้า
- 4.การทำปุ๋ยชีวภาพ และน้ำยาล้างจาน

โรงเรียนบ้านน้ำไผ่

- 1.การทำพานบายศรีสู่ขวัญ และทำขนมหมากเบ็ง
- 2.การจัดสาน (สานกระเป๋)
- 3.การทอสรภัญญะ

โรงเรียนบ้านเวินชัย

- 1.งานใบตอง
- 2.น้ำยาล้างจาน
- 3.ทำคันเบ็ดตกปลา
- 4.นวดแผนไทย
- 5.สมุนไพร

โรงเรียนบ้านควนบากน้อย

- 1.การคิดพิณ
- 2.การเป่าแคน
- 3.การตีกลองยาว
- 4.การทอเสื่อกก
- 5.การสานกระติบข้าว

โรงเรียนวัดบ้านเปาะ

- 1.ประเพณีวัฒนธรรม ฮิต สิบสอง คลอง สิบสี่
- 2.ศิลปะการแสดง
3. การสานตะกร้า
- 4.การทำพานบายศรี

โรงเรียนบ้านชำ

- 1.วงดนตรีพื้นเมือง (โปงลาง)
2. การเลี้ยงไก่พื้นเมือง
3. การทำขนมไทย

โรงเรียนบ้านนาโพธิ์

- 1.การปลูกเห็ดนางฟ้า
- 2.การทำกระเป่าและถักสายกระเป่า
- 3.การทำพานพุ่มสักการะ
- 4.การทำบายศรีสู่ขวัญ

สรุปผลการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา แต่ละโรงเรียนในพื้นที่ดำเนินการทั้ง 7 โรงเรียน มีความหลากหลาย และแตกต่างกัน แต่ก็มีภูมิปัญญาบางเรื่องเหมือนกัน ซึ่งการได้ข้อสรุป หรือการได้มาของภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละเรื่องนั้น ทีมวิจัย ร่วมกับปราชญ์ชาวบ้าน และภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้ร่วมกันระดมความคิดเห็น เพื่อหาแนวทางในการนำภูมิปัญญาเหล่านั้น เข้ามาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในโรงเรียน มีการวิเคราะห์ ความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ รวมทั้ง การใช้สถานที่ การใช้สื่อประกอบในการจัดกิจกรรม ระยะเวลาที่ใช้สอน ห้วงเวลาที่ใช้สอนรวมทั้งความสะดวกของวิทยากร ความสนใจ ของภูมิปัญญาที่จะเข้าร่วมพัฒนาผู้เรียน จึงทำให้ มีการคัดกรองภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละ อย่างหรือแต่ละสาขา สามารถคัดเลือกภูมิปัญญาที่คิดว่าจะเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ กำหนดในแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งโรงเรียนทั้ง 7 โรงเรียนจะ

ดำเนินการในระยะที่ 2 เป็นระยะที่ ทั้ง 7 โรงเรียนปฏิบัติการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ภายได้ บริบท ความพร้อมของภูมิปัญญา ที่แตกต่างกัน ต่อไป

สรุปผลในภาพรวมทั้งหมดของการศึกษากระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชายโสธร เขต 1 ทำให้ทีมวิจัย สามารถมองเห็นปัญหาการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม ทุกพื้นที่ มีปัญหามากน้อยต่างกัน สิ่งสำคัญที่สามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือปราชญ์ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมได้นั้น ผู้บริหารโรงเรียนต้องมีภาวะผู้นำ ประสานงาน สร้างความไว้วางใจและความเชื่อมั่นให้กับชุมชน ประกอบกับ คุณครูในโรงเรียนต้องแสดงให้ชุมชนได้เห็นถึงความตั้งใจ มุ่งมั่น ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ชุมชน โดยคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้นำชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ส.อบต. ต้องรู้ เข้าใจ มีความปรารถนาดี ต่อโรงเรียน สร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียนร่วมกัน เข้าใจบทบาทหน้าที่ ระดมทรัพยากรมาลงทุนในการจัดการศึกษา ปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ดำเนินการทั้ง 7 แห่ง มีแตกต่างกัน ส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาที่ชุมชนยังมองไม่เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาในท้องถิ่น โรงเรียนยังไม่เคยนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การเรียนการสอน และไม่ให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งปราชญ์ชาวบ้านหรือภูมิปัญญายังไม่กล้าที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ถือว่าการเรียนการสอนเป็นหน้าที่ของครูในโรงเรียน ดังนั้น การใช้กระบวนการเรียนรู้โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ต้องเกิดจากความตระหนัก ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน มองเห็นประโยชน์ของการจริงใจ องค์ความรู้ความสามารถในตัวบุคคลที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อให้ชนรุ่นหลังได้เรียนรู้ และปฏิบัติโดยที่สาขาภูมิปัญญานั้นๆ ไม่สูญหายไปจากชุมชน หรือได้รับการถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลังเพื่อสืบทอดต่อไป

อภิปรายผล

จากการวิจัย การศึกษากระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชายโสธร เขต 1 มีข้อค้นพบที่น่าสนใจเห็นควรนำมาอภิปรายดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์สภาพการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ ตามความคิดเห็นของกรรมการสถานศึกษาขั้น พื้นฐาน/ผู้ปกครอง/ผู้นำชุมชน พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.90$) ทั้งนี้ อาจจะเนื่องมาจาก สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชายโสธร เขต 1 ได้มีนโยบายในการบริหารจัดการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยมีการประชุมผู้ปกครองนักเรียน

ประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา จัดแหล่งเรียนรู้ภายในและภายนอกโรงเรียน และ มีการนำปราชญ์ชาวบ้าน/ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาร่วมจัดการเรียน ซึ่งทุกโรงเรียนได้ดำเนิน แต่ยังคงขาดความต่อเนื่อง และ บังเกิดผลเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ณัฐพิมล ธรรมสร้างกูร (2552: บทคัดย่อ) พบว่า ด้านผลผลิตของโครงการ ความคิดเห็นของ ครูผู้สอน คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เครือข่าย ผู้ปกครอง และนักเรียนเกี่ยวกับผลการดำเนินงานตามโครงการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับระดับมาก ที่สุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของ มาณพ แสงจันทร์ (2551:บทคัดย่อ) พบว่า ระดับการปฏิบัติงานบริหารทั่วไปในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 โดยรวม อยู่ในระดับมาก และ ผลการเปรียบเทียบระดับการปฏิบัติงานบริหารทั่วไปในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3 ของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวิทยฐานะชำนาญการกับผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวิทยฐานะสูงกว่าชำนาญการ โดยรวมพบว่า ไม่แตกต่างกัน

2. ผลการวิเคราะห์ สภาพการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.14$) ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากการดำเนินงานของโรงเรียนขนาดเล็ก ที่ครู และผู้บริหาร ซึ่งมีจำกัด แต่ภาระงานมีมาก จำเป็นต้องศึกษา ค้นคว้าอยู่เสมอ และก้าวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ด้านการเรียนการสอน ที่ต้องเร่งคุณภาพให้เท่าเทียมกับโรงเรียนขนาดใหญ่ แต่ทางด้านความสัมพันธ์กับชุมชน อยู่ในระดับมาก ซึ่งมีค่าเฉลี่ย ต่ำกว่าทุกด้าน อยู่ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เบญญาภา ไชยมาศย์ (2553:บทคัดย่อ) พบว่า บทบาทผู้บริหาร โรงเรียนในการส่งเสริมงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กที่ครูไม่ครบชั้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 4 โดยภาพรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก และผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยความคิดเห็นของผู้บริหาร โรงเรียนและครู โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 4 ค่อยบทบาทผู้บริหาร โรงเรียนในการส่งเสริมงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กที่ครูไม่ครบชั้น โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ Newby (1998 :บทคัดย่อ) พบว่า การบริหารคุณภาพทั้งองค์กรเป็นองค์ประกอบหลักของผู้นำ ระบบความคิดและการมอบอำนาจ ความมั่นใจในการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องขององค์กร ซึ่งโรงเรียนมองเห็นถึงความสำคัญของการเปลี่ยนแปลงและเป็นแรงกระตุ้นคณะกรรมการในเรื่องคุณภาพการศึกษา

3. ผลการศึกษาดูงานการจัดกระบวนการเรียนรู้ของโรงเรียนบ้านกุศลเสถียร อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร พบว่า ในการบริหารแต่ละด้าน ประกอบด้วย ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านคุณภาพของผู้เรียน ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และ ด้านการจัดสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและนอกห้องเรียน โรงเรียนได้มีการกำหนดบทบาทให้ชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วม และรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน โดยมี ผู้อำนวยการโรงเรียนเป็นผู้ประสานงาน ระหว่างบ้าน วัด และ ชุมชน โดยใช้ศักยภาพของชุมชนที่มีอยู่ และใช้บริบทของโรงเรียนที่เอื้อในการจัดกิจกรรมการเรียน

การสอน รวมทั้งบุคลากรของโรงเรียนที่ได้มาจากการสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนตำบล และสร้างเป้าหมายร่วมกัน ที่จะพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนของชุมชน โดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และปราชญ์ ชาวบ้านที่มีอยู่ในชุมชน เป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี อันดีงาม ของชุมชน ทำให้ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียนร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ เคลานีย์ (DeLaney. 2000 : 2349-A) พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของโรงเรียน ทำสำเร็จจะทำให้เกิดการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ สาธารณชนให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่ และทำให้เกิดความ เป็นประชาธิปไตยที่เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น แต่ถ้าไม่สามารถทำได้จะส่งผลทำให้สาธารณชน มีความไม่พึงพอใจต่อการจัดการศึกษาของโรงเรียนได้ ถ้าเมื่อใดที่ผู้ปกครองเลือกเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจในการจัดการศึกษาของโรงเรียน จะทำให้พวกเขาเข้ามามีส่วนร่วมด้วยความพึงพอใจหรือเต็มใจ แต่ถ้าผู้นำทางการศึกษาไม่ยอมรับหรือไม่รับรู้การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ก็จะทำให้โรงเรียนเกิดความแปลกแยกไปจากสาธารณชน ซึ่งจะส่งผลให้การสนับสนุนการศึกษาของสาธารณชนลดน้อยลงได้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ โกลด์ (Gold. 2000 : 2338-A) พบว่าการปฏิรูปการศึกษา โรงเรียนในเขตเมืองครอบคลุมไปถึงความต้องการการปรับปรุงความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัว ชุมชนและโรงเรียน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันและเป็นปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครอง ชุมชน และนักการศึกษา ชุมชนที่มีรายได้ต่ำจะมีปัญหาในการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และ ระดับการศึกษาของผู้ปกครองมีผลต่อการให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษาของโรงเรียน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุชาติ มีสมบัติ (2551:บทคัดย่อ) พบว่า รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 รูปแบบการมีส่วนร่วม ส่วนที่ 2 แนวทางการนำรูปแบบไปใช้ ส่วนที่ 3 เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ ในส่วนที่ 1 รูปแบบการมีส่วนร่วม มี 3 องค์ประกอบ คือ หลักการในการกำหนดรูปแบบ วัตถุประสงค์ของรูปแบบ และกิจกรรมการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ในส่วนที่ 2 แนวทางการนำรูปแบบไปใช้ ควรส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจแก่ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง เผยแพร่ข้อมูลองค์ความรู้ให้แพร่หลาย และจัดให้มีงบประมาณเพื่อการวิจัยติดตามผล อย่างต่อเนื่องในการปฏิบัติงานของโรงเรียนและ ในส่วนที่ 3 เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ ประกอบด้วย ผู้บริหารมีภาวะผู้นำ ทักษะในการสร้างสัมพันธ์กับผู้ปกครอง มีความรู้ ความเข้าใจ และมีวิสัยทัศน์ บุคลากรทุกคนในโรงเรียนปฏิบัติตนเหมาะสมตามบทบาทร่วมมือกันในการปฏิบัติงานกับผู้ปกครอง และคณะกรรมการสถานศึกษาเปิดโอกาสและสนับสนุนกิจกรรมของผู้ปกครอง

4. ผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กรรมการสถานศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ ชาวบ้าน ผู้ปกครองนักเรียน ในพื้นที่ดำเนินการ 7 โรงเรียน พบว่า แนวคิดที่ได้จากการสนทนากลุ่ม มีความหลากหลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทของสถานศึกษาแต่ละแห่ง แต่โดยภาพรวม ด้านการบริหารจัดการศึกษาของโรงเรียน ด้านการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียน ด้านคุณภาพผู้เรียน

ด้านความร่วมมือของชุมชน และด้านปัจจัยแห่งความสำเร็จ โดยกรรมการสถานศึกษา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้ปกครองนักเรียน มีความต้องการที่จะให้โรงเรียนพัฒนา เกิดความเจริญ มีความยินดีที่จะเข้าร่วม หรือมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยใช้ภูมิปัญญา ที่มีอยู่สร้างประโยชน์ให้กับผู้เรียน เป็นการจรรโลง ศิลปะ วัฒนธรรมอันดีงาม ของชุมชนสืบต่อไปไม่ให้สูญหาย แต่มีข้อจำกัดในเรื่อง ของการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่น ไม่สามารถที่จะเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ได้ ต้องอาศัยครู และบุคลากรของโรงเรียน แต่มีความรู้ความสามารถในการถ่ายทอดองค์ความรู้ และยินดีที่จะเข้ามามีส่วนร่วมกับทางโรงเรียน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก กระแสของยุคปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง ที่กำหนดนโยบายให้โรงเรียน นำชุมชน และทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ประกอบกับผู้บริหารโรงเรียน มีวิสัยทัศน์ มีความเป็นผู้นำ เป็นผู้ประสานงานที่ดี จึงทำให้เกิดการยอมรับจากชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดศรัทธา และพร้อมจะร่วมพัฒนาผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย ของเพชรแก้วดวงดี (2553:บทคัดย่อ) พบว่า รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาที่ส่งเสริมคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก มี แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ คือ 1) การบริหารต้องเน้นที่คุณภาพและมาตรฐานที่เกิดกับโรงเรียน ครู และผู้เรียน 2) การบริหารจัดการต้องเกิดจากการมีส่วนร่วมจาก ครู ผู้ปกครอง กรรมการสถานศึกษาชุมชนและองค์กรต่างๆ และ 3) การมุ่งมั่นทุ่มเท สร้างศรัทธา สร้างทีมงานให้เป็นมืออาชีพอของผู้บริหารเพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องเกิดความเชื่อมั่นในการบริหารจัดการ ส่วนที่เป็นระบบและกลไกของรูปแบบ คือ 1) การมีสื่อ เทคโนโลยี ที่เพียงพอ และมีประสิทธิภาพ ทั้งระบบอินเทอร์เน็ต คอมพิวเตอร์ สื่อทางไกลผ่านดาวเทียม รวมทั้งใช้ระบบการนิเทศ พัฒนาครู กำกับ ติดตาม สนับสนุน การดำเนินงานอย่างสม่ำเสมอด้วยสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีที่ทันสมัย 2) ครูมีความมุ่งมั่นทุ่มเท เชื่อถือ ศรัทธาในระบบกลไกการบริหาร มีความตระหนักในการปฏิบัติหน้าที่ มีความรับผิดชอบมุ่งความก้าวหน้าในวิชาชีพ มีขวัญกำลังใจ ทำงานเป็นทีม ที่เป็นระบบ มีการวางแผนและกำหนดเป้าหมายที่เน้นคุณภาพผู้เรียน และ 3) ผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำเชิงบารมี (Charisma) มุ่งมั่นทุ่มเท เสียสละ รับผิดชอบต่อภาระหน้าที่เป็นแบบอย่างและสร้างศรัทธาให้ครูและชุมชนมีความเชื่อมั่นในแนวทางการบริหารจัดการที่เน้นคุณภาพ ส่วนยุทธศาสตร์ที่สำคัญของรูปแบบ คือ 1) พัฒนาระบบการจัดการเรียนการสอนของครูให้เป็นทีมงานยกระดับคุณภาพโรงเรียน 2) สร้างความพร้อมและความเข้มแข็งของโรงเรียน และ 3) ส่งเสริมการใช้สื่อ เทคโนโลยี นวัตกรรมที่เหมาะสมอย่างหลากหลายในการบริหารจัดการและการจัดการเรียนการสอน สอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลวรรณ รอดจ่าย. (2552:บทคัดย่อ) พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพโรงเรียนขนาดเล็กที่ศึกษาขึ้นประกอบด้วย 8 ตัวแปร ได้แก่ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร สมรรถนะของครูและบุคลากรทางการศึกษา การบริหารจัดการ การจัดการเรียนรู้ การจัดสภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชน การนำนโยบายสู่การปฏิบัติ และประสิทธิภาพโรงเรียนขนาดเล็ก โดยวัดจากตัวแปรสังเกตได้ 33 ตัว

โดยปัจจัยด้านสมรรถนะของครูและบุคลากรทางการศึกษามีอิทธิพลทางตรงต่อประสิทธิภาพโรงเรียนขนาดเล็กสูงสุด รองลงมา คือ ปัจจัยด้านการจัดการเรียนรู้ ในขณะที่ ปัจจัยด้านการนำนโยบายสู่การปฏิบัติมีอิทธิพลทางอ้อมต่อประสิทธิภาพโรงเรียนขนาดเล็ก และสอดคล้องกับงานวิจัยของ เฮร์แมน (Herrmann, 2002 : 2111 - A) ผลการศึกษาพบว่า ปัจจัยสำคัญ 4 ปัจจัย ที่มีบทบาทในการจัดตั้งชุมชน คือความรู้สึกรู้สึกเป็นเจ้าของมีการปฏิสัมพันธ์เข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน การมีค่านิยมและความเชื่อถือ ร่วมกันและแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน และการมีพลังและอิทธิพลเชิงผลวัดที่สรุปขึ้นภายในชุมชนและหาว่าการสร้างชุมชนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในโรงเรียนเป็นเรื่องนี้ไม่น่าจะเป็นไปได้ความพยายามในการสร้างชุมชน การเรียนรู้ ซึ่งเน้นการวินิจฉัยความเชื่อ ค่านิยมที่ทุกคนมีส่วนร่วม และการปฏิบัติต่าง ๆ ของสมาชิกในชุมชนอาจทำให้ระดับข้อขัดแย้งทั้งในเรื่องขอบเขตและการกีดกันลดหายไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 จากผลการวิจัย แสดงให้เห็นว่า วิธีการในการให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ต้องเกิดจากความรู้สึกรู้สึกเป็นเจ้าของโรงเรียนร่วมกัน จึงจะสามารถนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมได้

1.2 จากผลการวิจัย แสดงให้เห็นว่า การพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้องอาศัยความเป็นผู้นำของผู้บริหาร การประสานงาน ระหว่างโรงเรียนและชุมชน และผู้บริหารต้องเข้าถึงชุมชน แสดงให้เห็นถึงความตั้งใจจริงที่จะพัฒนาโรงเรียนให้เจริญ ก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลง เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับชุมชน และเป็นที่ปรึกษาในกิจกรรมต่างๆของชุมชน

1.3 กิจกรรมการศึกษาดูงาน ต้องนำทีมวิจัย ที่มาจากชุมชน เข้าร่วมศึกษาดูงานให้มากที่สุด เพื่อให้ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในชุมชนได้เห็นภาพของการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน และสร้างเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาโรงเรียน

1.4 จากผลการวิจัย พบว่า สิ่งที่ต้องคำนึงถึงคือ ความรู้ความสามารถของปราชญ์ชาวบ้าน ที่นำเข้าสู่โรงเรียน ปราชญ์บางสาขา ต้องอาศัย เครื่องมือ วิธีการ หรือ วัฒนธรรม ในท้องถิ่น ในการถ่ายทอดภูมิปัญญา จึงจะสามารถ สร้างองค์ความรู้ให้กับผู้เรียนได้ ดังนั้น โรงเรียนควรสนับสนุนงบประมาณ หรือสื่อการเรียนรู้ต่างๆ ให้เหมาะสมเพื่อเอื้อต่อการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ในการนำผลการศึกษา กระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ในโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชัยโสธร เขต 1 ไปใช้ในการทำวิจัยครั้งต่อไปดังนี้

1.1 ควรทำวิจัยต่อไปในระยะที่สอง หลังจากได้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละพื้นที่ดำเนินการ เพื่อสร้างรูปแบบใหม่ในการพัฒนาสถานศึกษาขนาดเล็กในสังกัด จะได้รูปแบบที่หลากหลาย เพื่อเป็นต้นแบบ การปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ให้กับโรงเรียนอื่นๆในสังกัด

1.2 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับ รูปแบบ กระบวนการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กต้นแบบในการจัดกระบวนการเรียนรู้ โดยการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน ว่าเกิดการขยายผลในลักษณะใด และเกิดผลต่อการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างไร ต่อการพัฒนาผู้เรียน และต่อการพัฒนาสถานศึกษาอย่างไร

1.3 ควรนำรูปแบบของการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่กระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียน ขนาดเล็ก ไปใช้ในการวิจัยและพัฒนาารูปแบบใหม่เพื่อนำไปใช้กับ โรงเรียนขนาดกลาง โรงเรียนขนาดใหญ่ หรือโรงเรียนในสังกัดอื่นๆ

บรรณานุกรม

- กมลวรรณ รอดจำข. การวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพโรงเรียนขนาดเล็ก.
วิทยานิพนธ์ ค.ศ. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2552.
- กระทรวงศึกษาธิการ. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ครั้งที่ 2)
พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้า และพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.), 2546.
- กรเกล้า แก้วโชติ. ความต้องการการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของผู้ปกครองนักเรียน
มัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาในกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.
ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2544.
- กัตติกา ศรีมหาโร. การปฏิรูปสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
นครศรีธรรมราช เขต 4. ปริญญา ค.ม. นครศรีธรรมราช : มหาวิทยาลัยราชภัฏ
นครศรีธรรมราช, 2552.
- เกียรติพงศ์ อุ่นใจ. แนวทางการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาระดับพื้นฐานขนาดเล็ก เขต
พื้นที่การศึกษาลำพูน เขต 1. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2549.
- เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. 5 กลไกขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทย. 24 สิงหาคม 2553.
< <http://www.kriengsak.com/> > 12 กันยายน 2555.
- เข็มเพชร แก่นสา. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการ
ประถมศึกษาจังหวัดร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. ปทุมธานี :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2543.
- จิตตนาถ สิงโต. การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา : จุดเริ่มต้นการพัฒนาประเทศ. 23 มกราคม
2554. < <http://www.thungsimvit.com/media1-id65.html> > 3 กันยายน 2555.
- ชัยวิวัฒน์ วงศ์สวัสดิ์. การปฏิรูปการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับโรงเรียนขนาดเล็ก แบบชุมชนมีส่วนร่วม
ร่วมเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ด้านทักษะการคิดแก้ปัญหา โดยใช้กิจกรรมปลูกหม่อนเลี้ยง
ไหมเป็นแกน : กรณีศึกษา โรงเรียนบ้านตานวน. 2553.
< http://www.kroobannok.com/board_view.php?bid=13783&bcid=16 > 28 สิงหาคม
2555.
- ณัฐพิมล ธรรมสร้างกูร. โครงการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนขนาดเล็กที่เรียนรวมตามระดับช่วงชั้น
แบบมีส่วนร่วมของเครือข่ายผู้ปกครองโรงเรียนบ้านน้ำเลาเหนือ (เหรียญราษฎรอนุสรณ์).
2552. < www.coopthai.com/phraeteacher/download > 28 สิงหาคม 2555.

ทวิ มั่นตรง. แนวทางการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอสบปราบ จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.

ทศนา แคมมณี. รูปแบบการเรียนการสอน : ทางเลือกที่หลากหลาย. พิมพ์ครั้งที่ 3.

กรุงเทพฯ : ด้านสุทธาการพิมพ์, 2548.

นวัตกรรมการสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. มปท., 2549.

บัญญัติ แก้วส่อง. การสัมมนา “ทางออกโรงเรียนขนาดเล็ก ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและความสำเร็จการพัฒนา”. ณ. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, กรุงเทพมหานคร, 2554.

เบญญาภา ไชยมาตย์. บทบาทผู้บริหารโรงเรียนในการส่งเสริมงานวิชาการโรงเรียนขนาดเล็กที่ครูไม่ครบชั้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาศรีสะเกษ เขต 4.

ปริญญา กศ.ม. อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น, 2553.

ประทีป วีระพัฒนนิรันดร์. การจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน. 2554.

< <http://sites.google.com/site/banrainarao/column/learncommu> > 25 มกราคม 2555.

ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ. คิดเก่ง สมองไว. กรุงเทพฯ : โปรดัคทีฟ บู้ค, 2541.

ประยูร ศรีประสาธน์. รายงานการวิจัย เรื่อง ปัจจัยที่ส่งต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานของคณะกรรมการการศึกษาประจำโรงเรียนประถมศึกษา. ปทุมธานี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2542.

พินิจ คาคัพโน. “กุดเสียด..ทางออกของโรงเรียนขนาดเล็ก จากโรงเรียนไอซียูสู่โรงเรียนคุณภาพ” จดหมายข่าวสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น. 12(4) : 26-30 ; กรกฎาคม-สิงหาคม 2554.

พินิจ คาคัพโนและคณะ. การศึกษารูปแบบการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของโรงเรียนและชุมชน โรงเรียนบ้านกุดเสียด อำเภอเลิงนกทา จังหวัดยโสธร. มปท, 2553.

พิสิฐ เทพไกรวัล. การพัฒนารูปแบบเครือข่ายความร่วมมือเพื่อคุณภาพการจัดการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก. วิทยานิพนธ์ ป.ด. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2554.

เพชร แก้วดวงดี. การพัฒนารูปแบบการบริหารจัดการศึกษาที่ส่งเสริมคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็ก. ปริญญา ค.บ. อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี, 2553.

ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. แลหน้าเศรษฐกิจสังคมไทย. 25 มกราคม 2547.

<<http://www.thailabour.org/thai/news/47120601.html>> 28 สิงหาคม 2555.

- มาณพ แสงจันทร์. การศึกษาระดับการปฏิบัติงานบริหารทั่วไปในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ขนาดเล็ก
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3. ปรินญา ค.ม.
นครศรีธรรมราช : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, 2551.
- ขงุทธ ขัดผาบ. การดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในโรงเรียน สังกัดสำนักงานการ
ประถมศึกษาอำเภอเมืองลำปาง. การค้นคว้าแบบอิสระ ศศ.ม. เชียงใหม่ :
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545..
- ขรรยงค์ สูงงาม. การดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อรองรับการประเมินภายนอกของ
สถานศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอแจ้ห่ม จังหวัดลำปาง. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม.
เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2545.
- รัชนี้ ธงไชย. การสัมมนา “ทางออกโรงเรียนขนาดเล็ก ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและความสำเร็จ
การพัฒนา” ณ. ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร กรุงเทพมหานคร, 2554.
- รูปแบบการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็กที่ได้ผล. 24 พฤศจิกายน 2550.
<<http://www2.obec.go.th/kasama>> 3 กันยายน 2555.
- วิชิต นันทสุวรรณ และจำนงค์ แรกพินิจ. "บทบาทของชุมชนกับการศึกษา" รายงานการศึกษา
วิจัยเสนอสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี,
2541.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. การบริหารและการจัดการเทศบาลในยุคปฏิรูปการเมือง. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
โพธิ์เพชร, 2546.
- วีระ พัฒนนิรันดร์. 12 กุมภาพันธ์ 2554. การจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน.
< <http://sites.google.com/site/banrainarao/column/learncommu>> 3 กันยายน 2555.
- ศักดิ์สิน โรจน์สราญรมย์. กรอบความคิดในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา. 17 พฤศจิกายน 2551.
<www.oknation.net/blog/print.php?id...> 19 ตุลาคม 2555.
- สนอง อินละคร. เทคนิควิธีการและนวัตกรรมที่ใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็น
ศูนย์กลาง. อุบลราชธานี : อุบลกิจออฟเซตการพิมพ์, 2554.
- สมชัย ประจง. การศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับทักษะการบริหารงานของผู้บริหารสถานศึกษา
โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครศรีธรรมราช เขต 3. ปรินญา ค.ม.
นครศรีธรรมราช : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, 2551
- สมพร จารุณี. การวางแผนการเรียนการสอน สื่อและกระบวนการ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุ
สภาลาดพร้าว, 2540.

สมศักดิ์ คลประสิทธิ์. “ทิศทางการกระจายอำนาจการจัดการศึกษา” ข้าราชการ. 47(6) : 61-65 ;
พฤศจิกายน-ธันวาคม 2545.

สุชาติ มีสมบัติ. รูปแบบการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในการจัดการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก :
กรณีศึกษา โรงเรียนบ้านสะพานยูง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาชุมพร เขต 2.
ปริญญา ค.ม. นครศรีธรรมราช : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช, 2551.

สุชาติ จักรพิสุทธิ์. “การศึกษาทางเลือกของชุมชน” วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
27 (4) : 18 – 23 ; มิถุนายน – สิงหาคม 2547.

สุทธิ วรประดิษฐ์. (ผู้รวบรวม) การมีส่วนร่วมของชุมชน. 2554.

<http://trat.nfe.go.th/trat/topic5_old.php?page=5> 3 กันยายน 2555.

สุพัศกร์ พิบูลย์. การขับเคลื่อนห้องเรียนคุณภาพ ในสถานศึกษา. 13 ตุลาคม 2552.

<http://drsuphak.blogspot.com/> 19 ตุลาคม 2555.

สุวิทย์ ยอดสละ. รูปแบบการพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก. เมษายน 2554.

<<http://yordblogger.blogspot.com/2011/04/blog-post.html>> 3 กันยายน 2555.

สุวิมล โพธิ์กลิ่น. การพัฒนาเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาการเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของ
สถานศึกษาขั้นพื้นฐานขนาดเล็ก. วิทยานิพนธ์ ศศ.ค. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2549.
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. การดำเนินงานรวมโรงเรียนขนาดเล็กเพื่อรองรับการ
ปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง. กระทรวงศึกษาธิการ, 2554.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. แนวทางการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก. 2549.

< <http://smallschool.pkn2.go.th> > 3 กันยายน 2555.

อภินันท์ รพีพัฒน์. การมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา. กรุงเทพฯ : ศูนย์การศึกษานโยบาย
สาธารณะสุข, 2547.

อภิญญา กังสนารักษ์. รูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมในองค์กรที่มีประสิทธิภาพระดับคณะของ
สถาบันอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.

อรจิรัช ตะกั่วทุ่ง. สุดยอดการพัฒนาการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เพอร์เน็ทบุ๊กส์, 2545.

อำรุง จันทวานิช. การพัฒนาคุณภาพการศึกษา. 2545. < <http://www.eaac.or.th> > 25 สิงหาคม 2553.

Aletta Grisay and Lars Mahlek. The Education in Developing Countries : A Review of
some Research Studies and Policy Documents. Paris: International Institute For
Educational Planning Prinshop, 1991.

- Ausburn, L.J., and Ausburn, F.B. "Cognitive styles : some informations and implication for instructional design" **Educational Communications and Technology Journal**. 26(4) : 1978 ; 337-354.
- Brittingham, Kenneth Vernon. "The Characterization of Successful School, Family, and Community Partnerships" **Dissertation Abstracts International**. 59(5) : 1406 – A ; November, 1998.
- Cohen , J.M. and Uphoff , N.T. **Rural Development Participation : Concept and Measures for Project Design Implementation and Evaluation**. Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell University , 1981.
- Fornaroff, A. **Community involvment in Health System for Primary Health Care**. Geneva : World Health Organization, 1980.
- Goodenough, DR. "The role of individual differences in field dependence as a factor in learning and memory" **Psychological Bulletin**. 83 : 1976 ; 675-694
- Herrmann, Denise Louse. "Understanding the Formation of Community in a New School : A Case Study of River Bluff High School," **Dissertation Abstracts International**. 63(6) : 2111 – A ; December, 2002.
- Jung, Hyunil . **The Development of a Community-Based Art Education Curriculum a Korean School in The United States: A Case Study** . Ohio state University, 2008.
- Kogan. **Educational implications of cognitive styles In CS Lesser, ed. psychology and education practice**. Glenview, Illinois : Scett Foreman and Company, 1971.
- Kolb, D.A. **Learning styles and Disciplinary Differences, In A.W Chickering (ed.) the modern Colkge**. Sanfancisco : Jossey-Bass, 1981.
- Koufman , H.F. "Participation Organized Activities in Selected Kentucky Localities" **Agricultural Experimnet Station Bulletins**. March, 1949.
- Margaret E. Bell-Gredler. **Learning and Instruction**. New York : Macmillan Publishing, 1986.
- Messick, S. **Individuality in learning**. California : Jassey-boss, 1976.
- Newby,F. "Total quality management and the elementary school" **Dissertation Abstracts International**. 59-01 : A-89 ; 1998.
- Oakley, P. **Approaches To Participation In Rural Development**. Geneva : Internation Office, 1984.

- Ramirez and Castaneda. **Some attributes of field independent and field dependent cognitive styles.** 1974. < <http://www.nwrel.org/cnorse/booklets/ccc/11.html>> August 19, 2012.
- Reeder , W.W. **Some Aspects of The Information Social Participation of Farm Families in New York State.** New York : Unpublished Ph.D Dissertation, Cornell University, 1974.
- Saracho, O.N., and Spodek, B. "Teacher's Cognitive Styles : Educational Implication" **The Education Forum.** 55 : 1981 ; 153-159.
- UNESCO. **Issues and Methodologies in Educational Development.** Paris : LLEP' Printshop, 1991.
- United Nation Department of Internation Economic and Social Affair. **Popular Participation as a Strategy for Promoting Community Level Action and Nation Development.Report of The Meeting for The Adhoc Group of Expert.** New York : United Nation, 1981.
- Witkin, H.A.; Moore, C.A.; Goodenough, D.R.; and Cox, P.W. "Field dependence and field independence cognitive style and their educational implication" **Review of Educational Research.** 47(1) : 1977 ; 1-64.